

T.C.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN TOPLUMSAL HAFIZAYA
ETKİSİ (MALATYA ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN HAZIRLAYAN
Prof. Dr. Ersan ERSOY Gülşen DURDU

MALATYA-2021

T.C.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN TOPLUMSAL HAFIZAYA ETKİSİ

(MALATYA ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
GÜLŞEN DURDU**

**DANIŞMAN
PROF. DR. ERSAN ERSOY**

MALATYA-2021

ONUR SÖZÜ

Prof. Dr. Ersan Ersoy danışmanlığında hazırlamış olduğum “Kentsel Dönüşümün Toplumsal Hafızaya Etkisi Malatya Örnekleme” başlıklı çalışmanın, bilimsel olarak ahlaki ve geleneklere aykırı düşecek yardıma başvurmaksızın tarafımda yazıldığını ve yararlandığım bütün kaynakların metin içerisinde kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Gülşen DURDU

ÖNSÖZ

Bu araştırmada kentsel dönüşümün toplumsal hafızada meydana getirdiği değişim çalışılmıştır. Araştırmada, gecekondü bölgelerinde yaşayan bireylerin kentsel dönüşüme tabi olmalarıyla birlikte yaşadıkları değişmelerin yanında, genel olarak toplumsal hafızada meydana gelen farklılaşmalar üzerinde durulmuştur. Araştırma Malatya ilinde TOKİ (Toplu Konut İdaresi) tarafından gerçekleştirilen kentsel dönüşüm alanlarında gerçekleştirilmiştir. Çalışma nitel veri toplama yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmaya başlamamdan itibaren tecrübe ve deneyimleriyle hep yanımda olan rehberliği ile yol gösteren saygıdeğer hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Ersan Ersoy'a, bu süre zarfında maddi ve manevi yönden her zaman yanımda olan kuzenden de öte abim Bekir Tosik ve eşi Gamze Tosik, sevgili aileme, tez süresi boyunca hep yanımda olan ve beni hiç yalnız bırakmayan arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Gülşen DURDU

ÖZET

Bu çalışmada, kentsel dönüşümün toplumsal hafızada ne gibi değişimler meydana getirdiği Malatya ili örneği üzerinden araştırılmıştır. Yoğun şekilde gerçekleşen kentleşme süreçleriyle birlikte ortaya çıkan gecekondulaşma olgusu, kendine özgü bir kültürel ve toplumsal hayatı da beraberinde getirmiştir. Toplumsal bir çevre olarak gecekondulaşma, bireylerin alışkanlıklarını, tutumlarını ve değerlerini belirlediği gibi onların kimlik yapılarının şekillenmesine de tesir etmiştir. Gecekondu bölgelerinde göç ile gelen ve uzun yıllar boyunca buralarda yaşayan bireylerin buldukları mekâna bir aidiyetlerinin oluşması söz konusudur. Kentin farklı alanlarında olduğu gibi gece kondu bölgelerinde de gerçekleşen gerek zorunlu ve gerekse isteğe bağlı mekânsal değişimler, insanların kimliğinde ve hafızasında önemli etkiler meydana getirmektedir.

Kentsel dönüşüm süreçlerinde insanın bireysel ve toplumsal değişimlerini tespit etmek üzere Malatya ilinde gerçekleştirdiğimiz bu çalışmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Katılımcılardan veriler yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmıştır. Araştırmanın uygulamalı alanı olarak kentsel dönüşüm kapsamının genişliği de düşünüldüğünde TOKİ tarafından düzenlenen alanlar seçilmiştir. Malatya ilinde toplu konut projesine giren alanlardan; Beydağ Mahallesi, Yamaç Mahallesi, Fırat Mahallesi ve Yavuz Selim Mahallerinde araştırma uygulanmıştır. Bu alanlardaki dönüşümlerle birlikte bireylerin davranış kalıplarında ve zihin dünyalarında ne gibi değişimler yaşandığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda kentsel dönüşümle birlikte, toplumsal hafıza başta olmak üzere, sosyal ilişkilerde, değerlerde, kimlikte ve aidiyet duygularında önemli değişimlerin yaşandığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: *Kent, Kentleşme, Kentsel Dönüşüm, Toplumsal Hafıza*

ABSTRACT

In the study, it was investigated what kind of changes the urban transformation realized in Malatya province brought about in social memory. Intensive urbanization and urbanization brought along slums. The formation of slums and the individuals who settle there bring their culture and habits with it. It is, of course, normal for individuals who have migrated and have lived in a place for many years to belong to their place. To what extent these transformations in urban spaces have been made in consideration of regional needs, answers are sought to these questions.

The study was reached to the participants using the qualitative research method. A semi-structured interview was held. In the interview with 30 participants, the participant population was tried to be limited by paying attention to the fact that the participants borrowed their houses in return for their houses. Considering the width of the urban transformation area, the areas realized by TOKI were selected. Among the areas included in the mass housing project in the province of Malatya; Beydağı neighborhood, Yamaç neighborhood, Fırat neighborhood and Yavuz Selim neighborhood were selected. It is aimed to obtain a general interpretation with the method of induction by using the data obtained through observation and interview, what kind of transformations have been experienced in the behavioral patterns and mental worlds of individuals who have resided in these fields for many years.

If we talk about the findings obtained from the observations and interviews, it has been stated what kind of transformations the urban transformation has experienced in the memory world of people. The transformation in the space has also created a change in behavior patterns. Problems experienced in adapting to urban life cause problems in individuals' sense of belonging. It has been observed that individuals who do not have a sense of belonging become alienated from the place. Urban transformation has created many differences.

Keywords: *City, Urbanization, Urban Transformation, Social Memory*

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ	I
ÖNSÖZ.....	II
ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
TABLolar LİSTESİ.....	VIII
GRAFİK LİSTESİ.....	IX
RESİMLER LİSTESİ.....	X
KISALTMALAR	XI
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	5
1.ARAŞTIRMANIN METODOLOLOJİSİ	5
1.1. Araştırmanın Konusu ve Önemi.....	5
1.2. Araştırmanın Amacı	6
1.3. Araştırmanın Problemi.....	7
1.4. Araştırmanın Yöntemi.....	7
1.5. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	8
1.6. Araştırmanın Hipotezleri	9
1.7. Araştırma Verilerinin Toplanması ve Çözümlemesi	10
1.8. Araştırmanın Sınırlılıkları	10
1.9. Araştırma Alanının Özellikleri	11
1.9.1. Malatya ve Kentleşme	11
1.9.2. Toplu Konut İdaresi (TOKİ)	14
İKİNCİ BÖLÜM.....	16
2. ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ.....	16

2.1. Kent, Kentleşme ve Kentlileşme.....	16
2.1.1. Kent Kavramının Tanımı.....	16
2.1.2.Yerleşim Birimi Olarak Kent	18
2.1.3.Kentleşme Olgusu	20
2.1.4. Kentlileşme	23
2.2. Kentsel Dönüşüm.....	25
2.2.1. Kentsel Dönüşüm Kavramının Tanımı.....	25
2.2.2. Kentsel Dönüşümün Mekansal Yansıması	26
2.3. Toplumsal Hafıza	32
2.3.1. Toplumsal Hafıza.....	32
2.3.2. Kentsel Dönüşümün Toplumsal Hafızaya Yansıması	35
3. BULGULAR VE YORUMLAR	39
3.1. Kentsel Dönüşüm ve Sosyalleşme Mekanları	40
3.2. Mekândaki Değişimin Sosyal İlişki Ağına Etkisi	43
3.2.1. Kentsel Dönüşüm ile Mekânda Yalnızlaşmak	45
3.2.2. Akrabalık İlişkilerinin Mekânsal Dönüşümü	46
3.2.3. Komşuluk İlişkilerinde Mekânsal Ayırt Edilebilirlik	48
3.3. Mekânların Değerler Algısına Etkisi.....	50
3.3.1. Mekân Farklılaşmaları ve Güven Duygusu	53
3.3.2. Sosyal Dayanışma	55
3.3.2. Mekânsal Algı Rahatlık ve Konfor	57
3.4. Tehdit Algısı ve Toplumsal Sapma	59
3.5. Mekânsal Aidiyet ve Kimlik Oluşumu	61
3.4.1. Mekânın Farkında Olma ve Bilinç.....	63
3.6. Sosyal Uyum.....	65
3.6.1. Yabancılaşma	66

3.6.2. Göç	67
3.6.3. Yoksulluk Mekanlarının Dönüşümü	69
3.7. Mekânda Toplumsal Cinsiyet Faktörü	70
3.8. Sürdürülebilir Kent Olgusu	71
SONUÇ.....	76
KAYNAKÇA	84
EKLER.....	88
EK 1. KATILIMCILAR TABLOSU.....	88
EK-2. GÖRÜŞME FORMU.....	89
EK-3- SAHAYLA İLGİLİ FOTOĞRAFLAR	90

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Malatya Nüfusunun İlçe Bazında Dağılışı.....	112
Tablo 2: Malatya Yıllar Bazında Göç Hareketleri	14

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: TÜİK 2019 Malatya İkamet Edenlerin Nüfusa Kayıtlı olduğu İller.....13

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1. TOKİ Tarafından Yapılan Sitelerin Parklarından Bir Görüntü.....	90
Resim 2. Göç İle Gelen Bireylerin Kendi İmkanları İle Oluşturdukları Alanlar	90
Resim 3. Kentsel Dönüşümden Sonra Yapılan Sitelerin Yüksekliği	91
Resim 4. Dik Yokuşlar	91
Resim 5. Site ve Müstakil Evleri Ayıran Yol.....	92
Resim6. Yüksekten Gün Batımı	92
Resim 7: Binaların Yoğunluk Açısından Görünümü	93
Resim 8: Kentsel Dönüşüm Alanı (Malatya Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Birimi)	93
Resim 9: Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Planlama Şube Müdürlüğü	94
Resim 10: Eğimin Kent Merkezinden Çeperlere Doğru Attığı Görülmektedir	94

KISALTMALAR

TOKİ : Toplu Konut İdaresi

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

ADKS: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

TDK: Türk Dil Kurumu

GİRİŞ

Dünya nüfusu geçmişten günümüze doğru sürekli olarak artış seyri içerisinde bulunmaktadır. Giderek artmakta olan dünya nüfusunun önemli bir bölümü bugün kentlerde yaşamaktadır. Bilimsel ve teknolojik gelişmeler, birçok olay gibi nüfusu da etkileyerek ölüm oranlarını azaltmış beklenen ömür seviyesini arttırmıştır. Nüfusun gittikçe artması sonucunda mekânların artık toplumlara yetmemeye başlaması, insanlar için yer değiştirmeyi gerekli kılmıştır. Bu süreçte hem nüfus artışı hem de toplumsal faktörlerin itici ve çekici etkileriyle birlikte göçler meydana gelmiştir.

Tarihsel olarak göçe neden olan pek çok olay bulunmaktadır. Bunlar arasında: Kavimler göçü, Rönesans ve Reform sonrasında Sanayi Devrimi ile birlikte kırsal alanlardan kentlere doğru gerçekleşen göçler, yaşanan büyük afetlerin, I. Dünya ve II. Dünya savaşları gibi büyük mücadelelerin neticesinde gerçekleşen göçler ve ayrıca küreselleşme ile yapılan göçler bulunmaktadır. Aslında hangi nedenden kaynaklanırsa kaynaklansın, bütün göçlerin daha iyi bir hayat umuduyla gerçekleştiğini ve insanların mekânsal değişikliklere maruz kalmasına neden olduğunu söyleyebiliriz.

Özellikle İngiltere’de ortaya çıkan ve tüm dünyaya yayılan devrim, sanayi alanının gelişmesini sağlamıştır. Hızlı makineleşme her alanda seri ve kaliteli üretimi sağlayarak fiziksel güç ihtiyacını en alt seviyeye indirmiştir. Kırdaki makina kullanımı alansal verimi artırmakla beraber işçi ihtiyacını azaltmış, böylelikle bireylerin işsiz kalmasına neden olmuştur. Sanayinin gelişme gösterdiği kentlerde kalifiye elemana ihtiyaç artmış, bu da göç etmek için sanayi alanlarının tercih edilmesine neden olmuştur.

Kentlerin yoğun şekilde göç alması büyümesini ve gelişmesini sağlarken beraberinde birçok sorunu da getirmiştir. Yaşanılan göçler, trafik sorunları, plansız ve sağlıksız yapılaşma, altyapı sorunları, güvenlik gibi birçok problemi de ortaya çıkarmıştır. Kırdan kente doğru göç eden bireyler, daha çok kentin dışında bulunan ve imkanların kısıtlı olduğu alanlara yerleşmişlerdir. Kentin merkezinden uzakta yer alan, sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan bu bölgelere yerleşen bireyler, kamusal hizmetlerden de yeteri kadar faydalanamamışlardır.

Sanayinin gelişmesi, kentlerin sayısını çoğaltmakla birlikte kentleşmenin de artmasına ve hız kazanmasına neden olmuştur. Kentleşme dediğimiz kavram, kentlerdeki demografik yapıda ve kentin unsurlarında meydana gelen artışı bize ifade etmektedir. Kentleşme kavramı ile birlikte kentlileşme kavramına da değinmek gerekir. Çünkü kentleşme sürecinde, bir yerdeki insanların kentlileşme eğilimi içerisinde olması beklenilir. Ancak kentleşmenin artması o bölgede kentlileşmenin de artacağı anlamına gelmemektedir. Çünkü kentleşme ile kentlileşme kavramları tamamen birbirinden farklı anlamlara sahip olan kavramlardır. Kentleşme, kentin niceliksel yapısını ifade ederken, kentlileşme ise niteliksel yapısını ifade etmektedir. Yani kentlileşme, kentin hem sosyal hem de kurumsal hayatının gerektirdiği bilgi, kültür ve kabiliyetleri kazanma anlamına gelmektedir.

Kentlerin demografik açıdan veya niceliksel olarak sürekli artması, geliştiğini göstermez. Kentlerde nitelik açısından da bir gelişme görülmelidir. Kente, göç sonucunda gelen bireylerin yerleşme için kendilerine en uygun olan kentin çevre bölgelerini tercih etmeleri sonucunda kent çeperlerindeki nüfusun git gide artması gerçekleşmiştir. İş bulmak amacıyla kente göç eden bireylerin yerleşmek için akrabalarının ya da hemşerilerinin yaşadıkları mekânları tercih ettikleri görülmüştür. Mekân seçimindeki temel etken, konut ihtiyacının hızlı bir şekilde çözülmesi ve tanıdıklarının bulunduğu mekânlarda kente uyumun daha kolay olacağı düşüncesidir. Kentlerde tanıdıklarının ya da akrabalarının yanına gelen bireyler, konut ihtiyaçlarını bir gecede yapmış oldukları “gecekondu” adı verilen yapılarla gidermişlerdir. Bu yapılar, insanların geçici olarak konut ihtiyacını karşılamış ve aynı zamanda onların kentlerde var olma hayalinin gerçekleşmesini sağlayan ilk adımı teşkil etmiştir. Yaşanılan düzensiz ve plansız göç faaliyetleri, bir yandan çarpık kentleşmeyi beraberinde getirerek kentin yapısında bozulmalara neden olmakla birlikte diğer taraftan buralarda yaşayan insanların sağlıklı bir hizmet alamamasına, kurumsal imkanlardan faydalanmamasına ve kötü koşullarda hayatlarını sürdürmelerine sebep olmuştur. Ayrıca gerçekleşen nüfus artışlarıyla birlikte buralarda suç ve sapma olaylarının ortaya çıkması söz konusudur.

Kentlerdeki bu demografik artışın neticesinde ortaya çıkan düzensizliğe ve sorunlara çözüm bulmak amacıyla “kentsel dönüşüm” adı altında çözümler tesis edilmiştir. Kentsel dönüşüm; özellikle kentin gecekondu ve çevre bölgelerinde, yıpranan

ve riskli olan alanları iyi hale getirmek, sağlamlaştırmak, daha güvenli, kullanılabilir ve yaşanabilir alanlar oluşturmak amacıyla yapılan projelerdir. Özellikle son yıllarda çarpık kentleşmeyi ve konut açığını gidermek için kentsel dönüşüm faaliyetlerine ağırlık verilmiştir. Kentsel dönüşümün ilk kez uygulanması Sanayi Devriminin yaşandığı zamanda gerçekleşmiştir. Sanayi alanlarının çevresindeki sınırlı imkânlarla sahip yerlerde yaşayan insanların durumlarının iyileştirilmesi için yapılan bu faaliyetler, daha sonra I. Dünya savaşı ve akabindeki II. Dünya savaşının etkilerini silmek için de yapılmıştır. Özellikle II. Dünya savaşının ortaya çıkardığı yıkımı ve tahribatı giderebilmek için kentlerde birçok sosyal proje çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

İster kentte olsun isterse kırsal alanlarda olsun insanların birbirleriyle iletişim ve temas kurmaları, bireysel hafızalarının dışında toplumsal bir hafızanın da oluşmasına neden olmaktadır. Kentin farklı bölgelerinde uzunca bir zaman diliminde birlikte yaşayan insanlar, buldukları sosyal dokulara ve birimlere yönelik değerlerden tecrübelerden, hatıralardan oluşan ortak bir toplumsal hafızaya sahip olurlar. Bu ortak hafıza, toplumda yaşanan olaylar karşısında birlikte verilen tepkiler bütünü oluşturarak toplumun dünya ve olaylara bakış açısını belirlemektedir. Toplumsal hafıza yalnızca bireylerin değil içinde bulunan toplumun ortak değer ve tutumlarına karşılık gelen bir kavramdır. Kentlerde yaşayan bireyler var oldukları bölgeler ile bağ kurarlar ve o bölge ile ilgili değer yargılarına sahip olurlar. Bireylerin yaşadıkları mekânla kurdukları bu bağ, toplumsal hafızada aidiyet duygusunu oluşturur ve insanların orayı sahiplenmesini sağlar.

Dolayısıyla kentsel dönüşüm projeleri bölgenin özelliklerinin dikkate alınarak gerçekleştirilen projenin sürdürülebilir ve yaşanılabilir alanların oluşturulması şeklinde olması gerekir. Ancak ne olursa olsun yeni mekanlar ve yeni yaşam alanlarıyla birlikte insanların idrak dünyalarında, tanımlamalarında, tutumlarında ve değerlerinde önemli değişimler meydana gelir. Bu değişimler neticesinde toplumsal hafıza da kökünden sarsılır ve bozuma uğrar. Çoğu kez toplumsal hafızada yer alan tanımlamalar, değerler ve sosyal ilişkilere dönük tutumlar ile yeni mekânların değerleri ve tutumları arasında şiddetli çatışmalar gerçekleşir.

İşte kentsel dönüşümün bireylerin toplumsal hafızalarında ne derecede etki yarattığını çözümlenmeye çalıştığımız ve analiz ettiğimiz bu çalışma, üç bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde; araştırmanın metodolojisine yer verilmiştir. Bu kapsamda araştırmanın konusu, amacı, sınırlılıkları, evreni ve örneklemini açıklanmış, daha sonra araştırmanın yöntemi, hipotezden bahsedilmiş ve temel problem cümlesi ifade edilmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemi seçilmiş, veri toplama tekniği olarak da yarı yapılandırılmış görüşme tekniği tercih edilmiştir. Ayrıca katılımcılara kartopu örneklemini ile ulaşılmış, görüşmeler kayıt altına alınmış ve bu kayıtlar daha sonra çözümlenmiştir. Araştırmanın uygulama sürecinde odak grup görüşmesi yapılmış ve ayrıca bu görüşmelerdeki gözlemlere de yer verilmiştir.

İkinci bölümünde ise araştırmanın kavramsal çerçevesi belirlenerek temel başlıklar izah edilmeye çalışılmıştır. Kentsel dönüşüm ve toplumsal hafıza konulu bu tez çalışmasında; kent, kentleşme, kentlileşme, kentsel dönüşüm ve de toplumsal hafıza kavramlarının ortaya çıkışı ve anlamları ifade edilmiştir. Burada toplumsal hafıza tanımlanarak kentsel dönüşümün toplumsal hafızaya olan etkilerine değinilmiştir.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde de araştırma bulgularının yorumlanması yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme ile elde edilen bulgular, kavramsal çerçeveye ve hipotezlere dayandırılarak açıklanmaya çalışılmıştır. Ses kayıtlarının analizi ve çözümünü ile birlikte hipotezler yorumlanmıştır. Kentsel dönüşümle beraber yalnızca mekânlarda değil aynı zamanda insanların algularında ve değerlerinde de önemli dönüşümlerin yaşandığı görülmüştür. Araştırmada elde edilen bulguların yorumlayıcı yaklaşım ve bakış açısıyla değerlendirilmesi tercih edilmiştir. Burada yorumlayıcı yaklaşım ile toplumsal farklılıkları daha iyi anlamak hedeflenmiştir.

Sonuç kısmında ise araştırma içerisinde birinci bölümde öne sürülen hipotezlerin kabul edilebilirliği açıklanmış, bu çerçevede hangi hipotezlerin doğru olduğu ve hangi sonuçlara ulaşıldığı ortaya konulmuştur. Çalışmanın nihayetinde, tüm bulgulardan ve yorumlamalardan hareketle, konuyla alakalı önerilere yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.ARAŞTIRMANIN METODOLOLOJİSİ

Bilimsel bir araştırmanın temellerinin sağlam olması, çalışma sürecinde izlenen yöntemlere ve tekniklere bağlıdır. Aslında araştırmanın metodunun belirlenmesi, araştırmacının izleyeceği düşünsel yolu göstermektedir. Bu bölümde araştırmanın konusu ve önemi, amacı, araştırmadaki sınırlılıklar, araştırmanın evreni ve örnekleme, yöntemi, hipotezi ve problem cümlesi üzerinde durulmuştur. Araştırmanın metodolojik açıdan genel bir çerçevesi çizilmeye çalışılmıştır.

1.1. Araştırmanın Konusu ve Önemi

Bu çalışmanın konusu, kentsel dönüşüm süreçlerinin insanların toplumsal hafızalarında ve ilişkilerinde meydana getirdiği değişimler üzerinedir. Mekânsal değişimlerle birlikte, insanların algılamalarında, tanımlamalarında, değerlerinde, tutumlarında bütün olarak sosyal ilişkilerinde ve hayatlarında meydana gelen farklılaşmalar, araştırmanın merkezinde yer alan temel konulardır.

Kentleşmenin giderek artması konut eksikliğine neden olarak sağlıksız ve çarpık kentleşme meydana gelmiştir. Kentlerin gelişmesi ve büyümesi için kent sorunlarının giderilmesi gerekmektedir. Kentin gelişmesi için gerçekleştirilen birçok proje bulunmaktadır bu projelerin başında kentsel dönüşüm gelmektedir. Kentsel dönüşüm, kent mekanlarında bulunan yıpranmış alanların daha güvenli ve sağlıklı hale getirilmesi durumuna denir. Kentsel dönüşüm ile beraber bireylerin insanca yaşamalarına imkân sağlamak amaç edinilmiştir. Kentsel dönüşüm yalnızca bina yenilenmesi değildir; binalara ruhunu veren orada yaşayan bireylerin etkileşimleri ve ihtiyacına ne ölçüde yanıt verdiği de önemlidir. Bu nedenle çalışmada, yalnızca kentsel dönüşüm kavramı değil aynı zamanda hafızadaki mekân algısının ve değişen değerlerin de üzerinde durulmuştur. Kentsel dönüşüm gerçekleşmeden önce ve sonra mekânda, bireylerin belleklerinde, toplumsal değerlerde ne gibi farklılıklar yaşandığı bu farklılıkların mekâna ve insanların sosyal yaşantısına nasıl etki ettiği araştırılmaya çalışılmıştır.

Kentlerde yaşanan yoğun nüfus artışı kentlerin giderek büyümesine neden olmuştur. Git gide büyüme ve sürekli göç olayının olması, kentlerde birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. “Gecekonducular birkaç metre karelik arazi ve tahliye edilmeme güvencesi için fiziksel güvenlik ile kamu sağlığını feda eder. Bu insanlar bataklıklar, sel arazileri, volkan etekleri, kaygan dağ etekleri, çöp tepeleri, kimyasal atık bölgeleri, demiryolu kenarları ve çöl kenarlarının öncü yerleşimcileridir” (Davis, 2016 :150). Yaşam alanına uygun olmayan bu bölgeler şehrin dışında, çeperlerde iken zamanla yoğun göç ve nüfus artışı bu bölgeleri de kent merkezine katmıştır. Yoğunluğun olması, insanların ve faaliyetlerinin farklılaşmasına neden olan kalabalıkların etkisini artırılarak toplumsal yapının karmaşıklığının artmasına destek olur (Wirth, 2002: 93). Bu toplumsal farklılıkların artması devlet denetleme ve kontrol mekanizmalarının çalışmasını zorlaştırmaktadır. Kontrol mekanizmalarının daha iyi çalışması gecekondu bölgelerinin kentsel dönüşüm projeleri kapsamında restore ederek daha sistemli ve yaşanılabilir kılınmasını sağlamaktır.

Kentsel dönüşümün yalnızca mekanlarla sınırlı kalmayarak, aynı zamanda bireylerin hafızalarında da değişim meydana getirmektedir. Uzun yıllar bir mekânda ikamet eden bireylerin yaşadıkları alanla ilgili biriktirdikleri hatıralar ortak hafızayı meydana getirmektedir. Toplumların; değer, tutum ve davranışlarının oluşturduğu ortak bir bakış açısı ile bakmalarını sağlayan toplumsal hafızalarıdır. Toplumsal hafıza ile gelecek nesillere bilgi aktarımı sağlanarak yaşanan çevre hakkında bilgiler hazır olarak işlenmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, kentsel dönüşüm süreçlerinin bireylerin toplumsal hafızalarında ve ilişkilerinde nasıl bir etki yarattığını Malatya ili örneğinde ele almaktır. Malatya ilinde Toplu Konut İdaresi (TOKİ) tarafından gerçekleştirilen kentsel dönüşüm mekânlarında meydana gelen değişim ve dönüşümün bireylerin hafızalarında oluşturduğu farklılıkları açığa çıkarmak için bu konu seçilmiştir.

Aynı zamanda araştırma kapsamında kent mekânlarında yaşanan dönüşümlerin beklenti ve talepleri ne derecede karşıladığı ve vaat edilenlerin ne derecede

gerçekleştirildiği öğrenilmeye çalışılmıştır. “Kentsel dönüşümle sadece konut ihtiyacı mı giderilmiş yoksa toplumsal ihtiyaçlara da cevap verilmiş mi? İnsanlar bu mekanlarda mutlu ve huzurlu mu? Kentsel dönüşümle birlikte mekâna dair yeni bir hafıza gelişmiş mi?” gibi sorular yanıtlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca araştırmada mekânlardaki dönüşüm beraberinde yabancılaşma, suç, aidiyet ve kimlik sorunlarına yol açıp açmadığı, mekânlarda yaşanan bu sorunların kentin geneline yansımalarının ne derecede olduğu, kentin görünümünde ve yapısında meydana gelen değişimlerin sosyal ilişkilerde nasıl bir iz bıraktığı üzerinde çalışılmıştır.

1.3. Araştırmanın Problemi

Araştırmanın temel problem cümlesi şudur: “İnsanların yaşam alanlarını farklılaştıran kentsel dönüşüm süreçleriyle birlikte, gecekondü bölgelerinde yaşayan insanların yeni yerleşim bölgelerinde yaşaması, sosyokültürel bir değişmeyi de beraberinde getirmiş; bu değişimler, insanların uyum ve aidiyet sorunları, yalnızlaşma gibi problemler yaşamalarına, sapma davranışların ortaya çıkmasına, tehdit algılarının değişmesine, akrabalık ve komşuluk gibi sosyal ilişkilerin yeniden şekillenmesine ve ayrıca bütün bunlarla ilişkili olan, toplumsal hafızanın dönüşüme uğramasına neden olmaktadır.”

1.4. Araştırmanın Yöntemi

Yöntem kavramı, Yunanca dan gelen peşinden gitmeyi izlemeyi ifade eden bir kelimedir. Belirlenen bir hedefe doğru gidilen yolda yürümedir (Çelebi, 2004:131). Yöntemin varlığı, bilimsel çalışmanın eksiksiz şekilde gerçekleşmesini sağlamaktadır. Doğa bilimlerinde olduğu gibi yöntem seçerken bu yöntemi kullananlardan ayrı olarak düşünülmemelidir (Türkdoğan ve Gökçe,2012:249). Araştırma konusu ve sahası belirlenirken mekânda yaşayan bireylerin daha önce yaşadıkları mekânlarla arasındaki ilişki ağının olup olmadığı araştırmada göz önünde bulundurulmaya çalışılmıştır. Çalışma bilimsel araştırma sürecine uygun olarak hazırlanmıştır. İlk olarak kuramsal kısım oluşturulmuş daha sonra çalışmanın uygulaması gerçekleştirilmiştir. Veri toplama tekniği olarak derinlemesine görüşme ve odak grup çalışması gerçekleştirilmiştir. Bunun için yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır.

Araştırmada, Malatya ilinde TOKİ tarafından gerçekleştirilen kentsel dönüşüm projelerinin insanlar üzerinde nasıl bir etkide bulunduğu ve ne gibi değişiklere neden olduğu saha çalışması ile ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu araştırma nitel araştırma yöntemi çerçevesinde, derin görüşme tekniği kullanarak gerçekleştirilmiştir.

Bu araştırmada, mekânın dönüşümü ve bu dönüşümün bireylerdeki kent algısını nasıl değişime uğrattığı; kentsel dönüşümle hafıza da meydana gelen değişim ne derecede etkilediği izah edilmeye çalışılmıştır. Araştırma kapsamında uzun yıllar mahallede ikamet etmiş, evini TOKİ' ye veren ve karşılığında borca girerek ev sahibi olan katılımcılarla görüşülmüştür. Bu alışma nitel yöntemlerle geliştirilebilir çalışmadır. Mülakat tekniği çerçevesinde katılımcılara sorular yöneltilmiştir. Yapılan görüşmeler ses kayıt cihazına alınarak daha sonra çözümlenmiştir.

1.5. Araştırmanın Evreni ve rneklemi

Evren, araştırmanın problemine cevaplar bulmak için gerekli verilerin elde edildiği nesnelerin veya bireylerin tamamının olduğu büyük gruba denir. Araştırmanın sonucunu genelleyebildiğimiz topluluğun adıdır. Evren geniş bir kapsamlı kelimedir. Çalışmanın ana evreni, Türkiye'de kentsel dönüşüm uygulamalarına tabi olan bölgeler olmakla birlikte araştırma evreni, Malatya ilinde TOKİ tarafından gerçekleştirilen kentsel dönüşüme tabi olan bölgelerdir. Evini kentsel dönüşüme vermiş ve karşılığında toplu konut imkanlarından faydalanarak ev sahibi olmuş bireylerle görüşme yapılması kararlaştırılmıştır.

Örneklem, belirli bir evrenden seçilen ve evrenini temsil eden küçük kümeye denir. Araştırma rneklemi ile yapılan çalışma sonucunda evrene bir genelleme yapılır. Evren geniş bir alanı kapsamakta olduğu için örneklem tercihi zamandan, paradan, elemandan ve malzemedan tasarrufu sağlar. Kentsel dönüşüme uğrayan alanların tamamına bir çalışma yapılamayacağı gibi Malatya ilindeki tüm kentsel dönüşüm alanlarına da yapılması pek mümkün değildir. Bu kapsamda araştırmamızın rneklemi, Beydağ Mahallesi, Yamaç Mahallesi, Fırat Mahallesi ve Yavuz Selim Mahallelerinde yaşayan 30 katılımcı olmuştur. Araştırmanın rneklemine 30 katılımcı oluşturmaktadır. Katılımcılar 15 erkek, 15 kadın olarak belirlenmiştir. Örneklem tespit edilirken kota

örneklem tekniğine dikkat edildiği gibi özellikle kadınlarla görüşülürken de kartopu örnekleme tekniği kullanılmıştır. Örneklem içerisindeki katılımcılarla yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

1.6.Araştırmanın Hipotezleri

Hipotezler araştırmanın amacı doğrultusunda belirlenmiş öne sürülen iddialar bütününe verilen isimdir. Araştırmamızla alakalı 11 ana 4 tane de alt hipotez bulunmaktadır. Bu hipotezler şunlardır:

H1: Kentsel mekanlarda yaşanan değişim ve dönüşüm toplumsal hafızayı etkiler

H2: Kentsel dönüşüm sosyalleşme problemlerine sebebiyet verir

H3: Kentsel dönüşüm sosyal ilişkilerde azalma meydana getirir

H4: Kentsel dönüşüm yalnızlaşmaya neden olur

H5: Kentsel dönüşüm komşuluk ilişkilerinde değişim meydana getirir

H6: Kentsel dönüşüm güven duygusunu azaltmaktadır

H7: Kentsel dönüşüm konfor ve rahatlığı sağlamaktadır

H8: Kentsel dönüşüm kimlik ve aidiyet duygusunu değiştirir

H9: Kentsel dönüşüm bilinç ve farkındalığın artmasını sağlar

H10: Kentsel dönüşüm dayanışma kültürünü azaltarak resmî kurumlara ihtiyacı artırır

H11: Kentsel dönüşüm sosyal uyuma etki eder

H11a: Kentsel dönüşüm yabancılaşmaya sebebiyet verir

H11b: Kentsel dönüşüm göçü teşvik eder

H11c: Kentsel dönüşüm yoksulluğa neden olur

H11d: Kentsel dönüşüm sapma ve tehdit algısını artırır

1.7. Araştırma Verilerinin Toplanması ve Çözümlemesi

Daha önce yapılmış olan kent ve kentsel dönüşüm çalışmalarının yanında toplumsal hafıza ve bellek ile ilgili de birçok kaynak taraması yapılmıştır. Yapılan çalışmaların artıları ve eksileri göz önüne alınarak çalışmalarda eksik kalan kısımlar belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın uygulaması sürecinde anket ve sayısal verilerden yararlanmak yerine yarı yapılandırılmış görüşme uygulanarak bireylerle birebir temas sağlanmıştır. Nitel araştırma yöntemi ile katılımcıların duygu düşüncelerini daha yakından analiz etme imkânı bulunmuştur. Görüşme yapılan bireylerden fikirleri hakkında bilgi toplarken tüm bildiklerini aktarmalarını bekleyemeyiz. Neticede buna ne zaman ne de çaba yeterli olur (Arıkan, 2018:57). Yapılan görüşmeler ses kayıt cihazına alınarak daha sonra çözümlemesi gerçekleştirilmiştir. Bunun için çalışmamızın amacına uygun hipotezlerimizi test edecek veriler dikkate alınmıştır.

1.8. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmada araştırma yapılan konudaki alan genişliği dikkate alındığında bazı sınırlılıklar çerçevesinde hareket edilmiştir. Konu ile ilgili makaleler ve yapılan tez çalışmalarının incelenmesi ile araştırma sahası daraltılarak daha iyi sonuçlar elde edildiği görülmüştür. Türkiye'nin birçok kenti kentsel dönüşüm projesi kapsamındadır. Malatya ilinde de kentsel dönüşümün nasıl ve ne derecede gerçekleştirilmekte olduğu önemli bir sorundur. Malatya ilinde bu yapılan çalışmada özellikle belli bir dönüşüm alanı seçilerek alansal sınırlamalara gidilmiştir. Çalışmamızın alan genişliği düşünüldüğünde; kentsel dönüşümün Toplu konut İdaresi (TOKİ) tarafından gerçekleştirilen alanlar dikkate alınmıştır. Bu alansal sınırlamaya ek olarak evlerini kat karşılığı TOKİ (Toplu Konut İdaresi) kapsamında veren bireyler ile görüşme yapılmıştır. TOKİ'nin faaliyet alan genişliği de dikkate alındığında bir kısıtlamaya gidilmiş araştırma sahası belirlenen

bölgelerde gerçekleştirilmiştir. Araştırmamızın kapsamını Beydağ, Yamaç, Fırat ve Yavuz Selim mahalleleri olarak seçilmiştir. Kentsel dönüşüm sürecinde toplumsal hafızada meydana gelen değişimleri, insanların memnuniyet dereceleri ve beklentilerini ve bu kapsamda oluşan bireysel toplumsal değişimler anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu mahallelerde daha önce yaşamış olan ancak kentsel dönüşüm kapsamında yeni bir mekâna geçen ve bu geçişle birlikte birtakım değişimler yaşayan bireyler üzerine çalışılmıştır.

1.9. Araştırma Alanının Özellikleri

1.9.1. Malatya ve Kentleşme

Malatya kent tarihi olarak çok eskiye dayanmaktadır. Osmanlı Devleti'ne gelene kadar birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Osmanlı Devleti'nin yönetimine 1515 yılında girmiştir. Osmanlı yönetimine girdiğinde Harput vilayetine bağlı olan şehir Cumhuriyetin ilanı ile birlikte 1924 anayasasının 89. Maddesine göre artık Elâzığ'dan ayrılarak il olmuştur. Malatya kenti birçok medeniyetin geçiş noktasında yer almıştır. Malatya'da kent merkezinin daha önce Battalgazi bölgesinde bulunurken 1838 yılında Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın Osmanlı'nın üzerine gelmekte olan ordusuna karşı Elâzığ'da olan karargâhı Malatya'ya çekmek zorunda kalmış ve Malatya halkı yazlık olarak kullandıkları Aspuzudaki evlerinde kışı geçirmek zorunda kalmış daha sonra da kışlık alana dönüş yapılmamış. Kent merkezi Aspuzu' ya taşınmıştır 19.yüzyılda 67 mahallesi olan Malatya'nın 2019 yılında büyükşehir olmasının etkisiyle de mahalle sayısı 718 olarak hesaplanmıştır. Malatya valiliği resmî sitesinde nüfus istatistikleri alınmıştır. 2019 Yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADKS) sonuçlarına göre; Malatya'nın toplam nüfusu 31 Aralık 2019 itibarı ile 800.165 olarak gerçekleşmiştir. En büyük nüfus 319.618 kişi ile Yeşilyurt İlçesinde, daha sonra 304.787 kişi ile Battalgazi İlçesinde ikamet etmektedir. İl nüfusunun ilçelere dağılımı aşağıda gösterilmiştir.¹

¹ <http://www.malatya.gov.tr/nufus-ve-idari-yapi>, 02.12.2020, 12.40

Tablo 1: Malatya Nüfusunun İlçe Bazında Dağılışı

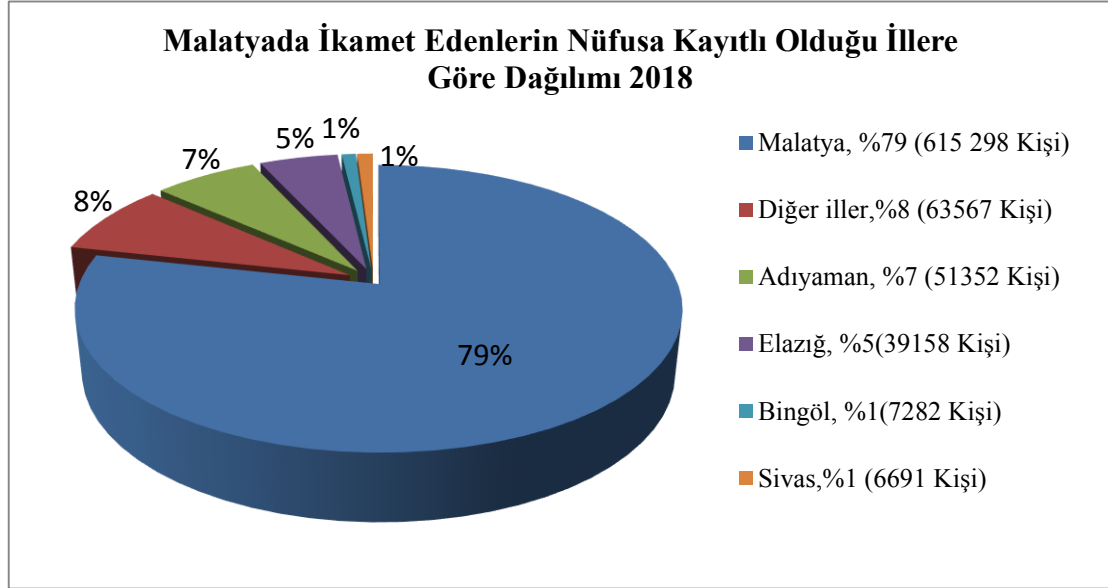
İlçe	Toplam	Erkek	Kadın
Akçadağ	29.064	15.216	13.848
Arapgir	10.275	5.231	5.044
Arguvan	7.626	3.873	3.753
Battalgazi	304.787	149.942	154.845
Darende	26.166	13.147	13.019
Doğanşehir	38.690	19.795	18.895
Doğanyol	4.051	2.046	2.005
Hekimhan	18.345	9.323	9.022
Kale	6.085	3.001	3.084
Kuluncak	7.783	3.923	3.860
Pütürge	13.889	6.786	7.103
Yazıhan	13.786	7.059	6.727
Yeşilyurt	319.618	158.907	160.711
Toplam	800.165	398.249	401.916

Malatya Büyükşehir Belediyesi tarafından projelendirilen alan ile ilgili Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Planlama Şube Müdürlüğünden Proje alanı dair alınan bilgilere göre; yaklaşık 220 hektarlık bir alanı kapsamaktadır. 4 uygulama etabına ayrılan alanda 5350 hak sahibi bulunmaktadır. Proje kapsamında 11.695 adet konut yapımı hedeflenmektedir. Alan olarak Türkiye'nin en büyük dönüşüm projelerinden biri olmaktadır. 1.Etap içerisinde 1173 adet mevcut eski konut bulunmaktaydı. Taşınmazı olan hak sahiplerinin %80'i ile konut veya bedel karşılığı anlaşma yapılmıştır. Anlaşma yapılamayan hak sahiplerinin taşınmazları Acele Kamulaştırma marifeti ile kamulaştırılmıştır. (Bakanlar Kurulu'nun 23.02.2011 tarih ve 2011/1490 sayılı kararı ile 1. ve 2. etaptaki parseller için Acele Kamulaştırma kararı alınmıştır.)

Doğu ile batının geçiş noktasında bulunması kenti sürekli göç için cazibe alanı haline getirmiştir. Malatya iline yaşanan göçler beraberinde nüfus artışı meydana

getirmiştir. TÜİK verilerine göre Malatya'nın göçü hangi şehirlerden aldığı ve bunun yüzdesel oranı verilmektedir.

Grafik 1: TÜİK 2019 Malatya İkamet Edenlerin Nüfusa Kayıtlı olduğu İller

Malatya da yaşanan göç olayları özellikle çevre illerden meydana gelmiştir. Yaşanan göç iş bulma, daha iyi bir yaşam için doğduğu kenti terk etme olarak ortaya çıkmaktadır. Kentlere dışardan göç geldiği gibi dışarıya da göç vermektedir. Özellikle 2011 yılında şehir içine yaşanan göçler verdiği orandan fazla olduğu görülmektedir. Malatya il statüsünden büyükşehir olması 2012 senesinde çıkan 6360 sayılı yasa ile il sınırları içinde büyükşehir belediyesi kurulmuştur. Belediye kurulmadan bir sene önce kentin göç aldığı ve göç oranından daha fazla olduğu belirlenmiştir. Malatya da Yıllara Göre Göç Hareketleri Tablo 2 de yer almaktadır.² Yıllara göre meydana gelen değişim kentte meydana gelen gelişmelerle alakalı olduğu görülmüştür. Zamansal farklılıklar da bunlara bağlanabilmektedir.

² <https://www.nufusu.com/il/malatya-nufusu>, Erişim Tarihi 04.10.2020

Tablo 2: Malatya Yıllar Bazında Göç Hareketleri

Yıl	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Göç Farkı
2014	29.285	31.476	-2.191
2013	25.876	33.194	-7.318
2012	24.270	28.545	-4.275
2011	32.925	29.515	3.410
2010	25.320	30.931	-5.611
2009	25.806	28.208	-2.402
2008	25.500	27.830	-2.330

1.9.2. Toplu Konut İdaresi (TOKİ)

1980 sonrasında Türkiye, sosyolojik ve ekonomik olarak yeni bir devire girmiştir. Kent nüfusunun sürekli olarak kır nüfusu karşısında artması 1980'lerde totalde kent nüfusunun ilk defa kır nüfusunu geçmesi ile kritik boyutlara ulaşmıştır. Bunun sonucu olarak bu zaman diliminde kentlerde toplu konut ihtiyacını karşılamak için Toplu Konut İdaresi (TOKİ) kurulmuştur.³ Toplu konut idaresi ile kentteki konut ihtiyacı karşılanarak bireylerin barınma ihtiyacının daha insanca yaşamak için zaruri ihtiyaçları giderilmeye çalışılmıştır. Fakir ve yardıma ihtiyacı olan bireylerin gelirlerine uygun olacak ödeme şekilleri ile konut sahibi yapmak esastır.

Toplu konut ile sosyal konut arasındaki farklılığa da değinecek olursak, toplu konut; büyük çapta konut sahibi yapma ve çoğu ailenin barınma ihtiyacını gidererek yerleştirme durumu iken sosyal konut ise fakir ve dar gelirli ailelerin barınma ihtiyacını karşılayabilmek için boyut olarak minimal olan ama sağlık ve yaşam koşulları açısından iyileştirilmiş mekânların genel ismidir. Toplu konut düşük ve orta gelir sahibi ailelere yönelik kitlesel bir üretim ile oluşturulan alanlardır. Sosyal konutun toplu konuttan ayrıldığı noktalardan biri de 100 metrekareye sığmasıdır. “Sosyal Donatı: Toplu konut alanı içinde yaşayan nüfusun sosyal hayatının devamını sağlamak için gerekli olan; okul,

³<https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/sygm/uploads/pages/kitaplar/sosyal-konut-uygulamalari.pdf>, 28.11.2020, saat:02.05

sağlık ve spor tesisleri, meydan düzenlemeleri ve benzeri çevre düzenlemesi işlerinin bütününe ifade eder.”⁴ 5 Haziran2007 de 5609 sayılı kanuna bağlı olarak Gecekondu Bayındırlık ve İskân Bakanlığının yetkileri Toplu Konut İdaresi (TOKİ) Başkanlığına devredilmiştir. TOKİ yetki alanının genişlemesiyle beraber gecekondu bölgelerinin kontrol altına alınarak daha insancıl ve yaşanılabilir mekânlar olmasına katkı sağlamıştır. Bu çalışmada toplu konut mekânları çalışılmış özellikle 3+1 tipi konutta oturan bireylerle görüşülmüştür. Evlerinin karşılığında belirlenen bir miktar ile yeniden ev sahibi olmalarına katkı sağlanması amaç edinilmiştir. Yapılan dönüşümle yalnızca konut değil sosyal ihtiyaçlar da giderilmesi göz önünde bulundurulmalıdır.

⁴ Toplu Konut İdaresi Kaynaklarının Kullanım Şekline İlişkin Yönetmelik, Yayımlanma Tarihi (18.04.2002)

İKİNCİ BÖLÜM

2. ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

2.1. Kent, Kentleşme ve Kentlileşme

2.1.1. Kent Kavramının Tanımı

İlk dönemlerde insanların yaşamlarını sürdürebilmek için yerleştiği alanlar, mağara ya da hayvan barınakları olmuştur. Doğa koşullarından kendilerini muhafaza edecek alanları kullanarak avcılık toplayıcılık ile hayatlarını idame ettirmişlerdir. Bu dönemi Mumford “Kentten önce mezralar, kutsal yerler ve köyler vardı; köyden önce de obalar, ilkel sığınaklar, mağaralar ve işaret taşları, bütün bunlardan önce ise insanoğlunun diğer birçok hayvan türüyle açıkça paylaştığı toplumsal yaşam eğilimi” (Mumford,2007:15) şeklinde özetlemektedir. Mağaradan çıkan ve göçebe olmayan toplum artık yerleşik hayatta yer almaya başlamasıyla birlikte insanların korunma ve ait olma duygularının öne çıkması görülmektedir. Yerleşik yaşama ait ilk olarak özellikle Ortaçağ’da meydana gelen yapılar surlar ve kaleler olmuştur. İnsanları dış tehditlerden koruyan kalın duvarlar farklı olmalarına rağmen onların uyum içerisinde yaşamaya mecbur kılmıştır. İnsanlığın tarihçesindeki gelişimi, bir yerleşme tarzı olarak kent adı verilen alanların antik çağa kadar uzandığı görülmektedir (Özer, 2004: 4). Kentlerin tarihsel olarak Milattan Önce IV. Zamanlara dayandığı da belirtilmektedir. İlk yerleşik hayata geçiş ile birlikte insanlar kendilerine barınak inşa etmeye ve yaşanılabilir güvenli alanlar oluşturmaya başlamışlardır. İlk kentler insanın yaşadığı çevreyi tanıyarak bulunduğu alanı şekillendirmesi ile oluşmuştur. Kentlerin doğması insanoğlunun doğal çevreyi kendince bir yapay çevreye dönüştürmesinin önemli bir kanıtı (Kaya, 2014: 27) olarak görülmektedir.

Kent; birçok dilde farklı kelimelerle ifade edilmiştir. İngilizce “City”, Fransızca “Cite”, İtalyanca “Citta”, İspanyolca “Ciudad”, Yunanca “Polis”, Almanca ise “Stad” olarak kullanılmaktadır. TDK ‘da “Nüfusunun çoğu ticaret, sanayi, hizmet veya yönetimle ilgili işlerle uğraşan, genellikle tarımsal etkinliklerin olmadığı yerleşim alanı” olarak tanımlanmıştır. Diğer taraftan kent yerine kullanılan şehir kavramının ise

etimolojisi “Farsça” ya dayanmaktadır. Türkler bu sözcüğü Soğdlardan⁵ almadan önce şehir kelimesi karşılığı olarak “Balıg” kelimesini kullanılırdı. Balıg, şehirleri korumak için yapılan surlarda kullanılan balçık ile anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Yapılan arkeolojik kazılarda yeni ve farklı bilgilere ulaşılmaktadır.

Kent tanımlanırken kır referans alınmaktadır. Kent ve kır yaşamındaki farklılıklar birçok bilim dalı tarafından dikkatle ifade edilmeye ve sebepleri ile sunulmaya çalışılmıştır. Toplumsal olarak geçişleri sosyologlar ve sosyal bilimciler elde ettikleri tespitleri kategorileştirerek farklılaşmaları açıklamaya çalışmışlardır. Saint Simon, geleneksel olandan modern olana geçişi, tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişle açıklamış ve bu farklılıkların temel sebebinin sanayi alanında meydana gelen değişimlere bağlanmıştır. Tönnies, bu değişimi cemaat ’ten cemiyete geçişle ayırmaya çalışmıştır. Spencer basit toplumlardan karmaşık toplumlara geçiş ile ifade ederken. Bu değişim ve dönüşümü ifade etmek için Durkheim ise mekanik ve organik dayanışmalı toplum şeklinde ikiye ayırır. Türk İslam bilgini İbni Haldun, bedevi ve hadari olarak uğraşların ve yaşam tarzlarının değiştiğini ifade etmeye çalışmıştır. “Kent ve kırsal kesim arasındaki karşıtlık, barbarlıktan uygarlığa, aşiretten Devlete, yerellikten millete dönüşümle başlamış, tüm uygarlık tarihi süresince günümüze kadar devam etmiştir” (Harvey, 2013: 187).

Kentler insanların yerleşik hayata geçmesiyle başlayan gün geçtikçe büyüyen ve şekil değiştiren yapılar olmuştur. Kent tanımlanırken nüfus faktörü açıklamak için yeterli olmayabilir. Belli yerlerde sayısal rakamların çokluğu orayı kent yapmaya yetmeyebilir. “Kent tanımlarındaki ortak noktalar; tarım dışı üretim biçiminin yaygınlığı, nüfus yoğunluğu, heterojenlik, uzmanlaşma, sosyal ve politik örgütlenme düzeylerinin varlığıdır” (Kaya, 2014: 22). Kent’i tek bir unsura bağlı kalarak açıklamak yetersiz kalmamıza neden olabilmektedir.

⁵ Orta Asya’da Soğdların kullandıkları Hint Avrupa dil ailesine bağlı İran kökenli bir dildir.

2.1.2.Yerleşim Birimi Olarak Kent

Arkeolojik bulgulara göre ise ilk kent yerleşmesinin Mezopotamya ve çevresinde görüldüğü ifade edilirken, kentsel yerleşmeye kaynaklık eden ilk dini kompleks Şanlıurfa Göbekli Tepe' de olduğu belirtilmiştir. İnsanoğlunun birçok hayvan türüyle açıkça paylaştığı toplumsal yaşam eğilimi söz konusudur (Mumford, 2007:15) Göbekli tepede de bulunan kalıntılardan birçok hayvan figürü resmedilmiştir. İnsanlar doğal yaşamdan yerleşik hayata geçerek çevresinden etkilenmiş ve bulunduğu alanı etkilemiştir. Artık doğanın insana egemen olmasının önüne geçilerek, insanın doğaya hâkim olması başlamıştır. Yerleşik hayatla birlikte insanlar toprağı ekip biçerek buldukları bölgeye ayak uydurmaya ve hayata kalma mücadelesi vermeye çalışmışlardır. Arkeolojik bulgular, çevreyle ilgili uygun yerlerin, büyük nehirlerin kıyılarında, verimli ovalarda ve platolarda kent niteliğine sahip yerleşim yerlerinin olduğunu göstermektedir (Aslanoğlu, 1998: 14). Aslanoğlu'nun da ifade ettiği gibi insanlar ekip biçme işlemini gerçekleştirmek için en önemli ihtiyaç olan suya yakın alanlara yerleşerek bu ihtiyaçlarını karşılamışlardır. Su, yaşam için hayat, verimlilik ve bereket olarak görülmüştür. İlk medeniyetlerin ortaya çıkışı da su kenarlarında olduğu görülmüştür.

Bazı kentler ise stratejik olarak- iklimsel ve konumsal- güzel bir yere sahiptir onun için seçilmiştir. İlk yerleşim yerlerinin dere ve su kenarlarına oluşu tesadüfi bir karar değildir. Arkeolojik verilere göre, ekolojik bakımdan uygun olan yerlerde, büyük akarsuların geçtiği verimli topraklarda kent niteliğinde nüfus bakımından fazla yerleşim alanlarının varlığını görmektedir (Aslanoğlu,1998:14). Yapılan araştırmalar neticesinde, insanlar ilk kent yerleşmesini verimli toprak ve su ihtiyaçlarının karşılanabildiği yer olan Mezopotamya'da Fırat ve Dicle nehrinin birleştiği alana yani "Şatt'ül Arab" olarak nitelendirilen bölgeye kurmuşlardır.

Yerleşik yaşam insanlarda üretme ihtiyacı yaratmıştır. Doğada var olanı toplamak ya da avlanmak artık yeterli olmamıştır. İnsanlar bu sebepten yerleştikleri toprakları ekip biçmeye ve üretim faaliyeti göstermeye başlamıştır. Üretim yapan birey toprağa tohum ektiğinde ve ekilen tohumun bire beş verdiğini gözlemlediğinde daha fazla ekmeye başlamıştır. İnsanların ektikleri ürün miktarı tüketebileceğinden fazla olduğunda bu ürüne "artık" ya da "artı ürün" olarak ifade edilmiştir. Toplumda artık ürünün kentleşmenin

ortaya çıkışıyla mülk edinilmesi arasında girift bir ilişki söz konusudur (Harvey, 2013:211). İnsanlar ellerinde var olan fazla mal ile var olmayanı takas sürecine girmiştir. Malların değış tokuşunun yapılacağı mekânlar şekillenmeye başlamıştır. İnsanlar var olan üretim fazlası malı ihtiyacı olan bir başka malla takas ederek eksikliğini gidermeye çalışmıştır. Bir şehrin varlığının Osmanlıda tasviri “Cuma kılunur, Pazar kurulur” olarak düşündükleri yerlerdir. Pazarın varlığı şehre has bir durum olarak ifade edilir.

Kentlerin ortaya çıkışının bir nedeni de, kutsal sayılan tanrılarının ya da bireylerinin belli bir mekana sabitlemeleridir. Kutsal mekan saydıkları bölgeye şehirlerini kurarak oradan ayrılamamışlardır. İnsanların sevdiklerinin ölmesi ve ölümlerini gömmesi üzerine onlardan ayrılmamak için yerleşik düzene geçilmesi görülmüştür. Bu da yerleşik yaşam için ortaya atılan tezler arasında gösterilmektedir. Yaşayanlardan önce ölümlerin kenti olduğu vurgulanmaktadır. İnsanlar göçebe bir yaşam sürerken birçok farklı nedenden sevdiklerini kaybetmişlerdir ve onları kaybettikleri yerlerde bırakmak zorunda kalmışlardır. Ölümlerini bırakırken ona ait her şeyi de onunla bıraktığı için ölmüş bile olsa ondan ayrılamadığından onun bulunduğu yere yerleşmişlerdir. Durağan mekânlar diye tasvir edilen mezarlık ve türbeler de bulunduğu ölümler üzerinden kenti yaşatırlar (Yılmaz, 2016:830). Bir mekânın canlı olması sevdiği kişilerin ölmüş dahi olsa orada olmasıyla alakalı olabilmektedir.

Bireyler bir arada yaşamaya, ekip biçmeye surlar ve kentler inşa ederek kendilerini savunmaya da başlamışlardır. Bir kuşun uçması doğasında vardır, doğduktan kısa süre sonra uçmaya başlar bu tamamen onda içgüdüselidir. Ama bir insan dünyaya geldiği andan öleceği ana kadar hep bir başkasına ihtiyaç duymaktadır. İnsanı diğer canlılardan farklı kılan en temel özelliği bir içgüdü ile dünyaya gelmeyerek akıl yoluyla deneyimleyip bir sonraki kuşağa bu deneyimlerini aktarabilmesidir. Bunun için insanlar hep bir diğerinin varlığına ihtiyaç duymaktadır. Avcı toplayıcı iken sadece kendi aile ya da kabile bireyleri ile yaşayan insan, artık yerleşik hayatla birlikte başka kabile ve topluluklarla da karşılaşarak ve etkileşime girmiştir. Zamanın ve mekânın içerisinde ortaya çıkan toplumsal alanda meydana gelen değışmeler Heidegger’ in belirttiği var olma pratiğini yeniden düşünmeyi mecburi bir hale gelmiştir (Aslanoğlu, 1998:9). İnsanın varoluşunun farkına varması ve bunu sorgulaması üretimin yeniden daha iyi hale gelmesi birçok sorunu da beraberinde getirmiştir.

2.1.3.Kentleşme Olgusu

Kentleşme, kent sayılarında ve kentlerde ikamet eden nüfustaki artış olarak tanımlanabilmektedir. Kentleşmeyi tanımlarken konunun demografik açıdan incelenmesi yapılmış olur. Kentin nüfusunu, özellikle kırsal kesimden göçle gelen bireyler oluşturmakta iken, buna ek olarak teknolojik gelişmeler ile birlikte doğumların sayılarındaki artışın da etkisi görülmektedir. Tıp ve eğitim alanındaki gelişmeler bilinç seviyesindeki artışın yükselmesini sağlamış ve bu da aile planlamalarının yapılarak yüksek olan doğum oranlarının düşürmüştür. Gelişmiş ülkelerde doğum oranındaki düşüşe rağmen yoğun bir nüfus artışının görülmesi, o ülkelere doğru yaşanan göçler ile açıklanmaktadır. Yaşanan göçler kentleşmeyi de etkilerken aynı zamanda değişim ve dönüşümü de getirmektedir.

Kent ve kentleşmeyi etkileyen olay olarak, İngilterede doğan ve tüm dünyayı kısa sürede çevreleyen endüstri devrimi, temel faktör olarak görülmektedir. Kentlerin gelişimi, milletin çağdaş toplum olarak gelişmesi ve büyük endüstrinin doğuşu ile paralellik gösterir (Ülken, 1969: 274). Buharlı makinaların icadı ile birlikte kısa zamanda birçok ürünün az emekle üretilmesi, insan iş gücünün azalmasına ve yerini makinaların almasına neden olmuştur. Bağda bahçede bir ayda yapılan bir işin makine yardımı ile kısa sürede işin bitmesini sağlayarak emek gücüne olan ihtiyacı azaltmıştır. Kırdan fazla olan işgücü, yoğun bir göç dalgası yaratarak sanayi için işçi ordusu oluşturmuştur (Korkmaz, 2006: 214). Birbirine yabancı olmasına karşın sıkı bir ilişki ağının içinde olan kentleşmenin bir sonucu olarak görülmüştür. Bookchin de “Kenti neyin oluşturduğu sorusuna genel olarak mekân ve demografi ölçütlerine dayandığı söylemiş; kente, birbirine sıkı bir biçimde bağlı, büyük nüfuslu bir insan topluluğunun işgal ettiği bir alan gözüyle bakan yaklaşımı yansıttığı” (Bookchin, 2014: 19). İfade edilmiştir.

Kentleşmenin ortaya çıkışı, tarım ve hayvancılık dışında ticaret, sanayi ve hizmet sektörlerini önemli hale getirmiştir. Kent, yoğun nüfus hareketlerinin hakim olduğu, heterojen bir yapıya sahip olan, insanların çıkar ilişkisiyle birbirine bağlı bulunduğu yapılar olarak tanımlanmaktadır. Kentlerde; tarım dışı üretim tarzının yaygın oluşu, nüfusun yoğunluğu, alanında uzmanlaşma, heterojenlik, politik ve sosyal örgütlenme seviyelerinin varlığı ile ifade edilmiştir (Kaya, 2014:22). Kırdan ise, yapı homojendir,

bireyler birbirlerini şahsen tanırlar, işbirliği imece denilen sosyal bir yardımlaşmaya ve asabiyet bağına dayanmaktadır. Kırdaki geçim kaynağının tamamına yakını tarımdan karşılanmaktadır. “Kent, tarım toplumundan sanayi toplumuna uzanan zincir dâhilinde birinin diğeriyle karşılaşmasıyla, sanayi toplumunun kent toplumuna dönüşmesiyle doğmuştur” (Merrifield, 2015: 138). Kentler, tarım dışı üretim tarzının hakim olduğu yapılar olarak tasfir edilmiştir. Sanayi öncesi kentlerin sosyal yapılarını tamamlayan, keskin bir tabakalaşma sistemi, ekonomik yapı, aile, eğitim ve dinsel örgütlenmelerin, sağlam bir sosyal kontrolün var olduğu görülmektedir (Aslanoğlu, 1998: 34). Sosyal kontrolün oluşması ve sağlanması kentleşmedeki artışla beraber zorlaşarak kurumlara da ihtiyacı artırmaktadır.

Sanayileşme ve yoğun işgücü talebi insanları bir miknatis gibi kentlere çekilmiş kentleşme hızla artmıştır. Sanayileşme ile birlikte iş ve işçi talebi de hat safhaya ulaşmıştır. Önceden tek bir işin tüm aşamalarını bir kişi yaparken teknolojik gelişmeler ile birlikte iş parçalara ayrılmıştır. Kentler her şeyden evvel üst düzeyde bir iş bölümünün hakim olduğu mekân özelliği göstermektedir (Simmel, 1996: 87). Alanında uzmanlaşmalar, yoğun işgücü talebinin oluşu yeni meslek gruplarının ortaya çıkışını tetiklemiştir. İnsanlar üreten ve ürettiğini de aynı zamanda tüketen yığınlar oluşturmuşlardır. Neticede “Kentler, üretici ya da tüketici yatırımların birbirine bağlı ekonomisi değil, daha çok, üreten ve üretmek için tüketen özneler topluluğu” (Urry, 1999: 123) olmuştur.

Göç yoğunluğunun kentlerde konut ihtiyacına sebebiyet vermiştir. Kentlerdeki bu konut ihtiyacı, kent merkezinin çevresinde gecekondulaşmaya ve çarpık kentleşmenin belirgin olarak yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Kentleşmenin ilk olarak Avrupa’da yaşanması ve tamamlanması kentlerde düzenli yapıların olmasını sağlamıştır. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, kentleşme kavramı tam olarak oturmadığı için tanımlama ve incelemede zorluklar yaşanmaktadır. Kent sosyolojisi ile yaşanan göç dalgasının dünyada meydana getirdiği değişim ve dönüşümün ne derecede etkilediği anlaşılmaya çalışılmıştır. Kent ve kentleşmeye dair birçok sosyal teori geliştirilmiştir.

Kentteki yaşam kalitesi ve kente giden kişilerin kentin kırdaki yaşama oranla daha iyi olduğunu görmesi insanları kitleler halinde kente çekmektedir. “Kentleşme, itici

(push), iletici ve çekici (pull) güçlerin etkisi altında oluşan ve değişen bir nüfus hareketinin sonucudur” (Keleş, 1996: 47). Kent yaşam koşulları, kırdaki insanın yerleşim yeri önceliğini kentten yana kullanmasına, birçok yönden kenti üstün görmesine, kent hayatının rahat, yaşanılabilir ve uygun koşullara sahip mekân olarak tanımlamalarında etkili olmuştur.

Nüfus miktarındaki artış ve yoğunluk, kentleşmedeki artışı da ifade etmektedir. Fakat bu nüfus miktarının yoğunluk sadece sayısal bir veriyi belirlemektedir. Nüfusların artışı ve yoğunlaşması kentleşme ve kentlileşme kavramları tanımlamayı da gerekli kılmıştır. Kentleşme, dar bir manada kentlerin sayılarında ve kentin nüfusundaki artışı ifade etmektedir (Keleş, 1996: 19). Nüfus miktarının yoğun ve fazla olduğu her yeri kent olarak tanımlamak doğru bir ifade belirtmez. “Kentler tek başına var olan birimler olarak değerlendirilmemekte, parçası oldukları toplumun temel yapısı ile ilişkili olarak analiz edilmektedir” (Aslanoğlu, 1998: 32). Toplumların yapısı kenti şekillendirip ona ruhunu vererek kentin yaşamasında ve canlılığını korumasında etkili olmuştur. Kentleşme olarak tanımlanan nüfus yoğunluğu tüm ülkeler için aynı etkiyi oluşturmamaktadır. Kentleşmenin hızlı olması, toplumsal yapıda aynı hızda değişim ve dönüşüm meydana getirmiştir. Gelişmiş ülkelerde kentleşme dediğimiz şey sıralı bir düzen halinde ilerlerken, az gelişmiş ülkelerde kentleşme tek yönlü olduğu için daha çok nüfus bakımından yığılmalara dönüşmüştür.

Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde meydana gelen kentleşme gelişmiş ülkelere oranla hiç azalmamaktadır. Gelişmiş ülkelerde kentleşme dengeli dağılırken, gelişmekte olan yerlerde dengesizlik vardır. Kentlerde sanayi ve hizmet sektörleri etkili olduğundan kentte yaşayan insanlar bu sektörlerden yararlanmaktadır. Fakat bu yararlanma durumu az gelişmiş ülkeler için pekte mümkün değildir. Nüfusun aniden ve sürekli bir artış göstermesi bu alanların yetersiz kalmasına neden olmuştur. Hizmet ve sanayi sektörlerine aşırı yüklenme gerçekleşmiştir. Kente yaşanan göçler, var olan kentin toplumsal özellikleri dışında gelen bireylerin de dünyayı algılama ve yaşam tarzlarında etkili olan tutum ve değerlerin yeniden şekillenmesini sağlamıştır. Kentleşme, kentsel deneyimleri yaşam içinde bir kültürel birikim oluşturarak, kentin hayat tarzına uyumunu ifade etmektedir (Tatar, 1999: 87). Kentleşme ile beraber gelişmiş toplumlarda

kentlileşme de görülmüştür. Kentleşme ve kentlileşme kavramsal olarak farklı manalar taşımaktadır.

Kentleşmedeki artışların olması Türkiye’de özellikle sanayileşme ile birlikte oluşmuştur. Sanayileşmenin ve makine kullanımındaki artışın hız kazanması beraberinde kırdan kente doğru yaşanan yoğun göçleri de beraberinde getirmiştir. “Kentlerin ekonomiyi, kültürü, dini himaye eden yerler olduğunu belirten; şehrin özellikle iktisadi, ticari, siyasi, Pazar ve üretim merkezi olarak önemine dikkat çeken Ülken, kentlerin ekonomik olarak gelişmesindeki temel faktörün sanayi olduğunu belirtmektedir” (Kaçmazoğlu, 2011: 267). Sanayileşme kentin cazibesini artıran temel etkenlerin başında gelmektedir. Kırdan kente doğru yapılan bu göç özellikle belli zaman aralıklarında daha fazla olduğu görülmüştür. Türkiye’de kentleşme, özellikle 1950'lerden itibaren başlayan, hızı ise 1970'lerden sonra iyice artmıştır (Oktay, 2002: 50).

2.1.4. Kentlileşme

Kentleşme ile kentlileşme kavramları karıştırılsa da niteliksel olarak aynı değildirler. “Kentleşmenin, sadece bir yönünü, toplumsal değişme boyutunu yansıtan kentlileşme ile kentleşme hareketini karıştırmaktan da sakınmalıdır” (Keleş, 1976: 32). Kente özgü değerlere sahip olan kişi ya da kişilere kentli denir. Kentlilik, kente has davranış kalıplarının ve yaşam tarzının benimsenmesiyle ilgilidir (Bayhan,2011: 397). Kentlileşme, kent yaşamının pratik ve teorik görünümüne erişerek, kent kültürünün benimsenmesine, kentteki bireyin düşünsel ve eylemsel algı dünyasında kentliliğe uygun niteliklerin meydana gelmesi sürecine denir. Kentlileşme toplumların yapısında niteliksel boyutta olurken, kentleşme toplumun niceliksel boyutuna etki eder. Kent hayat tarzı sosyal, iktisadi ve kültürel açıdan uygun olmasını ifade eder. Bir ülke veya şehirdeki kentleşme süreci, hızı ve sonucu ile ilgili yapılan farklı araştırmalarla ortaya koyulabilirken, kentleşmenin boyutunu ve neticelerini ortaya koymak daha zordur.

Kent kültürünün yerleşerek oluşması kentlileşmeyi de beraberinde getirmiştir. Göç ile yerleşilen gecekondulu bölgelerinde bulunan nüfus kır ile kent arasındaki geçiş sürecinin sert olmasının önüne geçmiştir. Kente göç ile gelen kır nüfusun alışkanlıkları, kent kültürüyle karşılaşınca ne kır kültürünü bırakabilmiş ne de tam anlamıyla kent

kültürüne hâkim olabilmıştır. Kente göç ile gelen ve kentleşmeyi meydana getiren bireyler yerleştikleri alanlar itibariyle sosyal geçişi kolaylaştırmıştır. Bireylerin kendisi için ürettiği en önemli ve karmaşık biçim mekânlar olarak kentler, her şeyden evvel fizikî, dolayısıyla da mimarî bir yapı olma özelliği taşımaktadır (Şentürk, 2014: 86). Yaşanan göçler kentlerde yeni yapıları meydana getirerek yeni ilişki ağları geliştirmektedir. Apartmanlar, güvenli siteler ve elit mekânlar kadar müstakil ya da iki katlı evler ve gecekondularında olduğu kır kültürünün kalıntılarının mevcut bulunduğu yapılar da görülmektedir. “Kent hayatının, insanın hayatını sürdürebilmek için doğaya karşı verdiği mücadeleyi, insanlar arası bir kazanç (burada doğadan değil başka insanlardan elde edilen bir kazanç) mücadelesine dönüştürmüş olması tayin edici önem taşımaktadır” (Simmel, 2009: 326). Kentte yaşayan insan ya kentte uyum sağlayacak ya da öğrendiği norm ve değerlerle yeni bir kültür geliştirecektir. Her toplum kendi yapısal özelliklerini oluşturmakta ve bu ağları değiştirip dönüştürerek devam ettirmektedir. Yer şekilleri, iklim, hava, su, toprak vb. birçok topografik özellik toplumlara etkileyerek değer ve normlarının şekillenmesinde etkili olmaktadır.

Türkiye'nin en büyük sosyal problemlerinden biri kentte yaşadığı halde kentlileşmemiş insanların varlığıdır. Kente göçle gelen kırsal kültüre ve zihniyete sahip bireylerin kentteki yaşama kültürünü içselleştirmede ve kentli davranış kodlarını benimsemekte sorun yaşayarak bütün kentleşme sürecine yansımaları görülmektedir (Bayhan,2011: 393). Yani kente özgü değer ve normlara sahip olamayan, davranamayan, düşünemeyen kişi kentli olarak tanımlanamaz. Kentlilik toplumsal bir biçim, belirli bir iş bölümüne ve hâkim üretim biçimiyle genelde sabit bir hiyerarşik faaliyet sistemine dayandırılmış bir yaşam şeklidir (Harvey, 2013: 187). Kentleşmenin sahip olduğu nitelik ölçülerinde kentsel yerleşim mekânlarında yalnızca ilerleme anlamında yenilikler oluşturmaz, kentsel yaşamda daha önce var olmayan bazı sorunlu süreçlerin varlığına yol açabilir.

Kentleşmenin iktisadi, siyasi ve toplumsal boyutlarını hesaplayan, geniş bir manada tanımı; sanayileşme ile birlikte ekonomik gelişme kent sayısındaki artışlarla beraber kentlerdeki büyümelere neden olarak, toplum yapısında, artan oranda örgütlenme, işbölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere has değişikliklere neden olan bir nüfus birikim sürecidir (Keleş, 1993: 19). Bu nüfus birikimi

insanların var olma mücadelesini birlikte omuzlamalarına sebebiyet vermiştir. Kent hayatına kırdan gelerek yerleşen insanlar kent ile bir uyum yakalamaya çalışmışlardır. Kentli olabilmeyi bir yazarın aydın olabilmeye verdiği mükemmel cevapla ifade etmeye çalışayım. Yazara göre aydın olmanın temel şartı; birkaç kuşağı takip eden bir okuma ve gelişmeyi kapsamaktadır. Babanın babası üniversite mezunu ve sende üniversite mezunu isen aydın olma ihtimalin artar. Kentli insan olmakta böyle bir şeydir. Sürekli kentte yaşıyor olabilir hatta yedi kuşaktır da kentte yaşıyor olunabilir ama bu tamamen kentli olmak demek değildir. Kentte yaşıyor olmak oraya ait değerler sistemiyle bütünleşerek kabul etmek demektir. Eğer kentte yaşadığı halde bu sosyal ve iktisadi yapıya uyulmuyorsa kentleşme olduğu halde kentlileşme gerçekleşmemiş demektir. Kentlileşmenin gerçekleşmiş olmaması birçok sorunu da beraberinde getirmiştir.

2.2. Kentsel Dönüşüm

2.2.1. Kentsel Dönüşüm Kavramının Tanımı

Kentsel dönüşüm, kent alanlarının ekonomik, sosyal ve fiziksel yaşanan sıkıntılara getirilen kalıcı çözüm önerilerinin tamamına denmektedir. Kentte meydana gelen sorunlara çözüm geliştirmek için ortaya konulan projelerin genelini kapsamaktadır. Kentsel dönüşüm projeleri kapsamında; afet riski taşıyan alanlar, çöküntü bölgeleri, sağlıksız yapılar ve gecekondu gibi yaşanılması zor olan bölgeler yer almaktadır. Sorun yaşanan bölgelerin iyileştirilmesi, alanın ihtiyaçlarını karşılanması hedef olarak belirlenmektedir. Yaşanılan sorunlardaki farklılıklar kentsel problemler için geliştirilen projelerde farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar kentsel dönüşüm alanlarının ihtiyacına göre şekillenmektedir. Kentsel dönüşüme ihtiyacın olması, kent merkezinin ve çevresinin sorunlar yaşanmasıyla ortaya çıkmıştır.

Kentsel dönüşüm projelerinin ilk olarak gerçekleştirildiği kent merkezi İngiltere olmuştur. İngiltere’de meydana gelen Sanayi Devrimi sonucunda yaşanan göçler sağlıksız yapıların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Sanayi Devrimi ile beraber İngiltere başta olmak üzere birçok Avrupa kentine yoğun göç hareketleri yaşanmış bu da beraberinde slum ve gettoların oluşmasına neden olmuştur. Kentlere ve özellikle de kentin kenar kısımlarında çeperlerine bir anda yaşanan yoğun göçler, kontrol dışında yerleşmelere neden olmuştur. Kent olarak ifade edilen alanlar; merkezi, altyapısı ve

silueti düzenli olan yapılar olarak bilinmektedir. Lefebvre' ye göre; kent düzen açısından ikiye ayrılmaktadır: Çok katlı apartmanlar ve tek katlı müstakil evler (Lefebvre, 2016: 38). Kent merkezlerinde göze çarpan çok katlı apartmanlar iken kent çeperlerinde tek katlı, derme çatma müstakil evler bulunmaktadır. Dünya genelinde ve kent merkezlerinde meydana gelen nüfus artışı konut ihtiyacına neden olmuştur. Yaşanan yoğun göçlerle beraber konut ihtiyacını gidermek için müstakil, derme çatma olarak gerçekleştirilen yapılara yerleşmelerin olmasına sebebiyet vermiştir.

Derme çatma olarak yapılan yapıların yetersiz oluşu o bölgede yaşamak mecburiyetinde kalan insanlar için sorunlar teşkil etmektedir. Kentsel dönüşüm ile birlikte sorunlar giderilerek daha insancıl ve yaşanılabilir alanlar oluşturulmak amaç edinilmiştir. Kentsel dönüşüm projelerinin, bireylerin ve toplumun ihtiyacını karşılayarak amaç, yöntem ve stratejiye uygun olarak geliştirmek hedef edinilmektedir. Kentsel dönüşümün projelerinin yalnızca konut ihtiyacına cevap vermekten ibaret değildir. İnsanların ihtiyaçlarına cevap verecek düzeyde geliştirilen projelere denmektedir. Bireylerin sosyalleşme, kendini geliştirme, sağlıklı alt yapı ve kaliteli yaşamı geliştiren projelerin tamamını ifade etmektedir.

2.2.2. Kentsel Dönüşümün Mekansal Yansıması

Kentli toplumların oluşumu modernleşmenin bir neticesi olarak görülmektedir. Çünkü modernleşmenin, sanayileşme ve kentleşme ile alakalı olduğu ortaya konulmuştur. Modernleşme ile beraber kır ve kent birbirinden ayrı iki unsur olarak tasvir edilmişlerdir. Bilinmeyen bir yere doğru olan göçlerdeki tek rahatlatan sebep kendine yakın olan insanların olduğu mekânları seçerek oralara yönelme olmuştur. Kent, sınıf mücadelesinin yönün değişmesine imkân tanımıştır (Lefebvre, 2016: 386). Kentlerde bireyler yalnızdır bir gruba ya da cemaate mensup değildir. Ancak bu yalnızlığını gidermek için kendi düşünce ve davranış tarzına uygun kişilerin yanında yer almaya çalışır, bu ise sosyal gruplaşmalara neden olmaktadır. “Biri kenti birlikte yaşayan bedenleri sınıflandıran bir mekân olarak hayal ederken, öbürü kenti birlikte yaşayan insanları birbirine bağlayan bir mekân olarak hayal ediyordu” (Sennet, 2008: 149). Kent içinde insanlar bulunduğu konum, yaptıkları iş, eğitim seviyesi ve daha birçok nedenden sınıflandırılmaktadır. Bu

sınıflandırılma aynı zamanda insanların birbiri ile olan ilişki ağını oluşturmasını ve şekillendirmesini sağlamaktadır.

I. ve II. Dünya Savaşının etkilerini yok etmek için yapılan çalışmalar sanayinin ve teknolojinin de gelişmesiyle hızlı bir iyileşme ve yeniden yapılanma sürecine getirmiştir. Kırdan kente göç eden bireyler kentte yeni bir örgütlenme ve değerler sistemiyle karşılaşmışlardır. Bu değerler sistemini sentezleyerek yeni bir kültürel yapı ve örgüt biçimi meydana getirmişlerdir. “Kentlileşme” sürecindeki “geçiş insanı”, kırsal özelliklerinden arınıp “kent insanına” yaklaştıkça “ekonomik mekânı” ve “sosyal mekânı” iki ögelilikten kurtulup bir ögeliliğe ulaşır” (Kartal, 1992: 23). Kır yaşamında iş ile ev birbirinden ayrılırken kent yaşamı bunun ikisini birleştirmiştir. Sosyalleşme ve çalışma mekânları artık bir arada bulunmaktadır. Artık insanlar yaşadıkları çevreyi etkilemenin ötesinde etkilenmektedir. Kentsel dönüşüm de bu etki alanına bakarak oluşturulacak projeden yüksek verim elde etmek amaç edinilmektedir. Kent yapısına ve kültürüne uygun olarak geliştirilen projeler gelişmeyi sağlayarak kentin cazibe merkezi olmasına da katkısı olmuştur. Kentteki gelişme teknolojik gelişmeler ile beraber medeniyetin de gelişmesini sağlamaktadır.

Medeniyet ya da uygarlık kavramlarının kent yaşamına özgü olması elbette tesadüfi değildir. Medeni inceliği ifade eden uygarlık (civilization) kökenine bakıldığında, Batı camiasında geleneksel olarak kentli olmanın temel göstergesi kabul edilmektedir (Bookchin, 2014: 40). Kentlerde uygarlığı oturtmada etkili olan temel unsur elbette kuralların kesin bir şekilde var olmasıdır. Kentlerdeki denetimin oturmasında kolaylıklar sağlayan temel faktör kurallar kişiye özgü olmayarak, kurumsal yapılara göre değişmeyerek, herkes için eşit haklara sunmasıdır. Kentte bireyler yakın bir ilişki içinde olmak zorundadır bu zaruret hali dar alanda bir arada uyum içinde yaşamaya zorlamaktadır. Kentlerin artması beraberinde kalabalığı getirirken bu kalabalıklar içinde yalnızlaşma bireyleri de peşinden sürüklemiştir. Yakın ilişkilerin varlığı beraberinde bireylerin yalnız olmasına ve kendini koruyup temkinli davranmasına neden olmuştur

Akrabalık ve kan bağının yerini kentleşme ile beraber gayri şahsi ilişkiler oluşmuştur. İnsan ilişkilerinde çıkar ve para ilişkisi söz konusu olmaya başlamıştır. Daha önce sırf akrabası diye borç vererek sözü senet sayarken, kent yaşamında bireyler arası

söz yetersiz kalmasına adalet sisteminde kefil ve ipotek kavramları boy göstermesine sebep olmuştur. Kentlerde karmaşık teknoloji ve iş bölümüne dayanan ekonomik bir yapıdan söz edilebilir. “Kentli yaşam tarzı, oldukça uzmanlaşmış bir iş bölümünü, toplumsal ilişkilerde aracılığın gelişmesini öznel çalışma deneyimi, akrabalık ilişkilerinin zayıflamasını, gönüllü birliklerin çoğalmasını, normatif çoğulculuğu, sekülerleşmeyi, toplumsal çatışmaların artışı ve kitle iletişim araçlarının gün geçtikçe daha önemli bir rol oynamasını kapsamaktadır” (Marshall, 1999: 400). Mekân artık yalnızca ikamet edilen veya tüketilen yer olmaktan çıkarak yeni bir anlam kazanmıştır.

Göçler ile birlikte gecekondulaşma ve çarpık kentleşme göze çarpan yerleşim türlerinden olmuştur. Kente önceden yerleşmiş olan kişilerin yeni gelen ya da gelecek olan tanıdıklarına yardımcı olmak için kentin çevresinde boş buldukları arazilere hızlı ve çok kısa bir sürede başlarını sokabilecekleri, gelişigüzel meskenler yapmışlardır. Birey tanıdıklarının da yardımıyla bir gecede derme çatma ve yetersiz de olsa bir baraka inşa eder. Gecekondu denmesinin sebebi de tam olarak budur yalnızca bir gecede yapılarak ertesi güne hazır bir ev olmasıdır. Genelde bu yapılar yasal dayanağı olmayan ve yaşam standartlarının altında olan yerlerdir. “Susuzluk, pislik, sağlık şartlarının yetmezliği ile belediye içi ve dışı arası ayrılmaz bir hale gelir” (Ülken, 1969: 273). Bir günde oluşan bu yapılar işçi sınıfının ve yoksul kesimin alanlarıdır. İnşa ettiği tahtadan ya da kerpiçten olan yapılarla birlikte artık yerini almış olan birey kent yaşamında mücadelesine başlamıştır. Gecekonduların hızlı ve yetersiz oluşu insanların sağlıksız ve altyapı hizmetlerinden yoksun olduğu mekânlar olmuştur. Yaşam koşullarına uygun olmayan alanlar yoğun olarak büyük şehirler ve metropol niteliği taşıyan kentlerdir.

Türkiye’de göç hareketi özellikle 1950 yılından itibaren yoğun bir şekilde meydana gelmiştir. Kırdan işsiz kalan birey iş umudu ile koptuğu yurdundan başka bir toprakta kök salmak için mücadele vermesi gerekmektedir. Göç eden birey yalnızca kendisi gelmemiş beraberinde norm ve değerlerini de getirmiştir. Birey yaşadığı mekânı terk ederek orada var olan davranışlarını yeni yerleştiği çevreye de aktarmaya iskân edeceği yere yedirmeye çalışmıştır. Kentler artık yalnızca üretimle alakalı maddi yönüyle değil, kent kültürünün ve kent yaşamının bütün unsurlarının da farklılaşmış bilinmeyen bir kentli tipi, tutum normlarını ve kentli olma bilinci var olmuştur (Laciner, 1996: 63). Kentte var olan değer ve normlar göçlerle beraber değişim ve dönüşüme uğramıştır.

Bireylerin de beraberinde getirdikleri değer ve normlar kentteki ile karşılaşınca değişime uğrayarak şekil değiştirmiştir.

Göç edilirken genelde fabrika çevresi ya da kent çeperleri seçilmiştir. Kentlerdeki istenmeyen faktörler ve yeni göç ile gelenler kentin dış kısmına itilmiştir (Kıray, 1998: 10). Kentlerin dış kısmında sadece yeni gelen bireyler değil fabrikalarda yer almaktadır. Zaten kentin dışındaki yoğunluğun bir diğer sebebi de işe yakın olmasından kaynaklanmaktadır. Zamansal olarak nüfusun artışıdaki hız ve teknolojiye yaşanan gelişimler kentlerin de büyümesine ve artık kent merkezini de aşarak genişlemesine sebebiyet vermiştir. Bu mekânların kentlerin gitgide büyümesinden dolayı kentin içinde yer almasına neden olmuştur. Kent dışında var olanın merkeze dönüşmesi devletleri dönüşüm projelerine itmiştir. 19. yüzyılda yenilenmesi planlanan mekânlar “sefalet yuvası” olarak tanımlanırken 20. Yüzyılda “çöküntü bölgesi” olarak ifade edilmiştir (Şentürk M. , 2012: 352-353). Sefalet ya da çöküntü bölgelerinin fazla olması kentte sorunlar yaratmış bundan dolayı değişim ve dönüşüme önem verilmesini mecbur kılmıştır. Kentsel dönüşüm ilk olarak, Avrupa’da 19. yüzyılda kentlerde oluşan aşırı büyüme faaliyetleriyle bazı alanların yıkılarak yeniden şekillendirilmesi ile oluşmuştur.

Kentlerin cazibe mekanları olarak var olması ve etki alanının giderek artması göç olaylarını da tetiklemektedir. “Kent yalnızca, günümüz insanına daha büyük bir oranda iş ve yerleşim olanakları sunan bir yer değildir, aynı zamanda dünyanın en uzak yerlerini kendine çeken, türlü bölgeleri, insanları ve etkinlikleri bir düzene göre biçimlendiren, ekonomik, siyasal ve kültürel yaşamın öncüsü ve denetleyicisi konumunda olan bir merkezdir” (Wirth, 2002: 78). Kentte meydana gelen ufacak bir durumun çevresine etkisi uzun soluklu olabilmektedir. Modern kentlerdeki nüfus birikmesi ve nüfusun yoğunlaşması ile beraber beklenenin aksine endüstri merkezlerine ve uydu kentlere doğru dağılma yüzünden nispeten tarzda bölümlere ayrılması ve parçalanması önündeki iktisadî ve fikrî fonksiyonlarını birinci derecede göz önüne alarak planlaştırılması zarureti doğmaktadır (Ülken, 1969: 273). Yaşanan göç hareketi konut arayışını yaratmış bu soruna çözüm yolları üreterek -Maslow’ un ihtiyaçlar hiyerarşisinde birinci ihtiyaç olan yeme ve barınma ihtiyacından- bulunduğu çerçeveye gecekondular inşa etmiş kısa süreli de olsa barınma sorununu halletmiştir. Kentsel dönüşümü sadece gecekondular kavramı ile eşleştirmek yetersiz bir tanım yapılmasına neden olmaktadır. Kentsel dönüşüm

projelerinin tamamen olmasa da büyük bir kısmını gecekondu bölgelerinde gerçekleştirir. Kentsel dönüşümün sosyolojik izahı üzerinde bir tanım yapılmak istenirse özellikle II. Dünya Savaşı sonrası dönemde batı kentlerindeki dönüşüm çalışmalarına, yani 19. yüzyıla gitmek gereklidir (Şentürk, 2012: 351). Savaşın izlerini silmek ve dağılmış olan şehri yeniden toplamak için insan gücüne yani işçiye ihtiyaç duyulmuştur. Türkiye'den ve başka gelişmekte olan ya geri kalmış ülkelerden hem iç hem de dış göçler bu dönemde yaşanmıştır. Yaşanan göçler insanların barınma ve var olma ihtiyaçlarından dolayı konut açığını meydana getirmiştir. Bu konut ihtiyacını sağlıklı bir şekilde karşılamak için bilim dalları genel bir analizden sonra insanların ihtiyaçlarını karşılayacak mekânlar üretmeye başlamışlardır. İnsanların yaptığı ve birçok açıdan yetersiz olan bu yapılar dönüşüm kavramı ile yeniden şekillenme aşamasına girmiştir. Dönüşüm kavramı bu sebepten birçok manada kullanılmıştır. Şehrin görünen formunu değiştirerek bambaşka bir şekle geçmesi olayı olarak da görülmüştür.

Sanayinin ilk olarak İngiltere'de başlaması ile kentsel dönüşümünde aynı şehirde olması elbette tesadüfi değildir. İngiltere'de başlayan dönüşüm daha sonra toplumların ihtiyaçlarına göre değişip gelişerek tüm dünyada yayılmıştır. Kentsel dönüşüm planlama mekanizmaları ve bu dönüşümün nasıl yapılacağı hakkında şehir planlama; konut türleri ve konut inşası açısından mimarlık; siyasi kararlar ve prosedür süreçleri konusunda siyaset bilimi-kamu yönetimi; neticeleri ve oluşturduğu toplumsal sorunlar açısından sosyoloji çeşitli çalışmalar yapmaktadır (Şentürk, 2012: 349). Yalnızca tek bir bilim dalı ile ilerleyerek diğer bilim dallarını göz ardı etmek yapılacak olan değişimin ve dönüşümün yetersiz ve eksik kalmasına neden olmaktadır. Bir yeri yeniden inşa ederken o bölgenin daha önce de yerleşik olarak kullanıldığı göz önüne alınarak değerlendirilmelidir. Bütün mekanlar toplumsal alanlardır; toplumsal ilişkileri kapsar, gösterir ve saklarlar (Amoros, 2016: 129). Bu bölgelerin boş bir arazi değil uzun zaman bir kültüre sahip olduğu ve o bölgenin yalnızca topraktan ibaret olmadığını dikkate almak gerekmektedir.

Kentsel mekânların değişimi ve dönüşümü sadece gecekondu bölgeleriyle sınırlı olmamakla beraber eskimiş ve yıpranmış yapılarda da uygulanabilir. Kent merkezlerinde bulunan yaşlı ve yıpranmış olan binalarında kentsel dönüşüm kapsamına girdiği de görülmektedir. Çoğunlukla risk taşıyan binalar, kentsel dönüşüme dâhil

edilerek bu sorun can ve mal kaybı yaşanmadan giderilmeye çalışılmıştır. “Kentsel dönüşümün tanımlamak, temizlemek ve sağlıklı hale getirmek, düzenlemek ve estetez etmek, planlamak ve rasyonelleştirmek, ölçüyü/ölçeği değiştirmek, güvenli hale getirmek, iktisadi canlılık kazandırmak gibi amaçları ve ilkeleri bulunmaktadır” (Şentürk, 2014: 96). Yapılan gecekondularda altyapı ve ulaşım hizmetleri eksik ve yetersiz kalmıştır. Bu bölgelerin şehrin hemen her yerinde yaygın ve oldukça fazla oldukları görülmektedir. Bu bölgeleri yaşanabilir bir hale getirmek hastalıkları, suç ve sapma davranışlarını kontrol altında tutmak için iyileştirme politikalarına başvurulmuştur. Düzensizlikten ve sapmadan arınmış kentsel mekânlar oluşturma çabası çoğunlukla kent planlamasında, uygulamalarında, iyileştirme ve uydu/bahçe kent mantığında ortak sayılı ve beklentiler gibi görünmektedir (Erkilet, 2017: 17).

Birçok bilim dalının ortak çalışması bir kentin yaşanabilir ve gelişebilir yapısına katkı sağlamaktadır. Kent planlamasının yapılabilmesi için şehircilik, kent sosyolojisi, iktisat, teknoloji, nüfus bilimi, coğrafyanın ortak çalışmaları ile girilmektedir (Ülken, 1969: 273). Kent planlamasının iyi olması ileriki zamanlarda yaşanacak sorunları minimum seviyede tutacaktır. Kent planlaması uzun bir süreci kapsamaktadır. Teknolojik gelişmeler, nüfus artışları beraberinde kentlere yaşanan göçler planları etkilemektedir. İnsanların yaşadıkları mekanlara bağlılıkları ve buldukları mekanlarda oluşan alışkanlıkları da aynı zamanda dikkate alınarak yeniden yapılandırılmaya gidilmelidir. Kent, insanların vücuda getirdikleri, inşa ettikleri, içinde buldukları yapılardan, mahallelerden, binalardan, çalışma mekanlarından, alışveriş alanlarından, sağlık, eğitim, kültür yapılarından ve bunların gerekli olduğu ulaşım vs. altyapı tesislerinden oluşur (Alver, 2007: 45). Kentin yalnızca binalardan ibaret olduğunu söylemek bize içi boş bir tanım sunmaktadır. Kent birçok unsuru içinde barındıran yapılardır. Bu faktörler var oldukları kentin yapısına ve ruhuna katkı sağlamaktadır. Kentin ruhunu anlayarak yapılan yenilenme projeleri uzun yıllar kentin varlığının devam ederek gelişmesinde etkili olmaktadır.

Kentsel dönüşüme ihtiyaç duyulan yerler kent yapısına uymayan mekanlar olarak belirtilmektedir. Kent planlarının yapılması ile kentsel alanların modernleşmesine yön verme amacı güdülmektedir (Aslanoğlu, 1998: 180). Modernleşmeyi kentleşme ile bağdaştırması bu mekânların da kent içinde yer almaları, modern mekân olmaları

gerekmektedir. Yapılan kentsel dönüşümün yıkık dökükte olsa ev sahibi olanları daha da iyi koşullara taşıması gerekmektedir. Dönüşüme uğrayan alanda yaşayan insanlar mağdur edilmeden ihtiyaçlarına cevap verecek mekânlar yeniden dizayn edilerek üretilmelidir. Kentleşmede, tabii çevrede veya meskenin mimarisinde istenilen her düzey, insanın tartışılmaz en doğal hakkı olarak beliriyor (Göka, 2001: 33). Kentte yaşayan her birey kentin hizmetlerinden eşit şekilde faydalanmamaktadır. Kent toplumu evleri daha pahalı hale getirmeye, kentin bahçelerini kaldırarak ortak kullanım alanlarını yok etmeye ve yaşam alanlarını muhalif olanlara daha zor kılmaya meyillidir (Amoros, 2016: 133). Kırdaki homojen bir yapı hâkimken kent yaşamında homojenlikten eser kalmamaktadır. Homojen olmamasına rağmen kent yaşamında birlik ve düzen kurallarla sağlanır. Bu kurallar kent yaşamına uyum sürecini hızlandırmaktadır. Kentin bir araya getirici ve bu birlikte oluşu her şeyin değiştiricisi ve dönüştürücüsüdür bunlar; sermaye ve mallar, faaliyet ve çatışma, insanlar ve enformasyon, karşı karşıya gelme iş birliği (Merrifield, 2015: 105). Arsada bulunan şahısların alanlarını makul bir fiyat karşılığı alınarak ya da kat karşılığı anlaşarak, tek katlı yıkık dökük alandan büyük site alanları oluşturulmuştur. Daha önce yıpranmış olan yerler ya da risk bölgeleri Toplu Konut İdaresine (TOKİ) verilmesiyle altyapı ve afet riskini gideren yeni konutlar yapılarak konut açığı giderilmeye çalışılmıştır. Bu gibi projelerin ekonomik getirisi sosyal getirisinden fazladır bu da kent toplum yapısına uymaktadır. Sermayeye dayalı olan toplum bir kent toplumdur (Amoros, 2016: 131).

2.3. Toplumsal Hafıza

2.3.1. Toplumsal Hafıza

Toplumsal hafıza, sosyal hafıza veya kolektif/kültürel hafıza, toplumu oluşturan ve etkisi altına alarak birçok unsuru bünyesinde bulunduran hatırlama sahasıdır. Önceki nesilden aktarılan kolektif bilgi ve birikim, sonraki kuşak için de kültürel kimliği yeniden revize ederek oluşmasına katkı sağlar. Çok yeni ve popüler olan bu kavram toplumsal hafızanın tanımlanmasında noksanlıklara neden olmuştur. Toplum kavramı ile hafıza kavramının birleşimi olarak görülen bu kavramın tanımlanmasındaki güçlüğü daha da artırmaktadır. Hafıza, hatırlama olayının sağlanmasında etkili olan unsurdur. Hafıza, öznesinin birinci tekil kişi (ben) olduğunu söylersek, kolektif hafıza kavramı da hafıza

fenomenolojisinde sadece analogik bir kavram, hatta yabancı bir madde olarak karşımıza çıkar (Ricoeur, 2011: 21). Ben hafızasının yerine biz hafızasının önemli olması toplumlar için ortak bilincin var olmasında vazgeçilmez bir unsur halini almıştır. Bireysel hafıza ile toplumsal hafıza arasındaki ilişki içseldir, içkindir tamamen birbirine karışmış haldedir; bu iki hafıza biçimi iç içe geçmiş bulunmaktadır (Ricoeur, 2011: 467). Tek tek bireylerin oluşturduğu temel ritüeller ve davranış kalıpları toplumsal hafızada yer edinmiştir. Geçmiş hatırlamanın yanı sıra kimliği oluşturma işlevlerini kültürel bellek üstlenir ve geçmişi yeniden oluşturma gücüyle kimliğin bugüne doğru bir şekilde aktarılması işlevini yerine getirmektedir.

Ortak deneyim, beklenti ve eylem mekânlarından bir "sembolik anlam dünyası" yaratarak, birleştirici ve bağlayıcı gücüyle güven ve dayanak imkânı sağlayarak insanları birbirine bağlar (Assmann, 2015: 23). Toplumlar var oldukları andan itibaren birikim ve deneme yanılma yoluyla hayatta kalmışlardır. Ortak bir doğruya birçok hata yaparak ulaşılmıştır. İnsanların hayvanlardan temel farkı olan akıl birikimlerin ve ilerlemenin sağlanmasında temel rol oynamaktadır. İnsanoğlu doğal durumunda yetersiz bir varlıktır. Akli sayesinde var olabilmiş ve hayatını idame ettirmeyi başarmıştır. Atalarının izine muhtaçtır insan. Hayvanların doğduğu andan itibaren birçok donanımla meydana gelmesi yani doğal dünya koşullarına donanımlı olması onun bir diğerine ihtiyaç duymasının önüne geçmiştir. İnsanoğlu yaratılışındaki sadece donanımı akli ve başka bireylere ihtiyaç duymasıdır. Deneme yanılma yoluyla elde ettikleri bilgiler onları unutmamak için tekrarlara itmiştir. Ritüeller ise toplumsal belleğin tekrar tekrar kuruluşunu sağlayarak, toplumsal bilginin yeni kuşaklara aktarılması işlevini yerine getirirler (Murtezaoğlu, 2012: 345). Elde edilen bilgiler nesiller boyu aktarma kültürel ve sosyal ritüellerle sağlanmıştır. İnsanoğlu hafızası sayesinde doğal koşulda sağ çıkmış ve neslinin devamını sağlamıştır. Toplumsal hafıza ile ise değişen doğa ve sosyal durumları kontrol edebilmiştir.

Toplumsal hafıza tanımını ilk olarak Halbwachs yapmıştır. Toplumsal hafıza bireylerin hafızalarından önce de var olmuş olan, hatta bireylerin tutum, davranış ve değer kalıplarının oluşmasında etkili olan bir kavramdır. Hafıza bireye has olan ve tamamen birbirinden farklı deneyimlerle dolu bir yapı iken toplumsal hafıza bireyin bulunduğu toplumda meydana gelen durumlar karşısında oluşturduğu ortak bilince denmektedir.

Hafıza bir hatırlama durumudur. İnsanların sürekli hatırlama ihtiyacı normların değerlerin oluşmasını sağlayarak unutmanın önüne geçilmek istenmiştir. Neticede hatırlama ile birlikte unutma da bir insani özelliktir. İçinde bulunulan zamanın, şu anın ve bekleyişin tadına varmak için unutmayı bilmek gerekir; ancak unutmak bellek içinde bir ihtiyaçtır: Uzak geçmişe ulaşabilmek için yakın geçmişi unutmak gerekir (Auge, 1999: 5). Ana takılı kalmak yerine resmi büyük çerçeveden görmek gerekmektedir. İnsanlar modernlik ile birlikte hızlı bir yaşam ve unutma şekli seçmektedir. Yoğun bir algı bombardımanına uğrayan insan yeni bilgiye yer açmak için unutma biçimini hızlı seçmektedir. Sınırları zaman içindeki deneyimlerimize göre çizilen kavrama dünyası, anımsamaya dayanan örgütlü bir beklentiler kümesinden oluşur (Connerton, 1999: 15). Yani bir yerin nerde olduğunu bilmekle o yeri hatırlamak arasında fark mevcuttur. Alışkanlık ile evin yolunu bulabiliriz ama hatırlama yolu ile tarif edebiliriz. Büyüklerin ortak tabiri ile mekân değişimi buralar eskiden boş bir tarlaydı şimdi aynı yer değil gibi. Aslında var olan mekâna dair hatırlayışlar o mekâna dair değişim ve dönüşümün ne denli olduğunu bize göstermektedir.

Bu demek değildir ki hafıza yaşlılarda fazla gençlerde azdır, yaşlılarda mevcut olan anılardır. Anı ile hafıza birbirine ne kadar benzese bile farklı şeylerdir. Bir yetenek ve icra olarak hafıza tekildir, anılar ise çoğul: Anılarımız vardır "Yaşlıların gençlerden daha fazla anısı vardır, ama hafızaları gençlerinkinden daha zayıftır," denir (Ricoeur, 2011: 41). Anılar ve birikim insanların yaşadıkları dünyaya dair deneyimlerini meydana getirmektedir. Yaşanılan toplumda bilgi birikimleri olan dedelerimiz ninelerimiz bu bilgi birikimlerini gelecek nesillere aktararak bilinç oluşmasını sağlamaktadır. Ritüeller ise toplumsal belleğin tekrar tekrar kuruluşunu sağlayarak, toplumsal bilginin yeni kuşaklara aktarılması işlevini yerine getirirler (Murtezaoğlu, 2012: 345). Yaşanılan çevre ve ikamet edilen mekân kültür aktarımında önemli faktördür. Kentin temelini iki kavram etrafında çözümlenmek mümkün gibi gözüküyor: yapı ve hayat (Alver, 2012: 10). Kent ve kır yaşamı aslında var olan yapıları ve içinde yaşanılan hayatları ile tarif edilmektedir. "Cemaatin kökenleri insanların ameliyat sırasında bir başkasının acısına verdikleri fiziksel tepkilerle açıklanabilirdi" (Sennet, 2008: 148).

2.3.2. Kentsel Dönüşümün Toplumsal Hafızaya Yansıması

Kent hayatının kalabalık içinde olması ve acele yapısı bireylerin empati duygusunu hissiz hale getirirken, kırdan ben yerine bizim varlığı empatinin yüksek olmasını sağlamaktadır. Mekanlar hareket yüzünden kıymetini kaybederken bireyler diğerleri ile ortak bir kaderi paylaştıkları hissiyatını yavaş yavaş kaybederler (Sennet, 2008: 289). Mekandaki değişim beraberinde toplumsal hafızada da değişime neden olmaktadır. Değişen mekânın içinde var olan bireylerin hafızalarında, norm ve değerlerinde de farklılaşmalar meydana gelmektedir.

Kent yaşamı kırsal hayattan farklı olarak tek tip kültürel fonksiyondan oluşmamaktadır. Kent yaşamında bir kültür cümbüşü görmek mümkündür. Birden fazla norm ve değere sahip insan bir arada ve uyum içinde yaşamaktadır. Kent modernliğin merkezi olarak nitelendirilmektedir. Modern bir kentte yaşamak; anomi, kalabalıklar içinde yalnızlık duygusu, belirsizlik, karmaşık kentsel çevrede olayların nasıl gelişeceğini tahmin etme güçlüğü ve tehdit duygusu algılamaktadır (Aslanoğlu, 1998: 10). Kent yaşamı insanı birbirine yabancılaşmaya iten temel mekândır. Kırdan hâkim olan güven duygusunun üstüne kentte bu duyguya gölge düşmüştür. İnsanlar sadece mecbur oldukları için aynı ortamı paylaşmakta ve birbirlerine katlanmaktadır. Daha önceleri ismini söylediğine “kimlerdensin” in yerini “kimsin” e bırakmıştır. Kırsal yaşamda ise biz kentte kalabalık gelerek Ben’e çevirmiştir. Yabancılık, yalnızlık, önemsizlik, geçicilik, vazgeçilebilir, sahtelik, yüzeysellik gibi haller birer kent bedeli olmaktadır (Alver, 2012: 13). Kent içinde yalnızlığa düşen birey bu yalnızlığını gruplarla giderme yoluna gitmiştir. Ortak tutum ve düşünceye hâkim olan çevreyle kentteki yalnızlığını gidermiştir. “Mekân hareket yüzünden değerini yitirirken bireyler başkalarıyla ortak bir kaderi paylaştıkları hissini yavaş yavaş yitirdiler” (Sennet, 2008: 289).

Yirmi dört saatini hesaplayan insan sadece yaşadığı mevcut zaman dilimine takılı kalmaktadır. Kent, insanların belli bir zaman dilimine odaklanarak günü kurtarmalarını beklemektedir. Kentte, yabancı insanların, ortamında davranmaya alışmışızdır; orada başkalarının, yaptıklarına ve söylediklerine tanık olduğumuz insanların çoğu, genellikle tarihleri hakkında pek az bilgiye sahip oldukları ya da hiçbir bilgiye sahip olmadıkları gibi, geçmişlerinde görülmüş benzeri eylemlerle ve sözlerle ilgili pek az deneyim

sahibidir (Connerton, 1999: 31). Kent insanı hayatta o kadar yoğun bir bilgi akışına maruz kalır ki tabir yerindeyse kafasını kaşıyacak zamanı dahi yoktur. Hafızasını gereksiz bilgi yığıyla dolduran kent insanı zaman kavramının da verdiği ehemmiyetle geçmiş düşünmez. Modernizmin merkezi olan yer kenttir. Kent modern yapının bir üst anlatısıdır, kültürün olduğu alandır (Aslanoğlu, 1998: 107). Modern yaşamla birlikte insanların hafızalarında ve ortak belleklerinde değişimler yaşanmaktadır. Kent hayatı ve modern yaşam insanların alışkanlık ve değer algılarında dönüşüm yaşamalarına sebep olmuştur.

Kültür toplumların geçmişten geleceğe taşıdığı değerler sistemidir. Kültürlerin olduğu yerler mekânlardır. Mekânlar, bir dizi zamanın dışsal dünyanın eşzamanlılıkta kayıtlarıdır, tasavvurlarıdır; kentin ritimleri, kent nüfusunun ritimleridir ve bir sosyolog olarak size şu fikri öneririm; kent, onu ancak tam anlamıyla zamanın konuşlanması olarak anladığımız vakit, mevcut kökleri üzerinde yeniden düşünülebilir ve inşa edilebilir (Özdemir, 2012: 163). Mekânlarda oluşan kültürel yapılar ve değerler sistemi mevcut yer hakkında bize bilgi vermektedir. Kültür aktarımı açısından önemi dilden hemen sonra gelen, uygarlığın en değerli kolektif keşfi olan kent, başlangıcından itibaren tükenmez yıkıcılığa ve yok ediciliğe yönelmiş bozguncu iç güçleri içinde barındırıyordu (Mumford, 2007: 72). Birden fazla kültürü içinde bulundurması kenti bir mozaik gibi görmemizi sağlar fakat aşırı farklılıklar ve keskin çizgiler kent için tehdittir. Gecekondulaşma ve gettolaşma kent için tehdit oluşturmaktadır. Kent bünyesinde kabul görmeyen yapılar kenti reddederek yeni bir kültürel yapılanmaya gitmektedir. Kent, caddeden her geçişle, ekonomik, mesleki ve toplumsal hayatın tüm temposu ve çeşitliliğiyle, ruhsal hayatın duysal temelleri konusunda kasaba ve taşra hayatıyla kendisi arasında derin bir karşıtlık kurar (Simmel, 2009: 318). Bu derin ve kesin çizgi arasında kalan kent dışı yerleşim yerleri geçiş bölgelerini temsil etmektedir.

Kente göç eden bireysel ilişki ağının yeniden düzenlendiği, iş yerleri veya konut yapılarının, ulaşım araçlarının farklılaştığı ve kişilerinin davranışlarının değiştiği yani temel bir takım yapısal değişikliklerin yaşanacağı bir ortama adım atar (Karaküçük ve Gürbüz, 2007: 70). Kırdan kente göçler insanların farklı düşüncelerle ilk karşılaşması ve ilk reddedişi olmuştur. Daha sonra farklı olana saygı duymak zorunda kalmış hatta farklı olanı kabullenmiştir. Gecekondu yerleşimindeki cemaat örgütü göçmenler arasında dayanışmayı sürdüren ve onların kent ile bütünleşmesine yardımcı olan aracı, pratik bir

örgüttür (Karpas, 2016:182). Kent yaşamından farklı olarak komşuluk ilişkisini nispeten sürdüren yapılar oluşmuştur. Oluşan bölgeler kent ile kır yaşamının bir sentezi halini almıştır. Ortak, deneyim, beklenti ve eylem mekânlarından bir "sembolik anlam dünyası" yaratarak, birleştirici ve bağlayıcı gücüyle güven ve dayanak imkânı sağlayarak insanları birbirine bağlamıştır (Assmann, 2015:23). Uzun yıllar sürecek olan mahalle bakalı, piknik alanları bünyesinde bulunan cami ve okulla insanların hafızasında yer edinmeye başlamıştır. Artık geçiş bölgesi olan bu alanlar yeni bir kültürel yapının mevcut mekânları olmuştur. Kentsel dönüşüm bu mevcut bulunan değerler sisteminde değişim ve dönüşüme neden olmaktadır. Şehrin değişen kompozisyonunun ışığında eski politik örgütlenme sonsuza dek süremezdi (Weber, 2015: 130). Değişen ve dönüşen kentsel yapılar insanlarda mevcut bulunan ait olma hissiyatında hasar meydana getirmektedir. Topluca yapılan törenler, önemli olay ya da değişimlere karşı toplumsal bir uyum ve kolektif yapıda gerçekleşen edimler bir anlamda toplumsal yapının tekrar tekrar inşa edilmesine hizmet eden bir işlevselliğe sahiptir (Murtezaoğlu, 2012:347). Mekânda meydana gelen değişim beraberinde yeni bir ortak hafızanın da oluşmasını sağlamaktadır.

Toplumsal hafıza ile birlikte var olan mekân yaşanılabilir alanlar olmuştur. İnsanlar kent yaşamına geçişteki hatıra ve hafızalarında gitgide silinmeler yaşamaktadır. Bu mevcut bulunan anılardaki tekrar edilmemesi ve artık eskisi gibi belli alışkanlıkların geçerli olmamasından kaynaklanmaktadır. "Kentte yaşayanlar, diğer bireyleri, kendi amaçlarına ulaşmada bir araç olarak görerek, çıkara dayanan ilişkiler kurma eğilimindedirler" (Wirth, 2002: 91). Çalışılan mekân ve yapılan işin boyutunu, gelir, soy ve etnik özellikler, toplumsal alışkanlıklar, statü, zevkler, seçimler ve önyargılar kentsel nüfuslanmanın farklı yerleşim alanlarını seçip dağılmasında en önemli nedenler arasındadır (Wirth, 2002: 94). "Kentli yeni hayat tarzlarının kimileri kimliğin merkezileşmesine ve duyguların denetimsizliğiyle ve estetikleştirilmiş oyunla uğraşmada daha büyük bir kapasiteye işaret eder" (Featherstone, 2013: 191). Kent, birdenbire ortaya çıkmayarak bir gelişme sürecinin ürünü olduğundan, yaşam biçimi üzerindeki etkilerinde, daha önceki topluluklara egemen olan yaşam biçiminin görmezden gelinemeyeceği düşünülmektedir (Wirth, 2002: 79). Kitlesele konut üretimi, bir yandan kent içinde gökdelenleşen apartmanlaşmayı, bir yandan da kentin ucundaki ya da tamamen dışındaki yapımcı/satıcı firmaların kar oranını artıran ucuz arazilerde sanayi ve teknolojinin

olanaklarıyla donatılmış uydu kentleşmeyi artırmıştır (Oktay, 2002: 38). Mekânsal değişim hafızada da değişimi tetikleyerek yeni tutum ve davranış kalıpları kazanılmasına neden olmuştur

ÜÇÜNCÜBÖLÜM

3. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu çalışmada, nitel yöntem çerçevesinde yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formunun tercih edilmesinin nedeni; tutumlar, deneyimler, düşünceler, zihinsel algılamalar ve verilecek tepkiler gibi ölçülemeyecek olanı ifade edebilmek (Yıldırım ve Şimşek, 1999: 93) içindir. 30 katılımcı ile çalışma gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar 15 kadın 15 erkek olarak belirlenmiştir. Katılımcıların kadın ve erkek olarak eşit sayıda olmasına dikkat edilmiştir. Kadın katılımcılara kartopu örneklem tekniği ile, Erkek katılımcılara ise tesadüfi örneklem tekniği ile ulaşılmıştır.

Katılımcılar daha önce müstakil ev ya da apartmanlarda ikamet etmiş bireylerdir. Katılımcılar sosyo-ekonomik olarak dar gelirli ve asgari ücret ile geçinen bireylerden oluşmaktadır. 30 katılımcının yaş ortalaması 44'tür. Kadın katılımcıların yaş ortalaması 49, erkek katılımcıların yaş ortalaması 39 olarak hesaplanmıştır. Katılımcıların eğitim durumu 2 lisans, 1 ön lisans, 7 lise, 5 ortaokul, 8 ilkokul, 3 okuryazar ve 3 katılımcının da okuryazar olmadığı saptanmıştır. Katılımcıların 6'sı bekar, 24'ü evli bireylerden oluşmaktadır. 16 katılımcının memleketi Malatya iken, 14 katılımcının memleketi Adıyaman, Muş, Kayseri, Bingöl, Erzurum ve Elâzığ gibi çevre illerdir.

Kent, yapısı itibari ile yoğun ve farklı kültürel özelliklere sahip bireylerden oluşmaktadır. "Kent tarihinin büyük bir kısmında kentin bir kap olarak taşıdığı işlevler, mıknaş işlevlerinden daha önemli olmuştur; zira kent, temelde bir depo, bir mahfaza, bir toplayıcıydı" (Mumford,2007:122). Kent içinde var olan kalabalıkların kendi aralarında bir gruplaşması olarak görülmektedir. Gruplaşmalar kendi içinde oluşturduğu kültürel yapıda ortak bir hafıza geliştirerek yeni bir sistem ortaya çıkmaktadır.

Kentsel dönüşümün kent yaşamı ve bireylerin hafızalarında meydana getirdiği değişim bu çalışmanın odak noktasıdır. Gerçekleştirilen mülakat tekniği ile bulgular değerlendirilmiş ve yorumlanmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölüm olan bulgular ve yorum kısmı 8 ana başlık 10 da alt başlıktan oluşmaktadır. Başlıklar seçilirken hipotezlerden ve de mülakat sorularından yararlanılmıştır.

3.1. Kentsel Dönüşüm ve Sosyalleşme Mekanları

Sosyalleşme toplumsal devamlılığı sağlamak kültürün taşıyıcılığı ve üretimin devamı için kaçınılmaz olandır. Talcott Parsons tarafından sosyal problemleri çözmek için kullanılan, sosyal norm ve değerler konusunda bireylerin farkındalıklarını geliştirmelerini sağlayarak yeni bir benlik duygusunun oluşmasını sağlayan sosyal süreçler bütününe sosyalleşme denmektedir (Giddens ve Sutton, 2014: 254). Kentlerde sosyalleşme mekânlarının varlığı kalabalıklar içinde yalnızlığını gidermek için bireylerin oluşturdukları alanlar bütününe ifade etmektedir. Kentsel dönüşümle eksik olan konut ihtiyacı giderilerek bireylerin insanca yaşayabilmesi için yeni mekanlar inşa edilmiştir. Kentsel dönüşüm beraberinde sosyalleşme mekanlarını da plana dahil edilmesi ile bireylerin kalabalık da olsa bir araya geleceği ve yeni kişilerle tanışabileceği alanları yaratmaktır. Yapılan düzensiz gecekondulaşma altyapı sorununun beraberinde ortak alanların varlığını da imkânsız kılmaktadır.

Kentsel dönüşümden önce mahallelerde sosyalleşme ve toplanma alanlarının varlığı sorulduğunda; katılımcıların daha çok evlerde, evlerinin önünde ya da evlerin bahçelerinde toplandıkları ifade edilmiştir. Katılımcıların (K9, K18, K27, K13, K8, K15, K11, K10) konu ile alakalı görüşleri şu şekilde olmuştur. “*Toplanma alanları yoktu daha çok kapı önlerinde bahçede toplanırdık*” (K9, Kadın,32). “*Bir araya evlerimizde geliyoruz.*” (K18, Erkek,45). “*Toplanma yerleri yoktu bir hasta ziyareti ya da taziye olduğu zaman toplanılıp evlere gidilirdi*” (K27, Erkek,53). Toplanma alanları genelde müstakil ise evin bahçesinde ya da apartmansa binanın önünde gerçekleştiği belirtilmiştir. “*Eski mahalleimde komşularınızla toplanıp sohbet ettiğimiz yerler yoktu. Evlerimizde, kapılarımızın önünde toplanıp sohbet ediyorduk*” (K13, Kadın,51). “*Önceki mahallede kapının önünde oturuyorduk*” (K8, Kadın,29). “*Bahçelerimizde, balkonlarımızda oturur sohbet ederdik.*” (K15, Kadın,64). “*Bir araya gelme yerleri hayır yoktu. Evimizde, kapımızın önünde bir araya gelirdik.*” (K11, Kadın,35). “*Kapı önünde toplanırdık. Çay içerdik, evimiz dağa bakıyordu dağa gezmeye çıkardık*” (K10, Kadın;55).

Mahalle çevresinde boş alanlar değerlendirilmiş sosyalleşme için uygun görülen alanlarda toplanılmıştır. Bir araya gelmek için mahallede bulunan okulun bahçesini kullandıklarını ifade eden K29 un ifade ettiğine göre; “*Gençlerle toplanıyorduk. Okulun*

alt taraflarında, bazen komşu evlerinde.” (K29, Erkek,24). Bazı katılımcılar için sosyalleşme mekânı cami olmuştur. Zira K17, K19 ve K30 gibi katılımcılar görüşme ve toplanma yerlerinin cami olduğunu ifade etmişlerdir. K17, K19 ve K30 toplanma alanını farklı bir şekilde değerlendirmiştir. *“Mahallede camimiz vardı, camiye giderdi herkes, orada bir araya gelirdik, onun haricinde bir düğün ya da taziye olursa toplanılırdı”* (K17, Erkek,22). *“Mahallenin büyükleri Akşamları bizi camide toplar bizlere Kur’an öğretirlerdi içkiden Sigaradan uyuşturucu maddelerden uzak durmamızı tavsiye ederlerdi yanlış insanlardan uzak durmamızı tavsiye ederlerdi bizi spora Özellikle de futbola yönlendirirlerdi mahallemizde futbol maçları yapılırdı”* (K19, Erkek,33). *“Toplanma alanımız yoktu. Bir şey oldu mu genelde camide cami cemaati falan komşunun düğünü olacak şöyle yapalım böyle yapalım yardımlaşma gibisinden konuşurdu. Daha sonra okulun yanına sosyal bir toplanma alanı yaptılar. Cenaze olduğunda insanlar orda toplanıyorlardı”* (K30, Erkek,68). Beydağ'ı mahallesinde kadın katılımcıların kuran kursunda sosyalleşme mekânı olarak ifade edildiği görülmüştür. Beydağ'ı mahallesinde bulunan caminin fonksiyon olarak daha kullanışlı olduğu belirtilmiştir.

Katılımcıların ifade ettiği bir başka toplanma alanları da mahallelerde bulunan parklar olarak görülmektedir. Parkların varlığı mahalle sakinlerinin kendi ortak alanlarının oluşunu sağlamaktadır. Parklar bireylerin ev dışında bir alanda bir araya gelişini sağlayarak sosyalleşme mekânı olmuşlardır. *“Eski mahalleimde oturduğum binada tüm insanları tanıyordum, yazın çocukları parka götürüyordum, orada tanışıyorduk diğer kadınlarla, geliş gidiş yoktu ama kimin nerede oturduğunu biliyorduk, yazın parkta oturuyorduk, kışın ise kimse birbirine gitmiyordu”* (K8, Kadın,29). K8, kışın herkesin evinde bulunma sebebi olarak evlerin küçük ve sobalı olmasından kaynaklandığını da ifade etmektedir.

Kadın katılımcıların önceki evlerinin küçük ve sobalı olması misafir ağırlamada zorluk yaşamalarına neden olduğunu K7, K24, K2nin de ifadelerinde görmekteyiz. Katılımcıların ifadelerine göre; *“Mahallemizde evlerimizde toplanırdık. Diyelim bir şey yaptık. Birbirimize gider gelir yerdik. Beraber otururduk.”* (K7, Kadın,49). *“Evlerde toplanırdık toplanma alanları yoktu”* (K24, Erkek,49). *“Ramazan da sahura kadar*

kapıda otururduk, davulcu gelirdi eve çıkardık. Komşularımız iyiydi. Oralar öyle güzeldi” (K2, Kadın,57).

Mahallelerde kahvehaneler ise bir diğer sosyalleşme sosyal ilişki ağının gerçekleştirildiği yerlerdir. Yapılan yarı yapılandırılmış görüşmede Yamaç, Yavuz Selim mahallelerinde kahvehanelerin olmadığı, Beydağ’ı mahallelerinde ise aşağı kısımda dört çeşme olarak ifade edilen alanda bir tane, Fırat mahallesinde iki tane kahvehane olduğu görülmüştür. “Kentlerdeki sosyal dinamiklerin, mekânsal pratiklerinin görülebileceği yerlerden biri olan kahvehaneler, karşılaşma, toplanma, fikir alışverişinde bulunma ve kamuoyunu takip etme gibi işlevlere sahip sosyalleşme muhitleridir” (Yılmaz, 2019: 303). Kahvehane mahallede oturan erkeklerin akşamları uğradıkları ve sohbet edebildikleri alanlar olduğu katılımcılar tarafından da ifade edilmiştir. “Mahallede kahvehane vardı. İki taneydi, yolun aşağı kısmındaydı. Kahvehanede tüm tanışlar bir araya gelirlerdi” (K14, Kadın,45). “Mahallemizde kahvehane vardı. Biraz aşağı tarafta kalıyordu, eşim ramazanda gidiyordu başka zamanda gitmiyordu” (K4, Kadın,56).

Kentsel dönüşümle konutlarda sosyalleşme mekanları göz ardı edilmiş ya da eksik bırakılmıştır. Daha önce tek katlı evlerde, maksimum 10 daireli bir apartmanda oturan bireyler şu an 28 daire ile 56 daire arasında olan sitelerde yaşamaktadırlar. Gerçekleştirilen kentsel dönüşümle beraber toplanma alanlarının varlığı sorulduğunda site bloklarının kenarında -yapmış olmak için yapılan- bir park ve çardak olduğu belirtilmiştir. Bu eksiklik bireylerin sosyalleşme mekânlarının kısıtlı olmasına ve çevresi ile bağ kurmasının zorlaşmasına neden olmaktadır. Katılımcıların genel görüşü olarak çardak sayısının ve parkta bulunan oyun aletlerinin artırılması yönündeki talepleri yönetime iletiklerini fakat herhangi bir çalışma yapmadıkları yönünde olmuştur. Sosyal bir varlık olan insanoğlunun bu ihtiyacına karşılık verecek bir dönüşümün gerçekleştirilmesi zaruri olduğu görülmüştür.

Kentsel dönüşüm ile birlikte fiziki yapıda ortaya çıkan yeni yapılanmanın farklılaşmanın insanın zihin dünyasına olan etkisini tespit ederken cinsiyet faktörü dikkate alınırken, yaş faktörünün de zihin dünyayı ve çevresi ile olan etkileşimide göz önünde tutulmalıdır. Yaş faktöründe katılımcılarda göze çarpan husus; insanlar yaşlandıkça çevreye olan bağımlılıkları artar. Yaşlı nüfusta oturdukları mahallenin

değişmesi, dönüşmesi zihin dünyalarındaki etkisinin daha fazla olduğu ifade edilmiştir. Mekanın dönüşümü ile beraber hafızası değişiyor sıfırlanıyor ve tamamen yabancı olduğu bir mekanda kendini buluyor. Yaşlandıkça fiziki çevreye bağlılık artmaktadır. Çünkü dağ, taş, mekanlar maddi kültür unsurları insan için mana kazanmaya başlar. Belli bölge ve alanlarda yaşanmış anılar yaşanmışlıklar vardır. Hatırladıkları zaman bazen özlem bazen de kızgınlık duydukları anıları vardır. İnsanlar yaşlandıkça değişime daha çok direnmektedir. Kentsel dönüşümün ortaya çıkardığı toplumsal hafızadaki değişim yaşlılarda daha zor ve tahrip edici olmaktadır. Değişmek demek insanların hafızasında birşeyler alıp götürdüğü görülmektedir. Toplumsal hafızadaki değişimin yaşlılarda çevreye olan bağlılıklarının daha fazla olmasıyla beraber daha yavaş ve sancılı olduğu görülmektedir.

3.2. Mekândaki Değişimin Sosyal İlişki Ağına Etkisi

Kentlerde farklı değerlere ve inanışa sahip birçok birey bulunmaktadır. Kentte yaşayan ve kente dahil olan bireyler farkında olarak ya da olmayarak birçok insanla temas eder ve etkileşim içine girerler. Sosyal ilişki en az iki birey arasında gerçekleşen haberli etkileşim ve iletişim haline denmektedir. İçinde bulunan çeşitliliğe rağmen, ortak bir hayat tarzı ile şekillenen yaşama tarzı, üslup, coğrafya ve kimlik gibi hareketli ve sürekli değişme halinde olan etiketlerle şekillenir sosyal ilişkiler (Yılmaz, 2019: 81). Kentlerin yoğun şekilde göç alması ve birçok kültürü ve inanışı bünyesine katması bunların harmanlanarak yeni bir ilişki ağının ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Kırdan kente ya da küçük şehirden büyük şehirlere doğru yaşanan göçler insanların sosyal ilişkilerinde ve ilişki dünyasında değişime neden olmaktadır.

Katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmelerde sosyal ilişkileri ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Kentsel dönüşümle birlikte ilişki ağlarında ne gibi değişim ve dönüşüm yaşanmıştır anlayabilmek için açık uçlu sorularla derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Kentsel dönüşümle birlikte evlerinin karşılığında kura ile ev alan bireylerin sosyal ilişkilerinde daralmalar yaşandığı görülmüştür. Katılımcıların önceki mahallesinde, çevresinde bulunan hemen her ev ile iletişimi varken, yüksek katlı ve kalabalık site yaşantısında çevresini tanımasının zorlaştığını ifade etmektedirler. Örneğin Katılımcı 1 yaptığımız görüşmede *“Daha önceden apartmanda 10 daire vardı hepsi ile*

görüştüyorduk. Yan apartmanlarda tanıdıklarımızda vardı. Camiye kurslara gittiğimiz zamana tanışıyorlardık. Sayısı çok. Şu an değecek kadar kimse yok. En çok karşı komşum ile görüşüyoruz. O bile mesafeli “(K1, Kadın, 32) olarak ifade etmiştir. Sitede yaşamaya başlayan katılımcıların ilişki ağı sadece kapısını açtığında karşılaştığı ya da karşılaşmak zorunda kaldığı komşusu olmuştur. Önceki mahallesinde var olan ilişki ağının eksikliği katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Katılımcı 30 “Birlik beraberlik vardı kadın, erkek, ihtiyar, çağa çoluk hep bir aradaydık. Bir şey oldu mu o onun evine gider o onun evine giderdi. Akşam olduğunda kapı önüne inilir çay içilirdi akşam 10-11’e kadar, sohbet ederlerdi “(K30, Erkek,68) şeklinde görüşlerini beyan etmiştir.

Mahallede bireyler arasındaki ilişki ve samimiyet doğru bir iletişim ağını ortaya çıkararak ihtiyaç olan sosyalleşmenin de giderilmesini sağlamaktadır. Yüksek ve kalabalık site yaşantısında sosyalleşme sürecinde ve ilişkilerinde bireylerin zorlandıkları görülmektedir. Örneğin 34 yaşındaki bir erkek katılımcı kentsel dönüşümle ilgili olarak “Komşuluk ilişkisini komple bitirdi. Karşında, altında ve üstünde hiç tanımadığın belki de hiç görmediğin insanlar oturuyor. 24 daire bir blokta 56 daire toplasan belki 10 kişiyi anca tanımıyorum” (K25, Erkek,34) demiştir. Komşulardan beklenti yeni mekânda devam etmeyince katılımcılar tarafından hayal kırıklığı ifade edilmiştir. Bu doğrultuda Katılımcı 17 görüşmede şunları söylemiştir: “Kentsel dönüşüm olumlu olarak bir evin daha sağlam ve eskisine oranla daha büyük olmasından başka bir yanı yok, olumsuz olarak da komşuluk ilişkilerini bitiriyor çok yüksek yapılması insanların birbirini tanımamasını engelliyor. Bu evde üç yıldır oturuyoruz, alt kat komşumu tanımıyorum, adam geç gelip gidiyormuş bende hiç görmedim, bir tek adam akılı karşı komşumu tanıyorum” (K17, Erkek,22).

Kentleşmenin bir sonucu olan site yaşamı, insanların sosyal ilişkilerinin yok denecek kadar az olmasına neden olmaktadır. “Modern hayatın mahalleyi ve sokağı nasıl tahakkümü altına aldığını görebilmek için mekândaki değişimin insan ilişkilerine yansıma biçimini gözlemlemek yeterlidir” (Yılmaz, 2019: 272). Daha önceleri bir şeye ihtiyacı olduğunda komşusundan yardım alan insanlar, artık ihtiyacını kurumlardan karşılamak zorunda kalmıştır. Sosyal ilişki ağındaki farklılığı Katılımcı 19 ve Katılımcı 2 şöyle ifade etmektedirler; “Doğum, düğün, cenazeye bakış da tabi ki farklılıklar var, şimdi mesela kimsenin cenazeden haberi olmuyor ama eski yerimizde biri öldüğü zaman

herkes haberdar olurdu aynı binada olmasına gerek yoktu” (K19, Erkek,22). “Hem de çok fark var. Benim kaynanam öldü biz bir hafta yemek vermedik. Hep komşularımız yemek getirdiler. Şimdi öyle bir şey yoktur. Ölsen kimse gelip kapıyı çalmaz bilmez ki sen öldün öyle daha iyi tanımıyoruz kimseyi. Alt komşumu biliyorum başka da tanışmadık öyle” (K2, Kadın,57).

Sosyal ilişkilerdeki değişim bireylerin hafızasında var olan ilişki ağıyla örtüşmediği için bireyde bu durum hayal kırıklığı meydana getirmiştir. Önceden kurulan ilişki ağının çok katlı sitelere de geçince devam edeceği düşünülmüş fakat bunun mümkün olmadığı görülmüştür. Ancak evlerini kura yöntemi ile değil de aynı mahalledeki komşularıyla birlikte verilen bireylerde bu ilişki ağı sorununun daha az olduğu görülmektedir. Evini kura ile alan bireyler bir anda kendini başka bir kente göç etmiş gibi hissetmektedir. Bu da hafızalarında yeni mekanla ilgili olumsuz kodlamalar yapmasına yol açmakla birlikte sosyal ilişki ağının sorunlu olmasına da neden olmaktadır.

3.2.1. Kentsel Dönüşüm ile Mekânda Yalnızlaşmak

Yalnızlık bireyin dünyadan ya da bulunduğu ortamdan kopma halidir, kendini hiçbir yere ait hissedememesi ve ait olamaması durumudur. Mahallelerde daha önce oturmuş olan bireyler çok katlı apartman dairesine geçmekle kalabalıklaşan sitede kendini yalnız hissetmektedirler. Bu durumla ilgili olarak Katılımcı 20 ve Katılımcı 18 görüşmemizde şunları söylemiştir: *“Ortam değişmediği için bir sıkıntı yok ama bina içerisinde geçince herkes köşesine çekildi. Asosyal olduk dört duvar arasında kaldık” (K20, Erkek,28). “Daha önceki mahallede hepsini tanırđık 40’dan fazladır görüştüğümüz ev sayısı. Şu an evimden memnunum karşı komşum çok iyi, eski komşum zaten, site 56 daire ben ancak 3 evle görüşüyorum” (K18, Erkek,53).*

Kalabalıklaşma yalnızlaşan bireyin ilişki ağına olan ihtiyacını başka alanlarda gidermesini mecbur kılmıştır. Daha önce oturduğu mahalledeki ilişki ağı ile şu an bulunduğu sitedeki ilişki ağı arasında uçurum olduğu katılımcılar tarafından ifade edilmektedir. Katılımcı 18, önceki mahallesi ile şimdi oturduğu evi karşılaştırdığında aradaki yalnızlaşmayı şu şekilde ifade etmiştir; *“Eski mahalleimde hepsini tanıyordum, tanımadığım yok ki.15 km yer gidiyorsun on beşi de tanıyorsun otuz sene kalmışsın. Şu*

an iyi. On altı ev var. Bir tane komşumuz var. Yeter bu da fazla samimiyet iyi değil. Bir tane var işte can dostumuz onun çocukları bizde, bizim çocuklar onlarda böyle olması lazım. Bir ev yeter” (K18, Erkek,45). Eskiye duyulan bir özlem olmasına karşın site yaşantısında bunu devam ettirme isteğinin olmayış sebebi katılımcıya sorulduğunda sürekli olarak evde oturan kişilerin değiştiğini ve güven duygusunun olmadığını ifade etmiştir.

Kentsel dönüşümle birlikte ilişki ağında kopmalar meydana gelerek bireyin yalnızlığına sebep olmaktadır. Katılımcıların ifadelerine göre kalabalıklaşan sitelerde birey kendini yalnızlığın içinde bulmaktadır. K29, K16, K14, K17nin kentsel dönüşümden öncesinde ve sonrasında çevresini ne kadar tanıdığı sorulmuş katılımcılar bu farklılığı şu şekilde ifade etmişlerdir; *“En üst sokakta oturuyorduk.4-5 cadde aşağıya kadar biliyordum.20-30 evden fazla kişi tanıyorumdur. Oturduğum site de en fazla 10 ev tanıyorumdur. Akrabalarım olduğu için karşı binalara gidip geliyorum”* (K29, Erkek,24). *“Eski mahalleimde en az 40-50 hane ile irtibat halindeydim, tanımaya hepsini tanıyordum. Şu an ise 28 daireden sadece 3 hane ile görüşüyorum”* (K16, Erkek,65). *“Eski mahalleden elliye yakın haneyi tanıyordum”* (K14, Kadın,45). *“Bizim oturduğumuz site 28 daire bir yan taraf 56 daire bizim apartmanda bir tek karşı komşumu tanıyorum”* (K17, Erkek,22). Birbirini tanımayan ve ilişki ağından yoksun olan bireyler sosyal sorunların yaşanmasına neden olmaktadır. Sorunların giderilmesi sosyal kurumlara bırakılmıştır. Önceki mahallesinde yalnızlığını bireylerin ilişki ağında giderdiği görülmüştür. Kalabalık içinde yalnızlaşan birey bu yalnızlığını kurumlara giderilmeye çalışmaktadır.

3.2.2. Akrabalık İlişkilerinin Mekânsal Dönüşümü

Evlilik ya da kan bağı neticesinde kurulan sosyal ilişki bağları akrabalıktır. Akrabalık ilişkileri insanların doğdukları ve sonradan dahil oldukları ortama ayak uydurmak zorunda kaldıkları sosyal etkileşim ve ilişki ağı olan bir yapıdır. *“Akrabalık bağlarının modern toplumlarda etkili biçimde süregeldiğinin kanıtlanmasının, akrabalığın insanların çoğu açısından günlük yaşamı şekillendirmesinde eski rolünün olması çok zordur”* (Giddens, 2012: 104). Akrabanın varlığının giderek sorgulandığı ve öneminin azaldığı kent yaşamında, bireyin yalnızlığını azaltarak daha kolay adapte olmasını

sağlamıştır. Katılımcılara akrabalarına yakın oturmak isteyip istemedikleri sorulduğunda, K27, K30, K23, K21, K8, K4, K10, K22, K29 şu şekilde ifade etmişlerdir; “*Akraba ya da tanıklara yakın olmasını tercih ederdim, seviyorum hepsini insan sevdiğini tanığının yanında rahattır*” (K27, Erkek,53). “*Tabi tercih ederim akrabalara yakın olması daha iyidir. Hiç olmazsa bir yere giderken hısim akrabana güvenerek giderdin onun rahatlığı vardı. Bir misafirin geldi mi akrabaların akşam yanına gelir otururlardı. Sohbet ederlerdi*” (K30, Erkek,68). “*Akrabalarımın yakın olmasını isterim daha önce evimizi bırakıp giderdik şimdi gidemiyoruz*” (K23, Erkek, 19). “*İllaki ederim. Aile akraba komşuluk ilişkilerine önem verdiğim içindir. O bağı seviyorum ve güçlü tutmaya çalışıyorum*” (K1, Kadın, 32). “*Akraba ilişkileri tanımadığımız insanlara göre daha iyi o yüzden yakınlarımda olmalarını isterim*” (K21, Erkek,22). “*Eski mahallemi özlemiyorum, komşudur ama benim akrabam değildir sonuçta, su anki evimden de komşularımın memnunum*” (K8, Kadın,29). “*Tanıdık ya da akrabaya yakın olmasını isterdim. Bir yere gittiğimizde ya da bir şey olduğunda çocuğumuzu emanet edebilirdik*” (K4, Kadın,56). “*Evi seçerken akrabaya yakın olmasını tercih ederim, ne olursa olsun akrabadır*” (K10, Kadın;55). “*Evimi seçerken akraba ya da tanıdıklara yakın olmasını tercih ederim. Daha yakın olmak için. En azından evde acil bir durum söz konusu olduğunda ilk başta başvuracağın kişi akrabam ve yakınlarıdır*” (K22, Erkek,36).

Akraba ilişkisinin güven verdiğini gören katılımcılar kalabalık şehirde yalnız olmadıklarını bilmek için güvendikleri akrabalarını çevrelerinde görmeyi hatta komşu olmayı istemişlerdir. Örneğin Katılımcı 29 görüşmede “*Evimi seçerken akrabam ve tanıdıklarımın yakın olsun isterdim. Akrabalarla bir arada oturmak daha iyi geliyor. Mahalleden var ama fazla gidip gelmiyoruz. Ne onlar gidiyor ne biz gidiyoruz. Yan tarafımız yabancı, karşı tarafımız yabancı, tek çaprazımızda oturuyor.6. katta birini tanıyorum. Bir de şu an da 1. Katta birini tanıyorum başka tanımiyorum yani*” (K29, Erkek,24) demiştir.

Katılımcıların bir kısmı sorulan soruya tam tersi akrabadan uzak olmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Akrabalardan uzak olmayı isteyen katılımcılar sosyal ilişkilerinde kan bağına önemli görmemektedirler. Bu konuda örneğin Katılımcı 16'nın söyledikleri önemlidir. Görüşmede Katılımcı 16 şöyle demiştir: “*Evi seçerken akraba ya da tanıdıklara yakın olmasını tercih ederim. Mesela tanıdık var ki selam vermezsin,*

akraba var canından kıymetlidir. Benim Hekimhan'lı bir arkadaş vardı akraba akrep derdi, öyle akraba da tanıdıktadır diğer türlü de vardır” (K16, Erkek,65). Akraba ilişkilerinin boyutu tercih edilme sebebi olarak gösterilebilmektedir. Kadın katılımcıların özellikle akrabalardan uzak olma isteğinin sosyal yaşam sınırlarına müdahil olmalarından kaynaklandığını ifade etmekte. Katılımcılardan K2, K11 ve K4 ün akrabalardan uzak olmak için sebeplerini şu şekilde ifade etmişlerdir; *“Hayır, akraba ya da tanıdıklara yakın olmasını istemezdim. Zaten olmasın diye dua ettim. Hepsi de uzak yerlere gittiler”* (K11, Kadın,35). *“Evimin akraba ya da tanıdıklara yakın olmasını istemem uzak olsunlar, güzel değil akrabaların bir arada olması, sevmiyorum o kadar yakınlığı,”* (K4, Kadın,56). *“Akrabaya yakın tercih etmem. Bekârlığım Kiltape’ de geçti orayı hiç sevmem tüm akrabalar orada. O onu demişti bu bunu böyle etmişte hep laf oluyor onun için”* (K2, Kadın,57).

İlişki ağında akrabalarının komşusu olmasını istemeyen katılımcıların kendilerince gerekçeleri olarak dedikodu ve özel yaşama müdahale olarak ifade edilmiştir. Kent yaşamının yoğun ve çekişmeli yapısı bireyler arasında olduğu gibi akrabalar arasında da çekişmeler meydana getirmiştir. Bu çekişmeler bireyleri bu ilişki ağından uzak durmasına neden olmuştur. Yöneltilen sorular ışığında cevaplarda farklılıklar bulunmaktadır, bu farklılık kent yaşamının verdiği değişim ve dönüşüm ile ifade edilebilmektedir.

3.2.3. Komşuluk İlişkilerinde Mekânsal Ayırt Edilebilirlik

Birbirine yakın yerlerde yaşayan insanların birbirleri ile kurdukları sosyal ilişki ağına komşuluk denir. Kültürümüz içerisinde komşuluk, tarih boyunca önemli olan bir ilişki ağı olarak görülmüştür. “Ev alma komşu al”, “Komşu komşunun külüne muhtaçtır” ve daha birçok atasözü ve deyim vardır komşuluk ile alakalı. Dini değerler dünyamızda komşuluk ilişkisinin önemini anlatan birçok hadis de bulunmaktadır. “Komşusu açlıktan kıvranırsa, tok yatan kimse iman etmiş olmaz” (İbn Ebi Şeybe, Musannef, İman ve Ru’ya, 16). “Cebrail bana komşu hakkında o kadar tavsiyede bulundu ki, onu mirasçı bırakacak sandım” (Müslüm, Birr ve Sıla,42), “Ev almadan önce komşu, yola çıkmadan önce de arkadaş arayın” (Tebarani, El-Mu’cemü’l- Kebir,IV 268) gibi komşunun ve komşuluk ilişkisinin önemli olduğunu ifade eden hadisler bulunmaktadır. Komşu, Türk

kültüründe de önemli bir yere sahip olduğu görülmekte bazen akrabayla denk hatta üstün tutulmaktadır. Yardımlaşma, dayanışmada var olma mücadelesinde komşu seni anlayan ve her daim yanında olan kişi ya da kişilerdir.

Komşuluk ilişkilerinde kentsel dönüşümle birlikte ne gibi değişiklikler meydana geldiğini daha iyi anlamak için katılımcılara bununla alakalı soru yöneltilmiştir. Önceki mahallelerdeki komşuluk ilişkileri sorulduğunda, katılımcılardan K19, K16, K9 ve K6 yaşanan sosyal durumlar karşısında komşularının nasıl bir tavır takındıklarını şöyle ifade etmektedirler; *“Komşularımızın evinde taziye gibi faaliyetler olduğu zaman komşular olarak 1 hafta boyunca yemeklerini biz götürdük o evlerde yemek pişmezdi”* (K19, Erkek,33). *“Komşuda diyelim cenaze oldu, kendi aramızda toplanırız üç gün yemeğini veririz. Hasta ya da taziye olduğu zaman üç beş komşu toplanır beraber giderdik.”* (K16, Erkek,65). *“Komşulukları iyiydi güzeldi memnundum iyi samimilerdi, bir ihtiyacımız olduğunda kapılarını çalabiliyorduk”* (K9, Kadın,32). *“Komşuluk ilişkilerimiz mükemmeldi hepsini çok severdim. Kapı kapatmayı bilmezdik kapılarımız hep açıktı birbirimizle bacı kardeştik”* (K6, Kadın,76).

Komşularına olan güven ve sevgi kan bağı olmasa da aileden birileri gibi davranılmasını sağlamıştır. Katılımcı 2 (K2) de bu ilişki samimiyetini şu şekilde ifade etmiştir; *“Mahallemizden çok memnunduk. Çok temizdi, komşularımız çok iyiydi, bacı gibiydik hep bir aradaydık. Pişirirdik taşırırđık, yün yapardık, çul yıkardık, ekmek pişirirdik, yorgan köpürdüğ, akşam oldu mu çay pişirirdik içerdik, kısır yapar yerdik. Komşularımız çok güzeldi.”* (K2, Kadın,57). Komşunla ekmeğini, sevincini, hüznünü, derdini onunla paylaşmak komşuluk ilişkisinin aile ilişkisi gibi yakın ve samimi kurulduğunu göstermektedir. *“Mesela eski komşum annem babamdan daha üstündür. Hiçbir kötülüklerini görmedim çok iyilerdi”* (K10, Kadın;55). *“Eski komşularımızı özliyorum. Kaldığım yeri özliyorum, mahallem üzüm bağıydı. Top oynadığım yer var, koştüğüm yer var, arabayı park ettiğim yeri bile özliyorum. Mahallemi seviyordum”* (K18, Erkek,45)

Komşuluk ilişkileri kentsel dönüşümden önce daha sıkı ve samimi iken kentsel dönüşümle beraber komşuluk ilişkilerine bakış açısında değişmeler meydana geldiği verilen cevaplar ışığında görülmüştür. Daha önce komşusunun söylemesine bile gerek

kalmadan sorunu giderilen birey, kentleşme ve yabancılaşma ile beraber komşuluk ilişkisinden mahrum kalmıştır. Önceden yaşadığı mekanla kurduğu ilişki ağı toplumsal hafızasında komşuluktan beklentilerini oluştururken, kentsel dönüşümle birlikte bireyin bütün öğretisi ve beklentisi değişime uğramıştır. Bildiği ve alışık olduğu ilişki ağı kentleşme ve kalabalıklaşma ile form değiştirmiştir. Henri Lefebvre ye (2016: 95) göre de “Komşuluk silikleşiyor, mahalle ufalanıyor; insanlar (“semt sakinleri”), yerlerin ve anların niteliksel farklılıklarının artık önemini kalmadığı, buyruk ve işaretlerle dolu, geometrik izotopiye yönelen bir mekân içinde oradan oraya gidip duruyorlar”. Artık bu silikleşme içinde birey komşuluk ilişkisinin yokluğunu etkili olarak hissetmektedir. Katılımcıların tamamen hepsinde olmasa da çoğunda eski komşuluk ilişkilerinden eser kalmadığını iletterek kimsenin kimseyi tanımadığı belirtilmektedir. Örneğin Katılımcı 26 “*Vallahi TOKİ de şu an komşuluk yok.*” (K26, Erkek,47) demiştir. Önceki mahallesinde var olan komşuluk ilişkisinin kentsel dönüşümle olmadığını görmek katılımcılar arasında bir boşluk durumuna neden olmuştur.

Gerçekleştirilen mülakatlarda site sakinlerinin önceki mahallesinde komşusu olduğunu ifade eden katılımcıların komşuluk ilişkilerine aynı şekilde devam ettiği görülmüştür. TOKİ’lerde evleri kura ile değil de buldukları bölgeye yakın olarak verilmesi aynı komşuları ve tanıdıkları ile aynı yere çıkıp taşınanlar komşuluk ilişkileri açısından daha memnun oldukları görülmektedir. Bu konuda Katılımcı 8 “*Şu an 28 dairede hemen hepsini tanıyorum, yaz olunca tüm site aşağıya iniyor, kışın sohbet olursa birbirimize gidiyoruz, yazın akşam beş altıya kadar sürekli dışardayız*” (K8, Kadın,29) demiştir. Yapılan çalışmada ulaşılan katılımcılar sitedeki herkes ev sahibi olduğu için ve eski mahallesinden tanıdığı insanlar olduğundan yeni mekâna daha hızlı alışarak yaşadıkları alanları, hafızalarında var olan ilişki ağına daha uygun hale getirmeye çalışmışlardır. Her hafta bir komşunun evinde toplanarak mevlit okuma ve ilişkilerini pekiştirme sağlanmıştır. Komşuluk ilişkileri bireylerin belleklerinde bulunan sosyal ilişki ağlarının varlığı ile yeni mekânın varlığının ne derecede örtüştüğü ile alakalı olmuştur.

3.3. Mekânların Değerler Algısına Etkisi

Değerler konusu sürekli olarak tartışma konusu olmuştur. “Betimsel olarak kişiye ve gruba yararlı, kişi ve grup için istenilir veya kişi ve grup tarafından beğenilen her şeyin,

değere sahip, olduğu ileri sürülebilir” (Fichter, 2006: 166). Bireylerin zihin yapılarında var olan, toplumsal ilişki ağlarının ve hedeflerin değerlendirilerek belli bir ölçüte dayandıran şeyler bütünüdür. İnsanlar yaşadıkları mekanlarla ilgili kurdukları bağ ve ilişki örüntüleri birçok kavram dünyasında anlam yüklemesine neden olmaktadır. Hafızasına işlenen değerler mekânı yaşanılır kılarken var olan mekânı anlamlandırarak daha yaşanılır kılınmasını sağlamaktadır. Katılımcılara sorulduğunda önceki mahallenizi özleyiyor musunuz? Sorusuna katılımcılardan birçok farklı yanıt gelmiştir. Soruya yanıt olarak katılımcılardan K17, K15ve K8 bu özlemlerini ve farklılığı şu şekilde ifade etmişlerdir; *“Eski mahallemi özleyorum, buraya göre çok farklıydı, orada insanlarla olan ilişki evin çarşıya olan yakınlığı, güzeldi. Evler küçüktü ama daha sıcak ve samimiydi, burada asansöre biniyoruz selam bile vermiyoruz kimseyi tanımıyorum alt kattaki komşumu bile”* (K17, Erkek,22). *“Eski mahallemi özleyorum eski komşularımıza gezmeleri hep birlikte gittiğimiz hasta ziyaretlerini birlikte oturup sohbet etmeyi özleyorum.”* (K15, Kadın,64). *“Ben buraya taşındım hiç kimse evime gelmedi geçen sene bir taziyeimiz oldu ondan başka gelen giden yoktur ne bir çayımı içtiler ne de yemeğimi yediler”* (K8, Kadın,29).

Kent yapısında kurumların etkin olduğu görülmektedir. Toplumsal değerler toplumsal kurumların yapısında da bulunmaktadır. Toplumsal yapıyı meydana getiren toplumsal değerler bireylerin bir arada yaşamasını kolaylaştıran temel unsurlar olarak görülmektedir. Toplumsal değerler tarih boyunca birçok değişim ve dönüşüm meydana gelmiştir. Değerlerin tamamen ortadan kalkması söz konusu olmazken zamanın koşullarına uygun olarak değişime uğramaktadır. Kentsel dönüşüm ile birlikte toplumsal değerlerde de değişimler meydana gelmektedir. Değerlerin değişimi kent ve kentsel dönüşümle birlikte daha hızlı ve karmaşık bir hal aldığı yapılan çalışmada da görülmektedir. Bireyler değerler ile birlikte bulunduğu toplumda kendini bulabilmektedir. Toplum içinde var olan bireyin yaşadığı toplumun ortak değer algısını içinde yaşayarak deneyimlemektedir.

Değerler maddi ve manevi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kent hayatında var olan değerler daha çok maddi olanlardır. Kent yaşamında bireylerin çıkar ilişkileri görülmektedir. Bu ikili ilişkiler bireyler arasında daha çok çıkar ilişkilerinin hakim olduğu görülmektedir. Kent hayatında bireyler yalnız başınadır bu da yaşam mücadelesi

veren bireyin rekabet, çıkar ilişkisi, hırs, kibir ve kıskançlık gibi değerlerin varlığı daha çok göze çarpmaktadır. Kente göç ile gelen ve kır yaşamına hakim olan birey manevi değerlerin yerine maddi değerler almıştır. Kırdaki maddi değerler olan yardımlaşma, dayanışma, hoşgörü, merhamet, sevgi ve saygı cemaat yaşantısında daha ağır basmaktadır. Kent yaşamında var olan cemiyettir birey kentte tek başınadır. Kente göç ile gelen ve gecekondulu bölgelerinde kent yaşamına tutunmaya çalışan birey cemaatten cemiyete geçişin yaşanmasında iyi bir bölge olarak görülmektedir. Katılımcılara sorulduğunda daha önceleri yardımlaşma, dayanışma ve komşuluğun var olduğunu kentsel dönüşüm ile birlikte tamamen bu değerlerin değiştiğini ifade etmişlerdir.

Kentsel dönüşümden önce ve sonra doğum, düğün ve cenazeye yaklaşımın ne derecede değiştiği sorulmuştur. Katılımcı 18 (K18) *“Doğum, düğün ve cenazeye bakış açısında farklılıklar var. Önce birbirine bağlıydı şimdi bu bağlılık yok. Taziye çadırları kuruluyor baş sağlığı yardımlaşma yok oluyor.”* (K18, Erkek,45). Değerlerde meydana gelen değişimi katılımcılardan K16, K17 ve K30 şu şekilde ifade etmişlerdir. *“Eski mahallemi tercih ederim çünkü komşuluk ilişkileri diyalog açısından. Mesela birinin hastası olduğunda 8-10 ev mutlaka bir iki kişi gider. Ama sitede öyle değil bir kısmı telefonla bir ikisi de gördüğünde sorar komşu hastaydın nasıl oldun. Burada iken diyelim birinin kömürü bittiği zaman haberi olmadan kömür kapıya inerdi orda yok işte.”* (K16, Erkek,65). *“Mahallemizde yardımlaşma ile yapılan cenaze olursa toplanılır yemek verilirdi, düğün olursa el birliğiyle yardım etmeye çalışırdı”* (K17, Erkek,22). *“Yardımlaşma ile fakir ailelere yardım toplayıp veriyorduk. Kim payına ne düşerse onu veriyordu. Şeker alacaksın, mercimek alacaksın gibi konuşulurdu herkes ayrı ayrı bir şeyler yapıyordu”* (K30, Erkek,68). Bireylerin mahalle kültüründen çıkıp site yaşantısına geçmesi aşına oldukları değer algılarından tamamen koptuklarını göstermektedir. Kentsel dönüşüm ile kentin değerleri ile karşılaşan bireyler önceki mahallesine özlem duymaktadır.

Kentsel dönüşümden önce bireylerin değer algısı göç ettikleri bölgelerde hakim olan değerlerdir. Müstakil ve derme çatma olan evlerinde kır yaşamının küçük bir halini devam ettirmektedirler. Kentin değer algıları ile zıt düşen bazı durumlar gecekondulu bölgelerinde görülmektedir. Kentsel dönüşüm ile birlikte birey yalnızlaşmış ve artık cemiyet yaşamına ayak uydurmak zorunda kalmıştır. Önceleri bir kavga çıktığında hatırı

sayılır kişiler araya girip sorunu hallederken, kentsel dönüşümle bu sorun halletme kurumlara kalmıştır.

Mekânsal farklılık bireylerin algı dünyasında alıştığından dışında duruma karşılaşmasına neden olmakta ve bu alışılmadık durum hafızasında herhangi bir yanıt bulamadığı için değer dünyasını yeniden gözden geçirilmesine neden olmaktadır. Mekânsal farklılık ve algısal değişiklik toplumsal hafızada var olan bilgilerin ve deneyimlerin artık yeni mekânda geçerli olmadığını görmesini sağlamaktadır. Kentsel dönüşüm ile birlikte bireylerin algı dünyasında var olan ilişki ağları ve yaşam tarzı değişime uğramıştır. Bu değişim ve dönüşüm bireylerin başta afillamasına neden olsa da bu yeni duruma adapte olmak durumunda kalmışlardır.

3.3.1. Mekân Farklılaşmaları ve Güven Duygusu

Güven, bireyler arasındaki ilişkilerin kurulmasında ve devam etmesinde önemlidir. Güven, sadakat, iman, itibar ve inanç sözcükleri ile yakından ilişkilidir. Kentleşme süreciyle beraber gündeme gelen sorunlardan birisi, cemaatin gözle görülür bir biçimde dağılmaya, toplumsal denetim gevşemeye başlamıştır (Gordon, 1999: 397). Kentleşme ile beraber kalabalıklaşan mekânda insanlar arasındaki ilişkilerin ciddi ve resmi olması ilişkilerin güven duygusunun yerine kurumlara olmasının temel nedeni olarak görülmektedir. Kent bünyesinde yaşayan bireylerin sosyal kontrol mekanizmalarını kendileri oluşturmaktadır. Yoğun yaşanan göçler bireyler arasında güven duygusunu kurumlara bırakmıştır. Mahalle kültürünün var olması ve kendi sosyal kontrol mekanizmasını geliştirmesi bireylerin yaşadıkları ortamda tedirgin olmadan oraya ait hissederek güvende olduklarını bilmelerini sağlamaktadır.

Görüşme formunda yer alan kendinizi nerede güvende hissediyorsunuz sorusuna karşılık verilen cevapların çoğu eski mahalle olmuştur. Katılımcılardan K25, K22, K5, K26, K27 ve K20 güven duygusunu şu şekilde ifade etmiştir; *“Eski mahallede daha güvende hissediyordum. Misal başıma bir şey gelse, dışardan ses versek (çağırsak) komşumuz bizi camından görürdü. Dışarı çıkmasına bile gerek yoktu. İlişkiler sağlam olduğu için o zamanda insanların derdine derman olmaya birileri yeltenirdi ama şimdi, değil yarıda koşma kapı deliğinden bile bakmıyor öyle söyleyeyim.”* (K25, Erkek,34).

Kişilerin birbirlerini sima olarak bile tanınması ve aidiyet duygusu bireylerde güvenin temel nedenleri arasında görülmektedir. *“Yaşadığım mahallede daha güvende hissediyordum. Herkes birbirini tanıyordu ve gelip gitme daha fazlaydı. Şu an da bir toplantı bile yapılamıyor.”* (K22, Erkek,36). *“Eski mahalle 33 sene kim nedir ne değildir bilirdik. Kapımız açıldı 12 ye kadar kimse girmezdi tanımayanları bırakmazlardı burada da iç içeyiz ama Aşağı kadar güvenimiz yok.”* (K5, Kadın,58). *“Kendi oturduğum müstakil evimde daha güvendedim. Çünkü etrafımdakilerin hepsi beni tanır. Çocuklarımızı mahallede bırakır giderdik, komşularımıza o zaman güvenirdik. Ama şimdi sitede çocuklarımızı bırakıp gidemiyoruz. Çünkü komşularımızı tanımıyoruz”* (K26, Erkek,47). *“Eski mahallede daha güvende hissediyordum, hepsi birbirini tanıyordu, bir kişi yabancı gelirse herkes soruyordu kimsin diye, bir hastan olsan hepsi başına yığılıyordu. Hiç unutmam bir komşum hastalandı, hastaneye götürdük 20 kişi varız, doktor soruyor kimsiniz diye hepimiz komşuyuz diye doktor da böyle komşuluk var mıydı, şimdi ise kime diyeceğim”* (K27, Erkek,53). Birey ait olduğu mahallesinde hasta dahi olsa asla yalnız olmadığını görmüştür. Yalnızlık güven duygusunun bireylerle giderilerek yerine aidiyet duygusunun gelişmesini sağlamıştır. *“Eski mahallede daha güvende hissederim çünkü bir şey olduğunda evimizi teslim eder giderdik şimdi öyle bir şey yok”* (K20, Erkek,28).

Mahallede geçirilen süre ve çevresindeki bireylerin de değişim-taşınma olmaması kendi sosyal kontrol mekanizmasının sağlanmasına ve bireylere aidiyet duygusuyla beraber güven vermesini sağlamıştır. İlişki ağlarının sürekli ve sorunsuz sağlanması bireylerin kendilerini komşusuna ve çevresine güven duymasını sağlamıştır. *“Daha önce oturduğum evde kendimi güvende hissediyordum. Çünkü toplu mahallenin gençleriyle bir aradaydık annemiz, babamız her akşam bir yere gidip geldiğimiz de mesela çocuğumuz şunun yanında diyordu, biliyordu en azından belli yerimizi. Ama şu anda öyle değil herkese mesafe konuluyor.”* (K29, Erkek,24). *Daha önceki mahalledeki komşuluk ilişkilerini özliyorum daha önceki mahallede kendimi daha çok güvende hissediyordum, çünkü çevremdeki bütün komşularımı tanıyordum Hepsi de birer samimiyetim vardı”* (K19, Erkek,33). *“Daha önceki mahallede güvende hissediyordum, başımıza bir iş gelse karşı komşu üst komşu direk koşuyordu, burada öyle değil maalesef, evin içinde çocuğu tek başına bırakmaya korkuyoruz”* (K17, Erkek,22).

Bireylerin birbirlerine evini açması ve mahrem olan ev yaşantısına kısmen de olsa dâhil etmesi kişilerin birbirlerini daha iyi tanımalarını sağlamıştır. Yaşanılan yerde herkesin birbirini tanıması yabancıdan bilinmeyenden koruması onun belirsizliğe dair kendini savunma mekanizmasını yani güven duygusunu oluşturmuştur. Belirsizlik hali bireylerde güvensizliğe neden olduğunu K4 şu şekilde ifade etmektedir. *“Önceki mahallede kendimi güvende hissediyordum. Her adımını her sokağını bildiğim bir yerdi”* (K4, Kadın,56). *“Eski mahallede daha güvendedim, mesela bir yabancı gördüğümüz zaman kime geldiğini bilirdik, birinin kapısını çalmadığında da hangimiz görürsek derdik acaba bu kime gelmiş, kimin akrabası ya da birini mi arıyor? Ama şu an oturduğum evde 28 daire kimin kime geldiğini bilemiyoruz”* (K16, Erkek,65). *“Orada daha güvenli hissediyorum. Şu an oturduğumuz binada 56 daire var binada tanıdıklarımız sayılı. Küçük kardeşlerim var dikkat ediyoruz çünkü tanımıyoruz”* (K23, Erkek, 19). Sitelerdeki güvenliğin ve kameraların varlığı bireylerin siteye güven duymasını sağlamadığını K14 ün ifadelerinde görmekteyiz. *“Burası güvenli olsa kamera takmazlardı. Eskiden kimse kapısını kapatmazdı güven vardı. Şimdi her yer kilitli, binada tanıdığın var tanımadığın var. Eski güven yok canım”* (K14, Kadın,45).

Kentsel dönüşümle beraber insanların alışık oldukları mekânlar değişmiştir. Yaşanılan bu değişim yeni ilişki ağında karşısında olan bireye güven sağlaması için ortamının da var olmaması insanların buldukları ortama karşı değil de kurumlara daha çok güven duymasına neden olmaktadır. *“Her iki yerde güvenilir. Daha önce ki mahallemizde anne babamız olmasa komşularımız bize annelik babalık ederlerdi o güven vardı. Burası da site olduğu için güvenilir”* (K9, Kadın,32). Daha önceden evinin konumu açısından sıkıntı yaşayan bireyler sitelerin güvenliğini bu açıdan görmüşlerdir. K4 bu durumu şu şekilde ifade etmektedir; *“Eski mahallede evim müstakildi, bahçesi olduğu için korkuyordum ama şimdi oturduğum evde kendimi güvende hissediyorum,”* (K4, Kadın,56). Mekanda ve mekana güven bireylerin yaşadıkları bölgelerde kendilerini rahat hissettikleri ve var olmaya devam ederken tereddüt olmadan ilerledikleri yerlerdir.

3.3.2. Sosyal Dayanışma

Bireylerin buldukları toplumda uyumlu ilişkiler kurarak bir ağ ve değer yaratması olayına sosyal dayanışma denir. Sosyal dayanışmada, cemaat tipi daha

homojen yapıdaki topluluklarda bireyler arası ilişkiler görülmekte iken, cemiyet tipinde sosyal ilişkiler daha çok sivil toplum örgütleri, hemşerilik dernekleri gibi kurumsal bir yardımlaşma görülmektedir. Bireyler kendilerini ait hissettikleri ve doğru ilişki ağını kurmuş bireyler arasında gerçekleşmektedir. Bireyler arasındaki ilişkilerin kurumlar olmaksızın birebir yaşanması sosyal dayanışmanın birinci elden sağlanmasını mümkün kılmaktadır.

Kadınların yardımlaşma ile yaptığı işler sorulduğunda K12, K2, K14, K5, K9, K15 ve K8 in ifade ettiği; *“Ekmek pişirirken yardım ederdik ev temizlemeye yardım ederdik beraber yemek yapardık”* (K12, Kadın,54). *“Yardımlaşma ile ekmek pişirir, cenaze olsa para toplayıp 3 güne kadar yemek verirdik. Para kalırsa da cenaze evine yiyecek alınıp bırakılırdı.”* (K5, Kadın,58). *“Çul yıkardık beraber yıkardık bugün bana yarın ona yıkardık, ekmek yapardık yün yapardık hep yardımlaşmayla yapardık.”* (K2, Kadın,57). *“Yardımlaşma ile yün çırpma, ekmek yapma, halı yıkama vs. yapardık hep beraber. Hatta evi verip çıkmadan son kez komşularla ekmek pişirdik”* (K14, Kadın,45). *“Yardımlaşma ile ekmek pişiriyorduk daha önce bina çevresi düzenlemesi hep birlikte yapılıyordu”* (K9, Kadın,32). *“Birlikte ekmek yapar, yün çırpardık”* (K15, Kadın,64). *“Mahallede ekmek pişirirken bir hafta bana yapıyorsa bir haftada komşuya yapıyorduk, birbirimize yardım ediyorduk”* (K8, Kadın,29).

Sosyal dayanışmada yoksulluğa karşı komşuların birbirlerine destek olması ve takip etmesi el birliği ile yardım edildiği katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Katılımcı 7 ve 13 ün sosyal yardımlaşma ile ilgili düşünceleri şu şekildedir. *“Diyelim birinin durumu iyi değildi. Para toplanırdı aramızda veya alır götürür verirdik ya da para verirdik. Sıkıntılarını gidermeye çalışırdık.”* (K7, Kadın,49) *“Mahallenizde birbirimize maddi ve manevi olarak yardım da bulunurduk. Örneğin cenazelerde, cenaze evlerine yemek götürürdük”* (K13, Kadın,51). Yardımlaşma gibi sosyal ilişki ağı gerçekleştirilirken bu ilişki sitelerde görülmemiştir. Katılımcı 4 bu değişimi şöyle ifade etmiştir *“Doğum düğün cenaze merasimlerine yaklaşım değişti. Site de hiç kimse yardımlaşmaya razı olmadı. Burada da cenaze oldu ama oradayken aramızda para topluyorduk bir şeyler yapıyorduk, bu sitede öyle bir şey olmadı.”* (K4, Kadın,56). Mahalle kültüründe sosyal dayanışma bireyler arasında gerçekleştirilirken, kalabalıklaşan kent yaşamında sosyal dayanışmayı devletin kurumları üstlenmiştir.

3.3.2. Mekânsal Algı Rahatlık ve Konfor

Kente göç ile gelen ve kendilerine yaşamak için bir gecede kurdukları konutlar yapısal olarak yetersizlerdir. Altyapı ve sosyal ihtiyaçlardan yoksun olan konutlar bireylerin yaşam kalitelerini de etkilemekte ve hayatı zorlaştırmaktadır. Günlük yaşamı rahat kılacak ve bireylerin yaşadıkları mekânlarda daha rahat hareket etmesini sağlayarak yaşam kalitesini yükseltecek tüm durumlar konforu sağlamaktadır. K12, K6 ve K13 ün de önceki mahalle ile site arasındaki konfor ve rahatlığa karşı verdikleri cevaplar şu şekildedir; “*Memnunum bu evimden sıcak güzel. Eski evimde yağmur yağıyordu rüzgâr oluyordu evde sıkıntı oluyordu evim tahtaydı bize baya bir sıkıntı yaşattı.*” (K12, Kadın,54). “*Orada su ve ısınma sorunumuz vardı şu an hayatımız daha kolay, Memnunum*” (K6, Kadın,76). “*Eski mahallemizde su sıkıntısı yaşıyorduk. Mahallemiz yüksek bir bölgede olduğu için şebeke suyu ulaşımı konusunda sıkıntı yaşıyorduk*” (K13, Kadın,51). Kentlerde yerleşim alanlarının düzensiz oluşu belediye hizmetlerinin o alanlara ulaşılmasını zor hatta neredeyse imkânsız hale getirmektedir. Yaşanılan şehrin herhangi bir belediye hizmetinden yararlanamayan bireyler buldukları bölgede insanca olmayan koşullarda hayatını kendi imkânları ile sürdürmeye çalışmışlardır.

Kentsel dönüşümle birlikte bireylerin evlerinde yaşadıkları problemler giderilmeye çalışılmıştır. Alt yapı ve belediye hizmetinden yoksun olan bölgelerde kentsel dönüşüm projelerinin girmesiyle beraber birçok yapısal sorun giderilmiştir. Bireylerin kentin yapısına uygun daha insanca yaşayacakları mekanlar inşa edilmesi hedeflenmiştir. Kentsel dönüşümden ısınma ve yalıtım bakımından memnun olan katılımcı sayısı oldukça fazladır memnuniyet özellikle kadın katılımcılarda oldukça fazladır. Evdeki bu rahatlığı katılımcılardan K10, K2 ve K 4 şu şekilde dile getirmişlerdir; “*Kentsel dönüşümden memnunum önceki evimde soba yakıyordum ısınmıyordu ev*” (K10, Kadın;55). “*Biz yaşlıyız ben artık kömür odun çıkaramıyordum her zaman çocukları beklemeyelim onlara da yazık gidelim rahat edelim dedim*” (K2, Kadın,57). “*Şu an oturduğum evi tercih ederdim, evim sobalıydı, sobayı hep ben yakıyordum eşim ise hiç ilgilenmiyordu bir poşet kömür dahi atmıyordu sobaya o yüzden o zamana geri dönmek istemem*” (K4, Kadın,56).

Yakılan kömür ve odunun maddi külfeti ve ona rağmen ısınma probleminin devam etmesi kentsel dönüşümün memnuniyet ile karşılanmasını sağlamıştır. Katılımcı 15 ısınma problemini ve kentsel dönüşümle birlikte memnuniyetini şu şekilde ifade etmiştir; *“Kentsel dönüşümle birlikte taşındığımız bu evde ısınma problemi yaşamıyoruz doğalgaz da rahat bir şekilde ısınabiliyoruz daha önceki evimizde soba ile ısınyorduk, O da çok zahmetli oluyordu”* (K15, Kadın,64). Kentsel dönüşümde ısınma ve yapı kadın katılımcılar tarafından daha fazla beğeni ile karşılanmıştır sebebi ise kadın katılımcıların evde daha fazla vakit geçirmelerinden kaynaklanmaktadır.

Kentsel dönüşümün rahatlık ve konforu sorulduğunda Katılımcı 18'in değerlendirmesi şu şekilde olmuştur; *“Çok şükür memnunum. Öyle de inşaatta çalışıyorum böyle de. Kim memnun olacak eşim ona göre on dönüm bostan yan gel yat Osman, hayat ona güzel. Soba yakma derdi yok. Yani her imkân var bayanlara rahatlık, ben yine inşaatta çalışıyorum benim için fark etmiyor”* (K18, Erkek,45). Erkek katılımcının bahsettiği borç olayının aslında rahatlığını sadece eşinin sürdüğü kendisinin borç külfetinin artığını ödeme yükümlüğünde azalma yerine artma meydana geldiği söylenmektedir. Kentsel dönüşümden önce derme çatma kurulan binaların altyapı ve yol hizmetlerinden yoksun oldukları K16'nın ifadelerinde görülmektedir. *“Kentsel dönüşüm bazı yerler için iyi oldu. Örneğin Yamaç, Fırat gibi yerlere bir ambulansa ya da itfaiye durumunda araç çıkmıyordu. Her yeri çıkmaz sokaktı bizim burası değildi ama o bölgeler için gerçekten güzel oldu”* (K16, Erkek,65). Çarpık kentleşme ve derme çatma yapılan inşaların insanların birçok hizmetten yararlanamayıp yoksun kalmasına neden olmaktadır. *“Kentsel dönüşümün rahatlığı var. Her şeyden evvel rahat, güzel, temiz. Çevre düzenlemesi olsun binalar olsun hepsi çok şahane. Memnunum.”* (K30, Erkek,68). Kent yapısındaki iyileştirme ve düzenleme daha yaşanılabilir mekanların oluşumunu sağlamıştır.

Gerçekleştirilen kentsel dönüşümün bir arada ve yoğun olduğu katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Katılımcı 25 in ifade ettiğine göre kentsel dönüşüm; *“benim için; derli toplu ama nizami olmayan bir yapılanmadır. Düzenli değil, bulunduğumuz yerden bir alt mahalleye inmek için yaklaşık sekiz dakika yürüyorsunuz. Çünkü bloklar arasında ya da bahçelerden geçişler yok. Bahçe kavramı yok zaten. Benim kapımın önünden tam alt hizaya inmek için çember çizmek gerekiyor. Tünel yapmışlar resmen*

hiçbir yerden kısa bir geçiş yok” (K25, Erkek,34). Sitelerin varlığı ve siteye ait olan kuralların varlığına alışmak zaman almaktadır. Yapılan kentsel dönüşümün inşa edildiği alanların dik ve yokuşlu olması ulaşımın zorluğunu gidermek için eğimin azaltılmaya çalışarak kolaylık sağlamak amaçlanmıştır. Yapıların sıralı bir şekilde olmaması da bundan kaynaklanmaktadır. Özellikle Yamaç mahallesinde yaşayan katılımcıların yokuşların dikliğinden ve siteler arası ulaşımın zor olmasından şikâyet edilmiştir. Fırat mahallesinde ise alandaki eğimin daha az olması düzenli yapıların oluşmasını sağlamıştır. Düzenli olan yapıların varlığı kente ve de kentsel dönüşüme uyumu etkilemiştir.

3.4. Tehdit Algısı ve Toplumsal Sapma

Sosyal ve kültürel sapma durumu düzensizlik normal olmayanın meydana gelmesi durumudur. Toplumsal kuralların varlığını yok sayan bireyler sapma davranışı meydana getirmektedir. Toplumsal sapma, çoğunluğun kararı olan sosyal normlara itaatsizliği ifade etmektedir (Bozkurt, 2011: 173). Toplumsal kontrol mekanizmaları insanların buldukları topluma ayak uydurmalarını sağlamaktadır. Sapma davranışı toplumsal beklentileri sarsmaktadır. Toplumda bir davranışın sapma olarak gösterilebilmesi için sosyal kabullerin ve kontrol mekanizmasının olması gerekmektedir. Toplumsal sapma davranışı her toplumda sapma olarak nitelendirilmeyebilir. Bir toplumun sapma dediği davranışa, başka bir toplumda sapma olarak görülmeyebilir. Toplumlarda tehdit algısının olduğu alanlarda toplumsal kuralların varlığı zorunlu hale gelmiştir. Toplumsal kurallar toplumsal norm ve kültürel fonksiyonlara göre şekil almıştır. Mahalleler toplumsal ilişkilerin yoğun yaşandığı yerlerdir. Toplumsal kontrol mekanizması yaratan mekanlar içinde yaşayan bireylerin tehditlere karşı haberdar olarak sosyal hayatına devam etmiştir. “Mahalle, içinde barındırdığı farklılık ve aykırılıkları aşinalık dairesi içinde kontrol altına alarak kabullenir; mahallenin delisi, kabadayısı ya da aylak takımı gibi, toplumsal normların belli bir statüyü layık görmediği sakinlerini bağrına basar” (Yılmaz, 2019: 276).

Önceki mahallenizde istenmeyen durumlar oluyor muydu? Sorulduğunda katılımcılardan K2, K26, K5, K9, K15, K23 ve K25 mahallelerinde yaşanan durumları şu şekilde ifade etmişlerdir; *“Bizim sıra apartmanımızda bloğumuzda yoktu yukarılarda vardı. 30 evde öyle bir şey hiç yoktu. Yukarılarda madde kullananlar var çocukları okula*

getirip götürürken dikkat edin diyorlardı.” (K2, Kadın,57). “Mahallemde istenmeyen bir olay yoktu. Yani haberimiz olmadan olsa bile kimseye zarar vermiyordu.” (K26, Erkek,47). “Mahallemizde istenmeyen durumlar yoktu. Biz hiçbir şeyden şüphelenmedik, kötü durumlar hiç yoktu.” (K5, Kadın,58). “Mahallemizde istenmeyen durumlar olmuyordu. Çok temizdi. Gece gündüz dışarda kalınıyordu, balkonlarda yatıyorduk kapılar hep açıktı” (K9, Kadın,45). “Mahallemizde uyuşturucu kullanımı Hırsızlık gibi olaylar olmazdı” (K15, Kadın,64). “Madde kullanan insanlar aşağı mahallede vardı. Bizim mahallede yoktu” (K23, Erkek, 19). Mahallede yaşanan durumun orada yaşayanlar tarafından bilinmesi ve bu duruma kontrol sistemi geliştirmesi toplumsal denetimin olduğunu göstermektedir. “Mahallemizde istenmeyen durumlar yaşanmıyordu. Ama dışarda yaşayanlar vardı. Yaşadıkları o durumları mahalleye taşıyorlardı.” (K25, Erkek,34). Mahallenin tamamen denetim altında olduğunu ve bu sayede mahallenin güvenli olduğu katılımcılar tarafından yukarıdaki şekilde ifade edilmiştir. Mahalle yaşantısında kendi sosyal kontrolünü geliştiren bireyler kentsel dönüşüm ile birlikte bunu kurumlara bırakmak durumunda kalmıştır.

Katılımcılardan bazıları istenmeyen durum olarak madde kullanımının varlığını ifade etse de kullananların kimseye zararlarının olmadığı katılımcılar tarafından K29, K13 ve K4şöyle ifade edilmiştir; “Son zamanlarda madde kullanımı olmaya başlamıştı. Kimin olduğunu da biliyorduk hatta oturduk komşuluk ettik. Sıkıntı yok Allah’a çok şükür.” (K29, Erkek,24). “Mahallenizde istenmeyen durum; hırsızlık çok rastlanan bir durum değildi. Fakat madde bağımlılığı olan insanlar vardı. Biliyorduk kendilerinden başkasına zararı yoktu” (K13, Kadın,51). “Mahallemizde istenmeyen durum vardı ama bizim ilgisi yoktu. Komşularımız arasında madde kullanan kişiler vardı ama bizim iletişimimiz yoktu onlarla,” (K4, Kadın,56). Yaşanılan bu olumsuz durumun kişiye ve buldukları mekâna zararı olmaması insanların onu bir tehdit algısı olarak görmemesinden kaynaklanmaktadır.

Yaşanılan alanın şehrin uç kısmında yer alması insanların güvenlik ten yoksun تنها alanlara yönelmesi orada yaşayan bireylerin sapma davranışlarına istemsiz şahit olmasına neden olmaktadır. Önceki mahallenizde istenmeyen durumların varlığı sorusuna Katılımcı 18 “Çok olurdu ve hala da var. Adam alkol kullanmaya gelir direk dağ tarafına, arkadaşıyla gelir direk dağ tarafına. Bizim orda çok olur.” (K18, Erkek,45)

ifade ederken, Katılımcı 1 “İllaki oluyordu. Birkaç olay duymuştuk. Diğer komşuların başına gelmişti. Herkes birbirini uyarıyordu. Hırsızlık bir ara olmuştu. Oda her yerde olabilecek bir olay sadece bizim mahallede değildi. Nereye gidersek gidelim bazı aksilikler olacak zaten.” (K1, Kadın, 32) demiştir.

Kentsel dönüşüm projesi kapsamında evlerin yıkım işleminin hemen olmaması mahallede kişi sirkülasyonuna neden olarak, suç ve sapma olaylarında artış meydana getirdiği görülmüştür. Bu taşınma durumlarının varlığı kontrol mekanizması olan mahallenin artık kontrol edilebilir olmadığını göstermektedir K30 ve K11 bu durumu şöyle ifade etmektedir; “Son zamanlarda oldu hırsızlık, daha evvel yoktu. Her şeyimiz kapı önündeydi. Malatya göç alınca tanımadığımız kişiler geldi. Yoksa mahallemiz çok güzeldi.” (K30, Erkek,68). “Mahallede istenmeyen durumlar daha önce yoktu, ama bu Suriyeliler Afganlar geldikten sonra mahalle bozuldu, ondan sonra kentsel dönüşüm girdi, millet taşınmaya başladı” (K17, Erkek,22). Mahallede kontrol mekanizmasının ve birey sayısının az olması ve sürekli olarak temas halinde olmakla ilişkilendirilebilir. Siterde hane sayısının fazla olması kontrol edilebilirliği neredeyse imkânsız hale getirmektedir. “Hiç olmuyordu eski mahallede. Buralarda illaki vardır. Daha yeni yeni tanıyoruz. Buraya geleli 4 yıl oldu. İnan ki binadaki komşuları yeni yeni tanıyorum.” (K11, Kadın,35). Kalabalıklaşan kent yaşamında sapma ve tehdit algısının varlığı daha belirgin olarak görülmekte bu ise kontrol mekanizmasının kurumlara olan ihtiyacı ortaya koymaktadır.

3.5. Mekânsal Aidiyet ve Kimlik Oluşumu

İnsanlar var oldukları andan itibaren kendilerini bir yere ait hissetmek isterler. Yaşadığı alanda aidiyet duygusuyla beraber bir kimlik de geliştirmektedir. Açıkça söylenmelidir ki mekânlar bizi sarıp sarmalar, bizlere yuva olmanın ötesinde bizim kim olduğumuza ve olacağımıza dair belirtilerde bulunurlar (Aytaç, Mayıs 2013: 147). Kentlerde yaşayan bireylerin kalabalıklar içinde var olmasını mekâna ait olmasını sağlayan oraya dair geliştirdiği bellekle alakalıdır. “Kent hafızası, sadece kentin geçmiş zamanına dair bilgi sunmaz aynı zamanda mekâna aidiyet duygusuyla bağlı olan şehirli insan tipinin bilinçlenmesini sağlar” (Yılmaz, 2019: 373). Katılımcılara kendinizi nereye ait hissediyorsunuz sorusuna, Katılımcı 10 ve Katılımcı 1 ; “Kendimi eski mahalleme ait

hissediyorum. Oradaki evimizi çok zor şartlarda yaptık bize aitti her şeyiyle” (K10, Kadın,55). “Eski mahallemi seçerdim. Çünkü güven mevzusu, komşuluk ilişkileri hep bir muamma burada. Kendimi burada güvende hissetmiyorum. Kimse kimseyi tanımıyor, kimsenin kimseden haberi yok burada. Burada bir yabancı gibiyim. O yüzden eskiyi tercih ederdim.” (K1, Kadın, 32).

Benlik algısı ile ilgili ayırt edici olan bireyin kişiliğini ya da grubun yapısını belirleyen temel etmenlere denir. Kimlik doğuştan gelen bir şey değildir, 20. Yüzyılda bunun üzerine çalışma yürüten Mead ve Cooley olmuştur. “Kimlik, birey olarak kişilerin kim olduklarının farkında olmasıdır” (Giddens ve Sutton, 2014:265). Birey kendini var olduğu ortama ait hissetmek istemektedir. Katılımcıların önceki evlerine duydukları aidiyet mekanla aralarında bağ kurmalarını sağlamıştır. Bu bağ özellikle K5 ve K2 nin ifadelerinde şu şekilde görmekteyiz; *“Eski komşularıyla oturmayı, konuşmayı, evim müstakildi evimi çok özliyorum. Evimin taşını öpüyordum.33 yıllık evimdi.” (K5, Kadın,58). “Özlemem mi evet. Oradan geçiyorum içim sızlıyor. Komşularımı özliyorum, orada ki rahatlığı özliyorum. Çocuklarım serbest oynuyorlardı. Küçük torunum var keşke eski evin orda olsaydık babaanne diyor. Orayı arıyoruz.” (K2, Kadın,57).*

Mekân; hafıza, aidiyet, toplumsal statü ve ilişkiler gibi bireyin kimliğini oluşturan faktörlerle alakalıdır (Alver, 2007: 20). Görüşme sırasında katılımcılara kendilerini nereye ait hissettikleri sorulmuş ve genelde verilen cevap eski mahalleleri olmuştur. *“Çocukluğum orda geçti. Çocukluk, evlilik... 35 sene. 3 yaşında oraya gelmişiz. Evlendim ordaydım zaten hep ordaydım.” (K3, Kadın,41). “Eski mahallemi özliyorum, ne demek (gülüşme iç geçirme) her gün rüyamda görüyorum inan ki” (K27, Erkek,53). “Elimde imkân olsa eski mahalleme dönmek isterim kendimi oraya daha çok ait hissediyordum” (K19, Erkek,33). Kişinin mekanla bağ kurması kendini orada özgür hissetmesi ile açıklanmaya çalışılmıştır. “Eski mahallemizi tercih ederim orada doğayla iç içeydik istediğimiz her şeyi yapardık. Şu an hapiste gibiyiz dört duvar arasından çıkamıyoruz” (K20, Erkek,28). “Kendimi o mahalleli olarak tanıttırdım ama daha çok annemi ve babamı tanırlardı severlerdi” (K9, Kadın,32). Bireylerin ilişki ağları ve kendilerini ait hissettikleri mekanlarda uzun bir geçmişinin ve bağının olması durumu ile açıklanmaya çalışılmaktadır. “Hayatımın çoğu orada geçti oraya ait hissediyorum. Buraya yeni geldik misafir gibiyiz alışıyoruz.” (K2, Kadın,57). “Şu anki mahalleimde çevremdeki komşularla*

çok bir samimiyetim olmadığı için kendime eski mahalleme ait hissediyorum” (K19, Erkek,33). Bireyler buldukları mekanlarda varlıklarının tanınması ve tekrar aynı ortama girdiğinde yabancı hissetmemesi onun bulunduğu ortama ait hissetmesini kolaylaştırmaktadır.

Kendinizi o mahalleli yâda semtli olarak tarif eder misiniz sorusuna katılımcıların çoğunda evet yanıtı alınmıştır. Özellikle K17 ve K13 şu yanıtları vermişlerdir; *“Mahallede esnaf olduğum için orada da bakkal dükkânı işlettiğimden herkesi tanıyordum, ama diğer komşuları da benim kadar herkes tanır, mahalleye yabancı gibi girdimi hemen fark edilirdi belli olurdu” (K17, Erkek,22). “Eski mahalle halkı beni tanır. Sorduğun zaman bilirlerdi.” (K13, Kadın,51). Birçok katılımcıdan, ismimi söyleyince bilirlerdi beni herkes birbirini çok iyi tanır yanıtları alınmıştır. Yaşanılan alanda herkesin birbirini tanınması mekâna duyulan aidiyetin fazla olmasını sağlamaktadır.*

3.4.1. Mekânın Farkında Olma ve Bilinç

Bireylerin çevresinde olup biten her şeyi algılayarak tanımlama, anlama ve anlamlandırma durumuna bilinç denir. Katılımcıların çevrelerinde olan bitenlerden ne derecede haberdar oldukları sorgulanmış ve kendi yaşadıkları mekâna karşı bir bilinç geliştirip geliştirmedikleri anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Kent çeperlerine yerleşen bireylerin kente ve kent yaşamına dair ilk izlenimini burada oluşturmuştur. İzinsiz olarak kente yerleşen bireylerin daha çok gecekondü diye ifade edilen alanlara doğru olduğu görülmüştür. *“Gelgelelim çoğu gecekondü topluluğu sosyolog Asef Bayat’ın Tahran ve Kahire hakkında “sıradan insanın sesiz istilası” dediği şeyin, yani kentin uç bölgesindeki veya ara bölgelerindeki arazilere, muhalefetle karşılaşmadan gerçekleşen küçük çaplı sızmaların bir sonucudur” (Davis, 2016: 57).*

Kent üzerinde hakkını gizliden elde eden bireyler kentsel dönüşümle beraber evlerinin yerine toplu konut idaresi (TOKİ) tarafından yapılan yeni ev sahibi olması durumudur. Katılımcıların kentsel dönüşüme karşı ne düşündükleri sorulduğunda, K14 şu şekilde ifade etti; *“İnsanlar çok mağdur edildi. Fakir kesime hitap ediyor diye TOKİ’ye girdik hepimiz, altı ay da bir fiyat o kadar çok artıyor ki ödemelere yetişemiyorsun, iki yıl önce bin liraydı şimdi bin beş yüz lira ödüyoruz, siz düşünün arada ki farkı, fakire hitap*

etmiyor, fakir nasıl ödesin bunu. TOKİ'nin biz ancak faizini ödüyöruz, henüz asıl borca geçemedik ki daha, enflasyon artıyor sürekli, haliyle bizim ödediğimiz enflasyonu kapatıyor. Evin borcu aynı sabit duruyor. İki yıl öncede 90 bindi şimdide 90 bin değişmiyor.” (K14, Kadın,45). “Toplumunu bir arada tutan değerler, inanışlar, ortak tutum ve davranışlar bellek yoluyla sürekliliği ve kimliğin devamlılığını sağlar. Ritüeller ise toplumsal belleğin tekrar tekrar kuruluşunu sağlayarak, toplumsal bilginin yeni kuşaklara aktarılması işlevini yerine getirirler” (Murtezaoğlu, 2012, s. 345). Kentsel dönüşümden önce bireylerin sosyal ilişkileri oldukça yoğun olarak görölmekte iken kentsel dönüşümle birlikte artık eskisi gibi olmadığı dile getirilmiştir. K4 kentsel dönüşüm ile birlikte ortaya çıkan farklılığı şöyle ifade etmiştir; “*Şu an oturduğum evden hem memnunum hem memnun değilim. 56 daire var 3 kişiyi tanıyorsun, bir köyü bir mahalleyi bir apartmana sığdırmışlar. Memnun olduğum kısım ise önceki evler müstakil ve dağıttı şimdi ise düzenli*” (K4, Kadın,56). Kalabalık olan site yaşamı insanların ilişki ağında farklılıklar meydana getirerek yeni bir durumla karşılaşan bireyin ilişki ağında kendini bir yere koyamaması bireyin belleğinde yeni bir durum oluşmasını sağlamıştır

Kentler demografik olarak büyümeye devam ederken yapısal özellikleri de geliştirilmeye çalışılmıştır. Yaşanılan kent hayatında bireylerin ihtiyaçlarına karşılık veren kurumlar bulunmaktadır. Çevre düzenlemesi ve alt yapı sisteminin temini belediyelerin sorumluluk alanına dahil edilmiştir. Katılımcılara kent ile kir arasında ne fark olduğu sorulduğunda, Katılımcı 12 şu şekilde cevap vermiştir; “*Kentli insan kendini bilen insandır.*” (K12, Kadın,54). Katılımcı 9 ise köy yaşamı ile kıyaslayarak şöyle demiştir; “*Kentli köy hayatını bilmeyen onun sıkıntısını yaşamayan kişidir. Doğalgazında sıcak suyunda sıkıntı olmayana kentli diyebiliriz*” (K9, Kadın,32). Katılımcı 17 nin ise kente dair ifadesi şudur; “*Kentli yerine göre değişir, batıdaki kent algısıyla doğudaki farklıdır, çoğunun köy ilişkisi kopmamış devam etmek de batı da ise öyle değil, kentli diyeceğimiz kişi bence batıda ki kişidir kendimi de kısmen kentli görüyorum*” (K17, Erkek,22). Kentin neye sahip olduğunu ve bireylerin burada yaşarken ne gibi sorunlarla karşılaşacağına bilinci ile hareket etme arzusu tamamen bir farkında oluş ve bilinç hali görölmektedir. Kentsel dönüşüm ile birlikte bireyler hak ve sorumluluklarını öğrenerek kentsel dönüşümden yararlanmaya çalışılmıştır. Kent hayatına geceköndü ve mahalle kültürü ile başlayan birey kentsel dönüşümle site hayatına geçiş yapmıştır. Mahalle

kültürü ile alakası olmayan site yaşantısında yeni bir bilinç geliştiren birey artık yeni mekanla ilgili toplumsal hafızasında da değişimler oluşturmuştur.

3.6. Sosyal Uyum

Kent mekânları toplumsal birikimler ve davranış kalıplarının geliştiği alanlardır. Kentleşmenin neden olduğu sorunları anlayarak kentleşme yönünü ve bunun nasıl algılandığını anlamak gerekmektedir (Bal, 2008: 130). Türkiye’de kentler, “gittikçe büyüyen köy blokları” olarak görülmektedir bizim de öyle tasvir etmemiz doğru olmaktadır (Sezal, 1992: 82). Kentsel dönüşümden önce var olan gecekondularının kentleşmeyi etkilerken kentlileşmeyi sağlamadığı görülmüştür. Kentsel dönüşüm ile birlikte bilinçsiz kentleşme giderilerek kentlileşmenin de gerçekleşmesi sağlamak amaç edinilmiştir. Kırdan kente göç ile gelen bireylerin geçiş bölgesi olarak gecekondularında olması onların kent yaşamına geçişini sağlayarak değişimin hafif olmasını sağlamıştır. Bireylerin kır yaşantısında var olan alışkanlıklarının kent yaşamında devam ettirme istekleri sosyal uyum yaşamada sorunlar meydana getirmektedir. Katılımcılardan Katılımcı 16 bunu, “*Sitelerin hepsinde yönetim var, yönetime o kadar para veriyoruz bu yönetim burada olmasın diyorlar, düşünmüyorlar bu kadar kişi nasıl birlik olacak millet birbirini yer sadece 6.Ayda 531 dairenin ödenmeyen borcu 147 bin lira üstelik 50 liranın altında borcu olanları da yazmadım yönetimde liste aldım baktım. Benim bloğumda bir vatandaşın 5 bin lira borcu var yakıt ve aidat. Benim bir emekli maaşım var sadece iki kere geciktirdim. Millet sorumluluk almıyor. Evde oturuyoruz su içiyoruz kola içiyoruz fırlatıyoruz dışarı, asansöre biniyoruz çöpümüzü bırakıp çıkıyoruz ben çocuk bezini asansörde gördüm. Biz önce kendimizi eleştirmiyoruz ben seni eleştiriyorum. Belli bir saate çöp alma saatleri var çıkarır saat 9 da çöpünü koyar benim çöpümü almadılar der. Çekirdek yiyorum asansöre atıyor çocuklar asansöre pisletiyor adamlar bunu temizliyor. Yalnız yaşıyor gibi davranıyorlar. Önce biz kendimizi eleştirmeliyiz.*” (K16, Erkek,65) ifade etmiştir.

Kentli birey yeni hayat tarzlarının bir kısmının kimliğin merkez haline gelmesine ve duyguların denetimsizliğiyle ve estetikleştirilmiş oyunla uğraşmada daha büyük bir yapıya işaret etmektedir (Featherstone, 2013: 191). Daha önceden yaşanan mekânda öğrenmiş olduğu davranış kalıplarının bireylerde yeni mekânda da devam ettirme arzusu

doğurmaktadır. Daha önce var olan komşuluk ilişkilerini ve de samimiyetini sitede devam ettiremeyen bireyler yaşadığı mekâna uyumda zorlanmasına neden olmaktadır. Kent yapısı içinde bulunan birey var olan yapısal özelliklerine uyması gerekmektedir. Mekânın bireyler için uygun koşullar sağlaması gerekmektedir.

Kentsel dönüşümle kurallara ihtiyaç daha fazla olmaktadır. Mahalle kültürüne sahip olan bireylerin kentleşme ve site kültürü bireyin kabalıklar içinde yalnız kalmasına neden olmaktadır. Toplumlarda maddi unsurların hızlı bir şekilde değişirken manevi unsurlar olan kültürel öğeleri oluşturan ahlak, hukuk ve zihniyet vb. unsurları daha geç değişmektedir bu ise bir kültürel gecikmeye neden olmaktadır (Zencirkıran, 2017: 60). Kültürel gecikme bireylerin değişme karşısında uyum sağlamayarak sorun yaşamalarına neden olmaktadır. Toplumsal norm ve kuralları özümseyerek sürekli olarak bir değişimin olduğunun farkında olma halidir (Fichter, 2006: 130).

Eskimiş ve kullanılmaz halde olan alanların soylulaştırılması, uzun yıllardır o bölgede yaşayanların yenilenen alanlara yerleştirilmeleri mekânsal bir olgunun dışına çıkarak sosyal bir problem oluşturduğu görülmektedir (Güçlü, 2016: 206). Katılımcılara yöneltilen sorularda kente dair yaşanan sorunlar, yaşadıkları mekanlara uyum sağlayamama sebebi olarak, buldukları mekâna ait hissetmediklerini dile getirmekteler. Katılımcılar daha önceden var olan alışkanlıklarını kentsel dönüşüm ile birlikte hafızalarında yeniden şekillenmeye ve yeni koşullara bir şekilde uyum sağlamaya çalışmışlardır. Toplumsal hafızalarında var olan değer, norm ve tutumları yeni mekân ile birlikte yeniden şekillenmektedir. Bu yenilenme ile birlikte buldukları mekâna sosyal uyum sağlamaları kolay olmaktadır.

3.6.1. Yabancılaşma

Bireylerin, kendi doğal yapısından ve toplumdaki uzaklaşarak kopma durumuna yabancılaşma denir (Giddens ve Sutton, 2014: 93). Kapitalizm beraberinde bireylerin kendi hayatlarını kontrol edememesi ve bu kontrol edilemezliğin topluma yansması olarak görülebilir birey öyle bir hal alır ki zamanla kendi uzuvlarına yabancı kalmaktadır. Kentleşmenin artması beraberinde yabancılaşma sorununu da getirmektedir. Yabancılaşma bireylerin buldukları mekanla herhangi bir bağının olmamasının sonucu

ortaya çıkmaktadır. K17 yabancılaştırmanın sebebi olarak yüksek ve çok katlı binalar olarak ifade etmektedir, “*Kentsel dönüşümden memnun değilim, tabii ki evler eski ise yenilenmeli ama yenilenirken aynısını yapmalı kalkıp bir mahalleyi bir binaya yerleştirmemeli*” (K17 Erkek,22). Kentlerde nüfusun yoğunlaşması ve yaşanan bölgeye bireyin yabancılaştırmasına neden olmaktadır. Kalabalıklaşan kent nüfusu farklı kültür ve yapıda insanların bir arada yaşamasını zaruri kılmıştır. Bulunduğu sitede yıllarca oturmasına karşın K9 un ifadesi ile; “*Şu an birbirimizi tanımıyoruz tanımaya çalışıyoruz.*” (K9, Kadın,32). Birbirlerinden haberi olmayan bireylerin aynı ortak alanı paylaştığı görülmüştür.

Mahalle kültürüne sahip olan birey yüksek katlı apartmana geçmesi ile bu kültürel alışkanlıkların uzaklaşmak zorunda kalmıştır. Geleneksel mahallede dikkat çeken çıkmaz sokakların varlığı (Yılmaz, 2019: 270) yaşanan mahalle kültürünün en iyi şekilde yaşayarak aktarılmasını sağlamıştır. Çıkmaz sokaklar var olan kültürün belirli bir bölgede kalmasını sağlamaktadır. Gelişimi ve hizmeti önlemesine karşılık bireyler arası iletişimin güçlü olmasını sağlamıştır. Kentsel dönüşüm ile birlikte çıkmaz sokaklar değişmiş ve hizmet ulaşımı açısından konforu sağlamaktadır. Konfor ile birlikte kalabalık sitelerde bireylerin yalnızlaşması görülmektedir. Bireylerin yaşadıkları alanla kurduğu bağ ve yeni geldiği mekâna alışamaması yabancılaştırmayı artırmaktadır.

3.6.2. Göç

İnsanların bir yerden başka bir yere doğru hareketine göç denmektedir. Göç, insanlığın var olduğu andan itibaren var olduğu söylenebilir. Modern çağ ve beraberinde gelen sanayileşme yeni iş kolları, kırdaki bireyleri yığınlar halinde kentlere çekerek göçlerin yaşanmasına neden olmuştur (Giddens ve Sutton, 2014:109). Kişinin mekânda yer değiştirerek, üretici ve tüketici olarak roller açısından sosyal sistemi etkili kılmaktadır (Bal, 2008: 102). Çevre illerden göç alan ilin çevresine göre gelişmiş olmasının etkili olduğu görülmektedir. Göçe sebebiyet veren etkenler yoksulluktan doğmaktadır. Göçler hem yoksulluk sebebi hem de sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçim sıkıntısını gidermek için göç eden bireyler kent çeperlerine doğru yerleşme meydana getirmiştir.

Yapılan görüşmelerde katılımcıların memleketleri sorulduğunda 14 katılımcının Malatya'ya çevre illerden oldukları ifade edilmiştir. Katılımcıların Malatya ilini sevip sevmedikleri sorulmuş verilen cevaplar şu şekilde olmuştur; “*Malatya'yı seviyorum aslen Adıyamanlıyım 40 senedir Malatya da yaşıyorum*” (K27, Erkek,53). “*Malatyalıyım ama doğum yerim Adıyaman*” (K6, Kadın,76). “*Memnunum Malatya doğunun Paris'i neticesinde aslında Muş Vartoluyum orda doğdum büyüdüm*” (K20, Erkek,28). Kente göç edenlerin çevre illerden oluşu ve Malatya'yı tercih etme sebebi olarak daha gelişmiş olmasından kaynaklıdır. “*Erzurumlu Malatyalı Elazığlı Adıyamanlı Muşlu birçok komşum vardı*” (K15, Kadın,64). “*Doğum yerim Erzurum Çat. 25 yıl eski mahalleimde 4 yıldan fazladır da bu evimde oturuyorum*” (K18, Erkek,45). Erzurumlu katılımcıların eskiden oturdukları mahalle Erzurumlular mahallesi olarak adlandırılmaktadır. Burada göç edenlerin aynı bölgede toplanması ise hemşeriliğin göçte etkisini göstermiştir. “*Memnunum seviyorum Malatya'yı güzel şehir, aslen Muş Vartoluyum*” (K10, Kadın,55). “*Kentte doğmadım, Adıyaman Çelikhan'da doğdum 29 yıldır kentte oturuyorum.*” (K13, Kadın,51). “*Doğma büyüme Malatya da oturuyorum. Aslen Adıyaman, Çelikhanlıyım*” (K3, Kadın,41). “*Genelde akrabalarımız vardı. Muş tan göç ederek geldik. Onlarla aynı yerde oturuyorduk*” (K20, Erkek,28). “*Evet memnunum Malatya'dan, Malatya da doğdum aslen Adıyamanlıyım*” (K24, Erkek,49). “*Aslen Adıyaman merkezliyim. Ama doğduğumdan beri ben burada oturuyorum.*” (K7, Kadın,49). “*Muş'un köyünde oturuyorduk daha sonra Malatya'ya taşındık. 27-28 senedir Malatya'da ikamet ediyoruz.*” (K15, Kadın,64). “*Elâzığ Paluluyum aslen ama bayadır Malatya'da oturuyoruz*” (K25, Erkek,34). Kente yaşanan göçlerin beraberinde altyapı ve birçok sorunu da getirmiştir.

Görüşmelerde elde edilen bir başka göç sebebi evlilikle eşlerinin bulunduğu memlekete doğru olmuştur. Katılımcılardan K1 ve K8 malatyay aya eş dolayısı ile geldiklerini ifade etmişlerdir. “*Aslen Kayseriliyim. Evlilik sebebiyle Malatya'ya geldim. Malatya'yı seviyorum. İnsanları sıcakkanlı, samimi, yardımcı oluyorlar. Ben İstanbul da yaşadığım için orada hep bir koşuşturmaca hayat mücadelesi var. Kimse kimseyi tanımıyor. Selamlaşmıyor bile. Burayı sıcakkanlı buluyorum. İnsanlar birbirine bağlılar. Samimiler.*” (K1, Kadın, 32). “*Eşim Cizreli ben aslen Bingöllüyüm on yıldır şehirde oturuyoruz ilk evlendiğimizde Diyarbakır'daydık daha sonra Malatya'ya geldik iş*

imkanları için.” (K8, Kadın,29). Göç ile gelen ve kent çeperlerine yerleşen bireylerin gecekondularını yapıları kurarak konut ihtiyacını giderdiği görülmektedir. Göç ile kendi kentinin kültürünü ve değerlerini de getiren birey kent yaşamındaki değerler ile harmanlayarak yeni ve ortak bir kültür oluşturmuş olur. Yaşanılan yoğun göç ve gecekondulaşma beraberinde kentsel dönüşümü gerekli kılarak değişim ve dönüşümün yaşanmasına sebebiyet vermektedir. Kentsel dönüşüm ile gelişen kent, göç için cazibe merkezi olmaya devam etmektedir.

3.6.3. Yoksulluk Mekanlarının Dönüşümü

Yoksulluk temel ihtiyaçların karşılanamama durumunu ifade etmektedir. Toplumların ve kurumlarının istemediği durumdur. Birçok ülke yoksulluğa karşı çok yönlü bir politika geliştirilmiştir. Yoksulluğu tanımlayacak olursak “Fakirliğin yaygın bir şekil almasından ibarettir. Söz konusu olan yoksulluk veya fakirleşme kültür çözülmesi ve üretim yokluğu yüzünden, iç veya dış kapitalizmin doğrudan doğruya etkisiyle meydana gelmemiş olan umumî hayat seviyesinin düşmesi halidir” (Ülken, 1969: 332). Kentlerde gecekondulaşma yoksulluğun sebebi ve de sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentsel dönüşüm ise insanların derme çatma da olsa borçsuz sahip olduğu evini, kentsel dönüşüm ile iyileştirme yaparak borçlandırılarak yeni bir ev sahibi olmuştur. Kentsel dönüşümle taksitli olarak borçlanan katılımcılar, taksitleri ödemede sorunlar yaşadıklarını katılımcılardan K18, K2, K27, K26 ve K5 şu şekilde ifade etmişlerdir. “*Borcumuz bitmiyor. Girdik 2016’da olmuş 2020 50.000 TL borcum vardı hala 50.000 TL borcum var. Aynı öde öde hiç değişmedi.*” (K18, Erkek,45). “*Kentsel dönüşüm o evimizi aldılar bizi de borçlandırıdılar 300 taksitle ödüyoruz. 14 seneye böldürdük ödüyoruz hala*” (K2, Kadın,57). “*Malatya’da yapılan TOKİ’lerde bir burada var bu sorun. 57 bin borçla girdim bir sene taksit ödüyorsun, bir sene sonunda yine 57 oluyor o ödediğin tamamen faize gidiyor*” (K27, Erkek,53). “*Kentsel dönüşüm zulüm getirdi. Faize bulaştırdılar maddi sıkıntı çektirdiler.*” (K26, Erkek,47). “*Kentsel dönüşüm bizi zararlı çıkarttı. Bizim ev iki katlıydı ağacımız vardı. Burada iki ev verdi ama 40-50 milyar borçlu olduk. Hepten faizli verdi zararlı çıktık. Evler köpük gibi hemen kalkıyor.*” (K5, Kadın,58).

Kentsel dönüşüm ile birlikte evlerinden kiraya çıkan bireylerin yaşadıkları sorunları katılımcılar K24, K21, K13 ve K19 şu şekilde ifade etmektedir; “*Kentsel dönüşüme evimizi verdik 8 yıl evimizi bekledik. Üç tane ev değiştirdik sıkıntı yaşadık baya*” (K24, Erkek,49). “*Tabi ki maddi olsun manevi olsun zorluk yaşadık. Taşınma sırasında parasal sıkıntı oldu. Devlet biraz yardım etti ama yeterli değildi*” (K21, Erkek,22). “*Kentsel dönüşümün olumsuz yanı yüksek aidatların olması ekonomik olarak bizi zorluyor. Çevre düzenlemesi yetersiz*” (K13, Kadın,51). “*Hizmet kalitesi düşük olduğu halde aidatlar yüksek ödemekte zorluk çekiyoruz*” (K19, Erkek,33). Kentsel dönüşüm alanlar ortalama refah seviyesinin altında olan alanlardır. EK 1 de katılımcıların gelir durumları belirtilmiştir. İşsizlik maaşı ve de asgari ücret ile geçinmeye çalışan birey sayısı oldukça fazladır. Yoksulluk kentsel dönüşüm ile birlikte yeniden üretilen bir kavram olduğu görülmüştür. Daha önce borç olmadan başını sokabileceği bir evi olduğunu ifade eden katılımcılar, kentsel dönüşüm ile birlikte yoksulluğunun geçim durumunun daha da zorlaştığını belirtmişlerdir. Özellikle yamaç mahallesinde yoksulluğun daha fazla olduğu ifade edilmiştir. Yamaç mahallesinde izlenen yanlış kamu yönetim stratejisi, ödeme planı ile sürekli olarak borçlu olduklarını dile getirmişlerdir.

3.7. Mekânda Toplumsal Cinsiyet Faktörü

Cinsiyet, kadın ve erkeğin fizyolojik yapısındaki farklılıklara verilen isimdir. Toplumsal cinsiyet ise, “Belirli bir sosyal grubun üyeleri için kabul edilen sosyal, kültürel ve psikolojik özellikler ve davranış beklentileri” (Giddens ve Sutton, 2014: 184) ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyette bireylerin toplumsal yapı içinde sosyalleşerek var olduğu toplumda norm ve değerlerle harmanlanması ile değerleri benimseme durumudur. Yapısal faktörleri içselleştirilerek benimsenmesi toplumsal rollerinde belirlenmesi ve aktarılması toplumsal cinsiyet farklılıklarını benimseyerek nesillere aktarım söz konusudur. Ataerkil bir toplumda baskın olan cinsiyetin erkek olduğu görülmektedir. Katılımcılara mahallede sözü geçen kişilerin kimler olduğu sorulduğunda K26, K23ve K25 genelin de ifadesine yakın olarak şöyle ifade etmişlerdir; “*Sözü geçen ihtiyar heyetlerimiz vardı. Mahallemizin sorunlarına yardımcı olurlardı.*” (K26, Erkek,47). “*Sözü geçen mahalle büyüklerimiz vardı babam bunlardan biriydi. Orta yol bulmaya çalışırlardı insanların arasını düzetmeye çalışırlardı*” (K23, Erkek, 19). Mahallede etkin olan erkek bireylerin yaşlı olması ya da nüfusunun etkili olması toplumsal cinsiyette

baskın olmasını sağlamaktadır. “*Babamın dedemin sözü geçerdi. Bir şey olacağı zaman gelir danışıp fikir alırlardı. Arabuluculuk gerektiren, rayında gitmeyen bir iş varsa babamları araya koyar bir şekilde çözerlerdi.*” (K25, Erkek,34). Sorun çözümünde erkeklerin etkinliği toplumda erkek bireylere ve güce verilen önem ifade edilmektedir.

Toplum tarafından yüklenen rol ve davranış kalıplarının genel adına verilen toplumsal cinsiyet farklı mekanlarda ve de toplumda farklı formda meydana gelmektedir. Toplumların cinsiyete yükledikleri anlamlar kurumlarda da görülmektedir. Kırsal yaşamında erkek ve kadının yapabileceği işler belirli iken kent yaşamında kadının iş yaşamına girdiği görülmektedir. Kırsal yaşamında keskin bir çizgi ile ayrılan cinsiyet rolleri, kent yaşamı ve modernizmin etkisi ile kırılmaya uğramıştır. Kadın ve erkek arasındaki güç dengesizliği daha iyi görülerek giderilmeye çalışılmıştır. Gecekondu bölgelerinden kent yaşamına geçiş sağlayan bireylerin kentsel dönüşüm tamamlanmıştır. Katılımcıların çoğu yaşadıkları sitede kimseyi tanımadıklarını haliyle sözü geçen kişilerin de olmadığı ifade edilmiştir. Önceden ortaya çıkan bir sorunda aracı olan güç sahibi sözü geçen kişilere gidilirken, şu an yaşanılacak bir sorunda kurumlara başvurulmaktadır. Toplumsal cinsiyet ve roller de mekân ile birlikte değiştiği görülmüştür.

3.8. Sürdürülebilir Kent Olgusu

Nüfus artışının fazla olması ve kırsaldan kente doğru yaşanan göçler, plansız ve denetimsiz olan çarpık kentleşmeyi ortaya çıkarmıştır. Plansız bu yapılar sağlıklı olmayan koşulların oluşmasına ve birçok sorunun yaşanmasına neden olmaktadır. Kent çeperlerinde meydana gelen gecekondulaşma insanların yaşam kalitelerinden yoksun hayat sürmelerine neden olmakla birlikte kentin gelişimine de engel olmaktadır. Gecekondu bölgelerinin düzenlenmesi ve daha yaşanılabilir alanların oluşturulması açısından kentte sürdürülebilir dönüşüm projeleri oluşturulmaya özen gösterilmiştir. Sürdürülebilirliğin amacı; kentin kaynak kullanımını ve atıklarının azaltarak yaşanılabilirliği artırmak hedef alınması halidir.

Kentsel dönüşümden önce birçok sorun yaşayan katılımcıların, şu anki evlerinden memnun oldukları belirtilmiştir. Sitede yer alan evinin sıfır olması, ısınma probleminin ortadan kalkması memnuniyeti artırmıştır. Katılımcılara sorulan kentsel dönüşümü siz

yapıyor olsaydınız neleri farklı yapardınız sorusuna birçok farklı cevap alınmıştır. Genel olarak mimarının dikey değil de yatay olmasını öneren katılımcıların binaların yüksekliklerinin fazla oluşu rahatsız oldukları bir diğer husus olmuştur. Katılımcılardan K16, K22, K9, K27, K29, K17, K19 ve K23 mimari olarak yüksek ve kalabalık olmasına karşılık şöyle ifadeler kullanmışlardır; “Kentsel dönüşümü ben yapıyor olsaydım, bu sistem olmazdı bu dikey sistem, misal benim oturduğum bölgede 531 daire var, ilerisiyle birlikte 1070 daire var bir taziye yerimiz yok, doğru düzgün bir marketimiz, fırınımız, kasabamız yok bunlara ek olarak araçlar için yer yok. Biz Battalgazi Belediye’ye defalarca gittik otopark için alan var dedik zor bela kepçeyle düzelttiler mucur serdiler dediler ki biz buraya kilit taşı yapacağız seçim geldi kapıya dayandı seçim bitti kaldı öyle tekrar belediyeye gittik orası bizim alanımıza girmiyor dediler. Muhtar iddia ediyor burayı siz yaptınız seçime kadar sizin alanınızdı seçimden sonra çıktı mı diye itiraz edince tamam kilit taşı kalsın oraya malzeme yığalım otopark gibi bir şey olsun dediler o da kaldı. Kentsel dönüşüm güzelde sahip çıkılırsa güzel!” (K16, Erkek,65). “Kentsel dönüşümü ben yapıyor olsaydım. Bir apartmanda 56 daire değil de 10 daire yapardım. İlişkiler daha fazla olurdu. Herkesi tanıdığımız için daha fazla güvende hissederdik kendimizi ve çocuklarımızı. Karar aldığımız zamanda herhangi bir şeyden daha kolay karar alınabilir 10 daire olsa.” (K22, Erkek,36). “Kentsel dönüşümü ben yapsaydım yükseklik olarak bu kadar yüksek yapamazdım daire açısından çok fazla en fazla 8 kat olabilirdi. İnce işçilik aman aman değil her gelen ekstra bir tadilat yaptı bildiri yaptık gelip tekrar yaptılar kullanılan malzemeler güzel onu daha iyi yapardım” (K9, Kadın,32). “Kentsel dönüşümü ben yapıyor olsaydım. Çok yüksek yapmazdım, daha geniş yapardım, borcu belirtirdim, faizle artma durumunu kaldırırdım. Daima faiz ödüyoruz, benim 57 bin borcum vardı, borcum 58 oldu, ödediğim para görünmüyor, faiz şurada dursun altı ayda bir adam diyor 500 ödüyorsun sonrakine 15- 20 lira gelmiş oluyor üstüne, herkeste bu sorun var, üstüne faiz gelme durumu bizi mahvediyor” (K27, Erkek,53). “Mesela balkonu iyi değil, biraz daha geniş yapardım. Şu an da bizim oturduğumuz dairede balkon sıkıntısı var. Kişi sayısını düşürebilirdim, 56 daire değil de 40-45 daire olabilirdi. Sonra yüksek olması sıkıntı. Yani şu anda 14-15 katlı nerdeyse ama biz 4. Katta oturuyoruz rahat yani. Benim annem 5. kattan yukarı oturmam dedi. Neyse ki 5. kattan yukarısı gelmedi yoksa biz şimdi dairemizi satmıştık, annem alışık değil yükseğe.” (K29, Erkek,24). “Kentsel dönüşümü ben yapıyor olsaydım, bu kadar yüksek yapmazdım, bir

mahalleyi bir yere yerleştirmedim, yıktığının yerine aynısını yapardım, aynı komşuları geri bir araya verirdim” (K17, Erkek,22). “Ben olsaydım yüksek binalar yerine daha alçak yapılar yapardım ulaşım imkanlarını daha da rahatlatırdım. Sosyal aktivite alanlarını genişletirdim yetişkinlerin hem de çocukları faydalanabilecekleri alanları arttırdım” (K19, Erkek,33). “Ben yapmış olsaydım Evi yaparken daha az katlı olmasına dikkat ederdim. Çocuklar için çok sıkıntılı düşme olayları falan olabilir.” (K23, Erkek, 19). Katılımcıların belirttiği gibi çok yüksek yapıların olması sosyal ilişkiler ve birçok toplumsal sorunları da beraberinde getirmiştir. Binada kat ve daire sayısındaki artış bireylerin mekâna yabancılaşmasına neden olmakta güven duygusunun oluşumunu engellemektedir.

Evin iç düzeni ile ilgili olarak, özellikle balkon ve odaların yeteri kadar büyük olmadığı ifade edilmiştir. Evin küçük ve yön olarak iyi olmadığını K13 ve K8 şu şekilde ifade etmektedir; *“Kentsel dönüşümü ben yapıyor olsaydım; odaları daha büyük yapardım. Balkonları da aynı şekilde biraz daha büyük yapardım.” (K13, Kadın,51). “Balkon önde arkada olsa daha iyi olurdu. Bir de bir tane balkon var, o da manzara aşağıya vermişler. Balkonları binanın içine doğru değil de dış kısma konulabilirdi. Otopark düzenli değil, binanın içi düzenli değil yani mimarisi yok. Yani binanın içine vermişler balkonu onu da getirip mutfığa vermişler. Çocuk odasına ver yatak odasına ver.” (K18, Erkek,45).*

Yapılan çevre düzenlemesi bireylerin sosyalleşme mekanlarının eksikliği de öneriler arasında yer almaktadır. Bölgede oluşturulan toplu konutların merkeze uzaklığı düşünüldüğünde birçok ihtiyaca cevap verir halde oluşturulmaları gerekmektedir. Bunu K12, K3, K11 ve K10 şu şekilde açıklamaktalar; *“Ben olsaydım kamelya oturma yeri daha fazla yapardım” (K12, Kadın,54). “Çevre düzenini her şeyi daha düzenli yapardım. Pazar, çocuk parkı, camiye yakın yapardım. Bunları dilekçe olarak verdik zaten eşim verdi. Ulaşım iyi zaten. Yakında bir market olsun isterdim. Günlük yaşamda sıkıntı çekmeyeceğimiz şekilde olsun isterdim” (K3, Kadın,41). “Çocuk parkını yolun oraya yapmazdım. Çevre temizlemesine komple demir çeker ondan sonra güzel toprakla çimlendirir çocukların oynayacağı bir alan yapardım. Girişte sözde mescit diye bir yer var orayı düzenler mesela cenazede falan kullanılması için düzenlerdim.” (K11, Kadın,35). “Daha çok bahçe toprak isterdim. Binaların yüksekliği bu kadar olsun*

istememedim” (K10, Kadın;55). Peyzajının yetersiz oluşu insanların ihtiyaçlarına göre tamamlanmadığını gözler önüne sermektedir. Daha önce kapısının önünde halı yıkayan, yeşillik eken, ekmek yapan bireyi dört tarafı beton blokların içine hapis etmek yapılan projenin eksik olduğunu göstermektedir.

Gerçekleştirilen kentsel dönüşümün alandaki eğimden kaynaklı olarak iç içe gibi görülmesi ve belirli bir düzenin olmaması sorun meydana getirmektedir. Katılımcılar bu düzensizliği K25 şu şekilde ifade etmekte; *“Kentsel dönüşümü ben yapıyor olsaydım, sıralı düzen yapardım. Cahil aklımla söyleyeyim böylesi bir çalışma yapmazdım. TOKİ lerden hiçbiri şu an oturduğum yerdeki gibi birbirine yakın değil. Sanki sonradan hadi bu da burada kalsın diyerek çapraz ve yan yana sıkıştırmışlar. Ben olsaydım tek sıra nizami düzen yapardım. Blokların adını ona göre verirdim. Burada oturanlar için belki basittir ama dışardan gelen biri için oldukça karmaşık bulunması zor. Mesela MGD bloklarını bir bölgeye, MGF ye bir bölgeye yapardım yani bina adını kümeler şeklinde bulunduğu yere verirdim. Misal, MDG11 aşağıda iken MGD20 burada MGD1 diğer tarafta yani çok dağınıklar. Herkesin aradığını bulması için yapılması gereken buydu. Zaten buralar öbek öbek harflendirme ile o öbeğin içinde kalsın.” (K25, Erkek,34).*

TOKİ’ye ait olan binaların işçiliğinde kullanılan malzemelerin kalitesinde katılımcılar tarafından memnuniyetsizlikler dile getirmiştir. Özellikle K14, K5 ve K15 kullanılan malzemeler ve işçilik ili ilgili; *“Kentsel dönüşümü ben yapsaydım, balkonları daha kullanışlı yapardım. Müstakil olabilirdi evler. Benim üç tane kiracım vardı aile gibiydik. TOKİ’nin evleri ufak biraz büyük yapardım. Bahçeye kaldırım yapmışlar odalar küçük küçük 3+1 ama bayağı küçük, eve yine giren herkes 20 ya da 30 bin masraf yaptılar. Dolap vestiyer tezgâh yeniden yapıldı. Hiçbir şey yoktu. Duvarı dikmiş koymuşlar sanki boya bile dandik atılmıştı. Biz yeniden boya yaptırдық. Her şeyin kalitesizini kullanmışlar.” (K14, Kadın,45). “Kentsel dönüşümü ben yapıyor olsaydım daha kaliteli yapardım. Fayanslar hep kalkmış, kapılar hiç bize uymuyor. Biz yapsak dört dörtlük yapardık. Bir sandalye değse hemen duvarlar kalkıyor” (K5, Kadın,58). “Kentsel dönüşüm faaliyetini ben yürütüyor olsaydım evlerde daha kaliteli malzeme kullanırdım. Odaları daha büyük yapardım. Yüksek katlı yapmazdım.” (K15, Kadın,64). Birçok katılımcı malzemelerin kötü olmasından dolayı kendi imkanları ile evin içinin tadilatını*

yaptıklarını belirtmişlerdir. Sürdürülebilir kent algısında projelerin denetlenmesinin eksik olmasından kaynaklı sorunlar meydana gelmiştir.

Özellikle toplu konutların dik yamaç kenarlarına yapılması kar yağışında sorunlar meydana getirmiştir. Özellikle yamaç mahallesinde oturan katılımcılar sorun yaşadıklarını ifade etmişlerdir. *“Yokuş yapmazdım. İnsanlara daha iyi hizmet sunmaya çalışırdım. Durumu iyi olmayanlara taksitlerini biraz daha arttırabilirdim. Yani süresini biraz arttırabilirdim. Diyelim 5 yıllık ise 10 yıllık yaptırırdım. Taksite sıkıştırmazdım fazla.”* (K7, Kadın,49). *“Ben yapıyor olsaydım yolları farklı yapardım. Çok dik kışın minibüs çıkmıyor. Binalarda sıkıntı yok”* (K24, Erkek,49). Yamaç mahallesinde dik yokuşlar kentsel dönüşümden sonra da sorun olmaya devam etmiştir

Kentsel dönüşümde önemli olan insan faktörü göz ardı edilerek projenin yapılması ihtiyaçların tam manasıyla giderilmeyerek projenin eksik olmasına neden olmaktadır. *“Kentsel dönüşümü ben yapıyor olsaydım, öncelikle hangi mahallede yapacaksam orada yaşayanların görüşlerini alırdım, dikey değil de yatay genişlikte yapardım bu kadar yüksek olmazdı.”* (K4, Kadın,56). Eğer dönüşümle katılan bireylerin fikirleri dikkate alınsaydı daha sürdürülebilir mekanlar meydana getirilmiş olabilirdi.

SONUÇ

Kentin tanımı yapılırken genellikle kır hayatı referans alınmaktadır. Kır, geçimi tarım ve hayvancılığa bağlı olan yerleşim bölgeleridir. Kent ise tarım dışı üretimin hâkim olduğu yerlerdir. Kent, üretimi sanayi, ticaret ve turizme dayanan dolayısıyla belirli bir nüfusa sahip olan alanlardır. Kent tanımının yalnızca nüfusa dayanması o bölgenin kent olabilmesi için yeterli olmamaktadır. Bir alanın kent olabilmesi gelişmiş, heterojen ve sürekli göç alıyor olması ile alakalı bir durumdur. Kent yerleşim alanlarının varlığı tarihin ilk zamanlarına kadar gittiği görülmektedir. Kentler tarih boyunca var olmuştur. Hatta kentlerin tarihin belirli zamanlarında kurulup yıkıldıkları da görülmüştür. Yaşanılan teknolojik ve sosyal gelişmeler sonucunda kente doğru nüfus hareketleri gerçekleşmiştir. Nüfusun kitleler halinde kente göç etmesi sonucunda ise kentleşme olarak tanımlanabilecek olgu ortaya çıkmıştır. Kentleşme oranındaki artış Sanayi Devriminin ortaya çıkması ve teknolojik gelişmeler gibi sayılabilecek birçok nedenle gerçekleşmiştir. Sanayi Devrimi ile beraber kırdaki işsiz kalan nüfus hızla kente doğru göç etmiştir. Dolayısıyla kente doğru yaşanan yoğun göçler kentleşmeyi artırmıştır. Kentleşme kentin nüfus olarak artmasını ifade etmektedir. Kentleşmenin bu ani artışı ve kent hayatının kendine mahsus gerektirdiği davranış tarzları, beraberinde kentlileşmeyi getirmemiştir. Kentleşme ile kentlileşme tamamen birbirinden bağımsız ve farklı kavramlardır. Kentlileşme kentin yaşam ve üretim tarzına uygun olarak bireylerin hayatlarını idame ettirmesidir. Kentleşmiş ama kentlileşmemiş bir kentte sorunlar da beraberinde gelmektedir.

Kırdan kente göç eden bireyler kırdaki alışkanlıklarını ve yaşam tarzını kent hayatına taşımıştır. Yaşanılan bu durum sonucunda ise kır kültürü ile kent kültürü arasında yeni bir ara kültür meydana gelmiştir. İnsanlar göç ile beraber alışkanlıklarını yeni bölgelere yansıtmışlardır. Kent merkezinde yer edinemeyen insanlar kent çeperlerine doğru yerleşme sağlamışlardır. Kent çeperlerinde yaşayan akraba ya da hemşerisinin yanına gelen birey derme çatma şekilde inşa ettiği evlerle kent hayatına adım atmıştır. Derme çatma ve izinsiz olarak inşa edilen bu yapıların kentin yapısına uygun olmadığı ve kentin gelişimini engellediği görülerek kentsel dönüşüm projeleri geliştirilmiştir. Kentsel dönüşümün amacı kentin ruhuna uygun alanların yenilenmesi ve kentin gelişen ve artan nüfusuna uygun alanların inşa edilmesidir.

Henri Lefebvre *Mekân Üretimi* isimli kitabında mekânın bireyler tarafından üretilmesinin yanı sıra tüketildiğini de belirtmiştir. Mekân yalnızca bir alandan ibaret değildir. Kentlerin yapısal ve fonksiyonel özelliklerinin farklı olması işlevsel olup olmamasıyla da ilgilidir. Mekânların işlevselliğinde bireylerin ve kurumların ne ölçüde etkisi olduğu bilinmesi gereklidir. Kentin büyümesi ve nüfusunun artması birçok kültürel yapının harmanlanmasını sağlamıştır. Bu durum ise yeni kurumların varlığına ihtiyaç duyulmasına neden olmuştur. Kent yapısında işlevsel olan kurumların varlığı olarak görülmektedir. Kentlere göç sonucunda gelen bireyler kent merkezinin dışında bulunan mekânlara yerleşimler yerleşmişlerdir. Kent merkezinden uzakta olan ama tamamen de kentten kopmuş olmayan bu bölgeler, kentin yoğun göç almasıyla beraber büyümeye ve gelişmeye başlamıştır. Kent çeperlerinde yer alan bu bölgelerde izinsiz yapılaşmalar meydana gelmiştir. Kaçak yapıların yaşanılabilir seviyede olmaması kurumların bu alanlar ile ilgili birçok proje gerçekleştirmeleri sağlamıştır. Birçok hizmetten yoksun olan bu bölgelerin gelişmesi ve ihtiyaçlarının karşılanması için kentsel dönüşüm gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmada kentsel dönüşüm alanlarının toplumsal hafızada meydana getirdiği değişim ve dönüşümlerin neler olduğuna cevap aranmıştır. Kent çeperlerinde bulunan gecekondu kent yapısına ve insanların günlük hayatlarına etki etmektedir. Kentsel dönüşümün insanların alışkanlıklarında, tavır ve davranışlarında meydana getirdiği dönüşümler üzerine çalışılmıştır. Mekânda bulunan alışkanlık ve davranışlarından vazgeçmek zorunda olan bireyin değer yargılarında ve sosyal ilişkilerinde meydana gelen değişimleri gözlemek için yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir.

Kentsel dönüşüm yalnızca alansal değişim yaratmayarak beraberinde kavramsal farklılıklara yol açmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme yapılarak açık uçlu sorular sorulmuş derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler kayıt altına alınarak çözümlenmeler gerçekleştirilmiştir. Ses kayıtlarının analiz sonucunda birçok hipotez ortaya konulmuş ve bu hipotezlerin çoğunluğunun doğrulandığı görülmüştür.

Çalışmadaki ilk hipotez olan (H1) Mekandaki değişim ve dönüşüm toplumsal hafızayı etkilemesi doğrulanmaktadır. Yapılan görüşmelerde bireylerin geçmişteki yerleşim yerleri ile ilgili biriktirdikleri anıları şu an biriktirdikleri anılardan daha fazla

olduğu gözlemlenmiştir. Bireylerin önceki yaşadıkları yere aidiyetlerinin bulunması kendilerini buldukları mekânda daha güvende hissetmesi ise altıncı hipotezi (H6) doğrulamaktadır. Kentsel dönüşüm güven duygusunu negatif yönde etkilemiş olması katılımcılar tarafından da ifade edilmiştir. Bunun sonucunda bireylerin yaşadıkları sitelerde kendini güvende hissedememesi, tamamen bulunduğu mekânda kendi benliklerine yabancı kalmalarına neden olmuştur.

Dördüncü hipotez (H4) olan Kentsel dönüşümün yalnızlaşmayı artırması kent merkezlerinin kalabalıklaşmasıyla alakalıdır. Binaların kalabalıklaşarak bireylerde yalnızlaşmayı artırmıştır. Sonuç olarak ise bireylerin bulunduğu mekâna aidiyet hissetmemesine neden olmuştur. Kentsel dönüşüm kimlik ve aidiyet duygusunu azaltır (H8) hipotezimiz kalabalıklaşan alanda bireyin kendisini ait hissedemeyerek sosyal ilişki ağının gelişmesini engellemektedir. Böylelikle kentsel dönüşüm sosyal ilişkileri azaltır (H3) hipotezi doğrulanmaktadır. Kentsel dönüşüm ile birlikte sosyal ilişkilerin yeni bir forma kavuşmasına sebebiyet vermiştir. İnfomal ilişkilerden formal ilişkilere doğru bir değişim söz konusu olmuştur. Sahada yaptığımız görüşmelerde, kentsel dönüşüm bireylerin kendi aralarında bağ kurmakta sorun yaşamalarına ve komşuluk ilişkilerinin engellenmesine neden olduğu tespit edilmiştir. Bu durum ise beşinci hipotezi (H5) doğrulamaktadır. Komşuluk ilişki ağının mekânsal dönüşümle beraber önceki formunun kalmadığı ve komşuluğa yüklenen anlamların değiştiği katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Kent çeperlerinde uzun yıllar ikamet etmiş birey bulunduğu mekâna ait birçok anı biriktirmiş ve yaşadığı mekâna karşı aidiyet duygusu geliştirmiştir. Bulunulan mahalle ortamında kendini güvende hisseden bireyin mahallesinde mevcut olan sapma davranışlarına karşı kendi içinde koruma formu geliştirmiştir. İlişki ağının sağlıklı işlemesi bireylerin sapma veya suç davranışlarına karşı temkinli olmalarını ve bu faaliyetlerine rağmen bireylerin mahalleye ait hissettikleri görülmüştür. Sağlıklı ilişki ağı bireylerin sosyalleşmelerine de etki etmektedir. Mahallede sosyalleşme alanları kapının ön kısımları ve evler gibi kısıtlı yerler olmasına rağmen, sosyalleşme sürecinin iyi bir şekilde gerçekleştiği görülmüştür. Katılımcılara yöneltilen eski mahallenizde kaç hane ile irtibatınız vardı sorusuna evinin çevresindeki ve yakınında bulunan bütün haneleri tanıdıklarını ifade etmişlerdir. Böylelikle, Kentsel dönüşüm sosyalleşmeyi azaltır (H2) hipotezin doğrulandığı görülmektedir. Şu an insanlar, diğerleriyle birlikte oturduğu sitede

28 veya 56 daireden yalnızca bir elin parmaklarını geçmeyecek kadar haneyi tanımaktadır.

Önceden oturduğu mahallesinde bir sorunla karşılaştığında el birliği ve dayanışma ilişkiler ile çevresinden yardım gören birey, artık yardım ihtiyacını kurumlardan karşılamaktadır. Bu durum Kentsel dönüşüm dayanışma kültürünün azaltmasında gözle görülür farklılıklar meydana getirmiştir hipotezini (H10) doğrulamaktadır. Bireylerin kente dair bilgi birikimi yaşadıkları bölge ile sınırlı kalmıştır. Kentsel dönüşümden önce insanlar arasındaki etkileşim ve iletişimin daha samimi ve beklentisiz iken, dönüşüm ile bu durum değişime uğramıştır. Artık ikili ilişkilerde insanların daha çok çıkarıcı ve mesafeli olduğu görülmüştür.

Kentlerin gelişmesi ve büyümesi, çevresinden sürekli olarak göç almasına sebep olmaktadır. Kentte bulunan imkânlar kenttin çekiciliğini artırarak kente mükânat işlevi kazandırmıştır. Meydana gelen bu durum ise (H11b) Kentsel dönüşüm göçü teşvik etmesi gerçeğini gözler önüne sermektedir. Göç ile gelen ve kent çeperlerine yerleşen bireyler tamamen kendi imkânlarıyla oluşturdukları konutlarda ikamet ederken bu konutların yetersiz oluşu ilk zamanlarda dikkat edilmemiştir. İzinsiz olarak inşa edilen konutların gecekondular olması mekânın nasıl bir yoksullukla oluşturulduğu görülmektedir. Kentsel dönüşüm projeleri mekânın sahip olduğu kötü koşulları iyileştirilerek daha yaşanılabilir alanlar oluşturulmuştur. Kentsel dönüşüm ile beraber birçok hizmetten yoksun bulunan mekânlara su, elektrik, yol vb. hizmetleri sağlamak amaçlanmıştır. Önceki mahallesinde bulunan evlerinin donanımsal olarak iyi durumda olmadığı katılımcılar tarafından da belirtilmiştir. Katılımcıların ifade ettiğine göre yağmur ya da rüzgârın olması evde akmalara ya da evdeki bazı alanların kullanımının engellenmesine neden olmaktadır. Gecekondular yapılarının bulunduğu yerin dik yokuşlara sahip olması ulaşım dahil birçok hizmetin sağlanamamasına neden olmaktadır. İnsanların ihtiyacı olan sudan bile yoksun oluşu kentsel dönüşümün mecburiyetini gözler önüne sermektedir. Mekânlardaki iyileştirme faaliyetleri konforu ve alansal kullanılabilirliği etkin kılmıştır. Önceki evinde soba yakmak zorunda kalması, mutfağın ve odalarının yetersiz oluşundan şikâyet eden katılımcılar yenilenme ile beraber bu eksikliklerin giderilmesi memnuniyetini artırmıştır. Yedinci hipotez olan (H7) Kentsel dönüşüm rahatlık ve konforu artırması bireylerin kentsel dönüşüme olumlu yaklaşımlarını sağlamıştır hipotezi doğrulanmıştır.

Kent mekânlarında kültürel fonksiyonlar süreklidir. Kültürün sürekli ve çeşitli olması göçlerden kaynaklanmaktadır. Göç ile beraberinde kültürünü de getiren bireyler yerleştikleri bölgenin de bulunduğu kültürüyle karşılaşarak yeni bir kültürel fonksiyon geliştirmişlerdir. Önceki mahallesinde kendilerine ait bir bahçenin olması ya da evinin tek katlı oluşu bireylere birtakım alışkanlıklar kazandırmıştır. Bu alışkanlıklar on birinci hipotezde (H11) kentsel dönüşümün sosyal uyumu azaltmasının nedeni olarak kentsel dönüşümden önceki alışkanlıklarına devam etme isteği ve arzusundan kaynaklandığı ifade edilmektedir. Eski alışkanlıkları yeni mekânda devam ettirme isteği uyum problemini yaratmaktadır. Mahalle kültürü ile uzun yıllar iç içe olan bireyler bir anda sitelere geçmesi beraberinde alışık olmadığı bir alana girmiştir. Bu yeni mekân kentleşme bilincini de oluşturacak mekanlar olmalıdır. Kent ve kentsel dönüşüme dair bilgisi olmayan bireylerin, kente dâhil olarak benliğinin farkında oluşunun temelini atmışlardır.

Kent yaşamında benliğinin ve çevresinin farkında olan birey artık yalnız başına kalmıştır. Şehrin kalabalık yapısının içinde birey yalnız kalarak hem kendine hem de çevresine karşı yabancılaşmıştır. Bireyin yaşadığı bu durum sonucunda da (H11a) Kentsel dönüşüm yabancılaşmayı artırdığı hipotezimiz doğrulanmıştır. Yabancılaşan birey mekâna ait olmadığı için bu durum (H11d) Kentsel dönüşüm sapma ve tehdit algısını artırır hipotezini doğrular niteliktedir. Yaşadığı mekâna yabancı olan bireyin çevresine hâkim olamaması suç ve sapma olaylarına karşı kendini savunmasız hissetmesine neden olmaktadır. Toplumsal sapma ve tehdit algısı mahallenin içinde var olan yapısal denetimle sağlanmakta iken kentsel dönüşümle beraber bu kontrol ortadan kalkmıştır. Kentlerdeki kentleşme oranındaki artış suç ve sapmaya kişilerden çok kurumlara güven oluşmuştur.

Kentlere yapılan göçün bir sebebi de iş bulmak ve geçimini daha rahat sağlamak için yaşanmaktadır. Kente geçim derdi ile gelen bireyler derme çatma yaptığı evlerde kent hayatına adım atarak çalışmaya başlamıştır. Yoksul bölgelere yerleşen bireyler buldukları alan için herhangi bir ücret ödememiştir. Kentsel dönüşümle beraber bir borcun altına girmiştir. Katılımcılara kentsel dönüşümün ekonomik memnuniyeti sorulduğunda özellikle erkek katılımcıların borçlanma ve ödeme seçenekleri ile ilgili birçok şikâyetleri dile getirdikleri gözlemlenmiştir. (H11c) Kentsel dönüşüm yoksulluğa

neden olur hipotezine katılımcıların çoğu katılmaktadır. Kentlerin bünyesinde bulunan kültürel yapı birçok değişimi barındırmaktadır, toplumların hafızalarında da bu değişimin meydana geldiği görülmektedir. Göç ile kentte gelen bireyler geçmiş alışkanlıklarını ve hafızasında yer etmiş olan kültürü yeni geldiği yere işlemişlerdir. Mekânı geliştirmek ve daha çok yaşanılabilir kılmak için toplumsal hafızasındaki uygulama yoluna gidilmiştir. Mekânı yaratan ve onu yaşatan geçmiş zamanda oluşmuş olan bilgi ve donanımlardır. Kentte sitelerin artması ve kalabalıklaşan kent ile beraber insanların birçok ihtiyaç ve beklentisinin olması kentin gelişimi için gereklidir. Bu bağlamda Malatya ilinde bulunan TOKİ'nin gerçekleştirdiği kentsel dönüşüm projelerinin alanı olarak Yamaç, Fırat, Yavuz Selim ve Beydağ'ı mahalleleri seçilmiştir. Bu bölgelerin gecekondulaşma alanları olması kendi kültürel değerlerini bünyesinde barındırması toplumsal hafızada derin etkiler bulundurmaktadır. Gecekondu alanları çevre illerden uzun yıllar boyunca göç almış ve hemşeriliğin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Katılımcılardan elde edilen bilgilere göre buralarda oturanlar genel olarak ekonomik açıdan asgari ücretle geçinen dar gelirli ailelerdir. İkamet edilen yerler altyapı ve belediye hizmetinin tam olarak ulaşmadığı alanlardır. Katılımcıların ifadeleri ışığında kentsel dönüşüm projeleri gecekondu bölgeleri için gerekli olduğu görülmektedir.

Toplu konutların yapıldığı bölgelerde memnuniyet sorulduğunda katılımcıların çoğunluğu birçok yönden memnun olmadıklarını ifade etmişlerdir. Gerçekleştirilen kentsel dönüşüm projelerinden ortaya çıkan şikayetler ağırlıklı olarak ekonomiyi zorladığını ve TOKİ'nin yönetiminin birçok konuda yetersiz olduğu belirtilmiştir. Yapılan sitelerin insan ihtiyaçlarını dikkate almayarak konut ihtiyacı giderilmeye çalışılmıştır. Daha önce tek katlı ya da en fazla beş katlı apartmanda oturan bireylerin şu an 13 katlı ve 56 daireli sitelere geçmesi alışkanlıklarından kopmak zorunda kalarak yeni düzene ayak uydurmak çabası içerisinde kalmışlardır. Bölgelerin sırasıyla projeye dâhil edilmesi ile ev sahibi olan katılımcılar öncelikle kendilerini yeni yerlerinde misafir olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Bunu söylemelerindeki temel neden; uzun yıllar oturdukları mahalleden ve komşularından ayrılmalardan kaynaklanmıştır. Yeni mekânda sosyal ilişkilerin az olması ve komşuluk bağının zayıf olması bireyi bulunduğu alana yabancı hissetmesine neden olmuştur. Kura yöntemi ile dağıtılan bireyler yeni mekânda bir komşuluk ilişkisi kurmakta zorluk çekmektedir. Katılımcılardan bir kısmının kura

ataması olmadan tamamen kendi komşuları ile aynı siteye yerleştirilmesi mahalle kültürünün sitede bir şekilde devam etmesini sağlamaktadır.

Toplu konut yapılırken bireylerin sosyalleşeceği alanların yokluğu da bireylerde yalnızlık yaşamasına sebep olmuştur. Daha önce mahallede oturan kadın katılımcıların kapı önü sohbetleri bir günün değerlendirilmesi, yardımlaşma ile yapılan işler bir şekilde boş zamanları değerlendirme faaliyeti olarak görülmüştür. Kentsel dönüşüm ile birlikte katılımcıların sosyalleşme mekanlarından mahrum kalarak evlere hapsedikleri ifade edilmiştir. Park ve çevre düzenlemesinin eksik ve yetersiz oluşu bireylerin mekânla bağ kurmasını engelleyerek aidiyet duygusunda sorun yaşanmasına neden olmaktadır. Katılımcıların şikâyetlerinden bazıları konutların çevresinde pazar alanlarının olmayışı, otobüs ve dolmuşların sefer azlığı ve yokuş yolun fazla olduğu alanlara çıkamaması temel problem olarak görülmektedir. Kadın katılımcılar çardak ve park gibi sosyal alanların eksik olduğunu kalabalık olan sitenin ihtiyacına cevap vermediğini dile getirmişlerdir. Bir hasta ya da acil bir durum olduğunda merkezin uzağında olan bu alanların kentten dışlanmış gibi olması katılımcıların yaşadıkları kente karşı ön yargılı olmasına neden olmaktadır. Kentsel dönüşümle çok yüksek yapılan evlerin sosyalleşme ve sosyal ilişkilerde sorunlar yaratarak tamamen birbirine yabancı olan bireylerin meydana geldiği görülmektedir.

Katılımcıların borçlanma ve ödeme koşullarından şikâyet etmesine ek olarak yapıda kullanılan malzemenin kalitesiz oluşu baştan sona kadar kendi imkânları ile tamirat yapılması kentsel dönüşüm kontrollerinin yeteri kadar yapılmadığını göstermektedir. Borçlanmanın yanında sıfır evini tadilat ettiren bireyler bu nedenle daha fazla borcun altına girmiştir. Bu ağır ekonomik yük yoksullaşmayı tetiklemektedir. Yapılan görüşmeler sırasında ev duvarındaki sıvanın dökük olması ve çeşitli yerlerde farklı sorunlar gözlenmiş olup bu sorunlar katılımcılar tarafından da bizzat dile getirilmiştir. Kentsel dönüşümle katılımcıların memnun olduğu durum altyapı ve belediye hizmetlerinin iyileştirilmesi olmuştur. Daha önceleri evinin yolu çamur olan, evi çıkmaz sokakta yer alan katılımcıların şu an hizmetlerden yararlanması sağlanmıştır. Önceki evinde yapısal olarak (ısınma, kapı, cam eksikliği, su problemi vb.) yetersiz oluşu sitede var olan ısınmanın ve yalıtımın bireylerde memnuniyet oluşturmuştur.

Sonuç olarak mekân değişikliği ile birlikte yaşanan alanların farklılaşması bireylerin hafızasında dönüşümler meydana getirmiştir. Özellikle cinsiyet ve yaş açısından bakıldığında katılımcıların memnuniyet dereceleri değişmektedir. Kentsel dönüşümün toplumsal hafızada ortaya çıkardığı değişime özellikle yaşlılarda daha zor olduğu gözlemlenmiştir. Birey yaşlandıkça bulunduğu çevre ile bağı artmaktadır. Toplumsal hafızasında bulunduğu mekân ile kurduğu bağ daha yüksektir. Katılımcıların değişim ve dönüşüme adaptasyonu yaşadığı alan ile yeni mekân arasındaki uyumun olmamasından kaynaklanmaktadır. Daha önceleri ekmeğini kendi pişiren, halısını yıkayan, tavuk besleyerek yumurta ihtiyacını gideren, bahçesine yeşilliğini ekerek sebze ihtiyacını gideren, komşularıyla dayanışma içerisinde birincil ilişkilerde bulunan birey, kentsel dönüşümle beraber bu ortamdan ve alışkanlıklarından bir kopma yaşamıştır. Sosyal ilişkileri, değer ve tutumları farklılaşmıştır. Önceleri evini, çocuğunu gözü kapalı teslim ettiği komşunun fonksiyonu bile değişmiştir. Kentsel dönüşüm ile birlikte insanların sosyal ilişkilerinde yalnızlaşma duyguları ve yabancılaşma artmış, güven duygusu silikleşerek yalnızca kurumsal anlamda kalmıştır. Yani neticede kentsel dönüşüm toplumsal hafızada birçok şeyin değişmesine sebep olmuştur.

Kentsel dönüşüm projelerinin gerçekleştirildiği alanlarda yaşayan bireylerin ihtiyaçlarına yönelik projeler geliştirilmelidir. Kentsel dönüşüm projelerinde ihtiyaç gözetimi kent gelişimine ve sürdürülebilirliğine etkili olmaktadır. Mekânda yaşayan bireylerin buldukları alanlar ile kurdukları bağ da dikkate alınmalıdır. Mekân ile kurulan ortak bağın dikkate alınması kent gelişimine ve bireylerin toplumsal hafızalarına da etki etmektedir. Kentin kendine has kültürünün oluşması ve gelişmesi için kentsel dönüşüm projeleri saha araştırmaları ile yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Alver, K. (2007). *Siteril Hayatlar Kentte Mekansal Ayrışma Ve Güvenlikli Siteler*. Ankara: Hece Yayınları.
- Alver, K. (2012). Kent İmgesi. K. Alver içinde, *Kent Sosyolojisi* (s. 9-31). Ankara: Hece Yayınları.
- Amoros, M. (2016). Kent Mücadeleleri ve Sınıf Mücadelesi. A. Merrifield, A. Negri, A. Bayat, D. Harvey, L. Wacquant, M. Amoros, et al. içinde, *Mekan Meselesi* (s. 129-137). İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Arıkan, A. (2018). *Etnografin El Kitabı*. Ankara: Anı Yayınları.
- Aslanoğlu, R. A. (1998). *Kent, Kimlik ve Küreselleşme*. Bursa: Asa Kitapevi.
- Assmann, J. (2015). *Kültürel Bellek Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama Ve Politik Kimlik* (Cilt 2). (A. Tekin, Çev.) İstanbul: Ayrıntı yayınları.
- Auge, M. (1999). *Unutma Biçimleri*. (M. Sert, Çev.) İstanbul: Om Yayınevi.
- Aytaç, Ö. (Mayıs 2013). Kent Mekânları ve Kimlik/Farklılık Sorunu. *İdeal Kent*(9), 138-169.
- Bal, H. (2008). *Kent Sosyolojisi*. Isparta: Fakülte Kitapevi.
- Bayhan, V. (29-30 Nisan 2011). Malatya'da Kentleşme Örüntüleri. *Ulusal Sempozyumlar II -Sürdürülebilir Kentleşme Ve Kentlilik* (s. 397). Malatya: BİLSAM Yayınları.
- Bookchin, M. (2014). *Kentsiz kentleşme yurttaşlığın yükselişi ve çöküşü*. (B. Özyalçın, Çev.) İstanbul: Sümer Yayıncılık.
- Bozkurt, V. (2011). *Değişen Dünyada Sosyoloji*. Bursa: Ekin Basım ve Yayımları.
- Connerton, P. (1999). *Toplumlar Nasıl Anımsar?* (A. Şenel, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Çelebi, N. (2004). *Sosyoloji Ve Metodoloji Yazıları*. Ankara: Anı Yayınları.
- Davis, M. (2016). *Gecekondu Gezegeni*. (G. Koca, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Erkilet, A. (2017). *Kenti Dinlemek*. İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları.

- Featherstone, M. (2013). *Postmodernizm ve Tüketim Kültürü*. (M. Küçük, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Fichter, J. (2006). *Sosyoloji Nedir* (Cilt 8). (N. Çelebi , Çev.) Ankara: Anı Yayınları.
- Giddens, A. (2012). *Modernliğin Sonuçları*. (E. Kuşdil, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A., & Sutton, P. (2014). *Sosyolojide Temel Kavramlar*. (A. Esgin, Çev.) Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Gordon, M. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (O. Akınhay, & D. Kömürçü , Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Göka, Ş. (2001). *Bir Bütünün İki Farklı Görüntüsü İnsan Ve Mekan*. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Güçlü, S. (2016). Kentsel Sosyal Problemler. N. Adak içinde, *Sosyal Problemler Sosyolojisi* (s. 183-213). Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Harvey, D. (2013). *Sosyal Adalet Ve Şehir*. (M. Moralı, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Kaçmazoğlu, H. (2011). *Türk Sosyoloji Tarihi-III*. İstanbul: Kitapevi Yayınları.
- Karaküçük, S., & Gürbüz, B. (2007). *Rekreasyon Ve Kent(li)leşme*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Karpat, K. H. (2016). *Türkiye'de Toplumsal Dönüşüm Kırsal Göç, Gecekondu Ve Kentleşme*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kartal, S. K. (1992). *Ekonomik Ve Sosyal Yönleriyle Türkiye'de Kentleşme*. Ankara: Adım Yayıncılık.
- Kaya, G. (2014). *Kentleşmenin Toplumsal Boyutları(Adıyman Örneği)*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Keleş, R. (1976). *Kentbilim İlkeleri*. Ankara: Sosyal Bilimler Derneği Yayınları: G-5.
- Keleş, R. (1993). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.
- Keleş, R. (1996). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitapevi Yayınları
- Kılıçbay, M. (2000). *Şehirler ve Kentler* (Cilt 2). Ankara: İmge Kitapevi.

- Kıray, M. (1998). *Kentleşme Yazıları*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Köse, B. (2016). Sosyal Bir Problem Olarak Yoksulluk. N. Adak içinde, *Sosyal Problemler Sosyolojisi* (s. 215-248). Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Laciner, Ö. (1996). Kentlerin Dönüşümü Ve Yeni Kentlilik Bilinci. F. Bayramoğlu Yıldırım içinde, *Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne* (s. 63-72). İstanbul: İstanbul Wat Akademisi.
- Lefebvre, H. (2016). *Mekanın Üretimi* (Cilt 4). (I. Ergüden, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (2016). *Şehir Hakkı*. (I. Ergüden, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (O. Akınhay, & D. Kömürcü , Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Merrifield, A. (2015). *Karşılaşma Siyaseti*. (S. Torlak, Çev.) İstanbul: Tekin Yayın.
- Mumford, L. (2007). *Tarih Boyunca Kent*. (G. Koca, & T. Tosun, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Murtezaoğlu, S. (2012, Temmuz-Aralık). *Kültürel Belleğin Ritüel Yoluyla Kuruluşu*. *Motif Akademi Halkbilim Dergisi*, s. 344-350.
- Oktay, A. (2002). *Metropol Ve İmgelem*. İstanbul: Kültür Yayınları.
- Özdemir, E. (2012). *Kentin Tanımlanmasında Sosyolojik Yaklaşımlar*. K. Alver içinde, *Kent Sosyolojisi* (s. 151-179). Ankara: Hece Yayınları.
- Özer, İ. (2004). *Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme*. Ankara: Ekin Kitapevi.
- Ricoeur, P. (2011). *Hafıza, Tarih, Unutuş*. (M. E. Özcan, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Sennet, R. (2008). *Ten Ve Taş*. (T. Birkan, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Sezal, İ. (1992). *Şehirleşme*. İstanbul: Ağaç Yayıncılık.
- Simmel, G. (1996, Yaz). *Metropol ve Zihinsel Yaşam*. *Cogito*(8), 81-89.
- Simmel, G. (2009). *Bireysellik Ve Kültür*. (T. Birkan, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Şentürk, M. (2012). *Kentsel Dönüşümün Sosyolojisi*. K. Alver içinde, *Kent Sosyolojisi* (s. 349-364). Ankara: Hece Yayınları.

- Şentürk, Ü. (2014). *Mekan Sadece Mekan Değildir: Kentsel Mekanın Yeni Tezahürleri*. *Doğu Batı*(67), 85-106.
- Türk Dil Kurumu*. (tarih yok). 02 26, 2020 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/?kelime=>. adresinden alındı
- Türkdoğan, O., & Gökçe, O. (2012). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemi*. Konya: Çizgi Kitapevi Yayınları.
- Urry, J. (1999). *Mekanları Tüketmek*. (R. Ögdül, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ülken, H. Z. (1969). *Sosyoloji Sözlüğü*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Weber, M. (2015). *Şehir, Modern Kentin Oluşumu*. (M. Ceylan , Çev.) İstanbul: Yarın Yayınları.
- Wirth, L. (2002). *Bir Yaşam Biçimi OLarak Kentleşme*. B. Duru, & A. Alkan içinde, *20.Yüzyıl Kenti* (s. 77-106). Ankara: İmge Kitapevi.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (1999). *Sosyal bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yılmaz, E. (2016, Nisan 14-16). *Şehrin Manevi Çehresini Oluşturan Unsurlar Bağlamında Malatya Örneği*. (S. Koçaslan, Dü.) *Geçmişten Günümüze Malatya Kent, Kültür, Kimlik*, s. 821-832.
- Yılmaz, E. (2019). *Edebiyet Şehir Hafıza Türk Romanında Hafıza Mekanı Olarak Şehir(1940-1960)*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Zencirkıran, M. (2017). *Sosyoloji*. Bursa: Dora Basım Yayın.

EKLER

EK 1. KATILIMCILAR TABLOSU

	Katılımcı	Yaş	Eğitim Durumu	Meslek	Gelir Durumu	Medeni Durumu	Memleket	Oturduğu Yer
K1	G.T. (Kadın)	32	Lise Mezunu	Ev Hanımı	2.020	Evli	Kayseri	Beydağ'ı Mahallesi İmar İskân Evleri
K2	N.A. (Kadın)	57	Okur-Yazar	Ev Hanımı	1.800	Evli	Malatya	Beydağ'ı Mahallesi İmar İskân Evleri
K3	F.K. (Kadın)	41	Ortaokul	Ev Hanımı	3.000	Evli	Adıyaman	Beydağ'ı Mahallesi İmar İskân Evleri
K4	Ş.K. (Kadın)	56	Ortaokul	Ev Hanımı	1.800	Evli	Malatya	Beydağ'ı Mahallesi 4 Çeşme
K5	M.A. (Kadın)	58	Okuryazar Değil	Ev Hanımı	2.020	Evli	Muş	Beydağ'ı Mahallesi
K6	A.A. (Kadın)	76	Okur-Yazar Değil	Ev Hanımı	650	Dul	Adıyaman	Beydağ'ı Mahallesi İmar İskân Evleri
K7	H.Y. (Kadın)	49	Lise	Ev Hanımı	1.190	Evli	Adıyaman	Beydağ'ı Mahallesi
K8	Y.F. (Kadın)	29	Okur Yazar	Ev Hanımı	1.190	Evli	Bingöl	Beydağ'ı Mahallesi İmar İskân Evleri
K9	F.E. (Kadın)	32	Lisans	Kimyager	2.700	Bekar	Malatya	Beydağ'ı Mahallesi İmar İskân Evleri
K10	S.T. (Kadın)	55	Okur-Yazar Değil	Ev Hanımı	1.800	Evli	Muş	Beydağ'ı Mahallesi Üzüm bağları
K11	S.D. (Kadın)	35	Ortaokul	Ev Hanımı	2.020	Evli	Malatya	Beydağ'ı Mahallesi
K12	M.İ. (Kadın)	54	İlkokul	Ev Hanımı	1.800	Evli	Malatya	Beydağ'ı Mahallesi
K13	H.T. (Kadın)	51	İlkokul	Ev Hanımı	1.800	Evli	Adıyaman	Beydağ'ı Mahallesi
K14	F.E. (Kadın)	45	İlkokul	Ev Hanımı	3.000	Evli	Malatya	Fırat Mahallesi
K16	E.Y. (Erkek)	65	Ortaokul	Emekli	1.800	Evli	Malatya	Yavuz Selim Mah.
K17	F.T. (Erkek)	22	Üniversite	Öğrenci	3.000	Bekar	Malatya	Beydağ'ı Mahallesi
K18	A.I. (Erkek)	45	Lise	İşçi	3.500	Evli	Erzurum	Beydağ'ı Mahallesi 4 Çeşme
K19	H.K. (Erkek)	33	Lise	İşçi	3.000	Evli	Malatya	Beydağ'ı Mahallesi 4 Çeşme
K20	S.Ö. (Erkek)	29	Üniversite	Öğrenci	2.020	Bekar	Muş	Beydağ'ı Mahallesi
K21	O.K. (Erkek)	22	Lise	İşçi	2.000	Bekar	Malatya	Beydağ'ı Mahallesi
K22	B.T. (Erkek)	36	Ön lisans	İşçi	2.020	Evli	Malatya	Beydağ'ı Mahallesi
K23	Y.K. (Erkek)	19	Ortaokul	Fırıncı	2.000	Bekar	Malatya	Beydağ'ı Mahallesi
K24	R.A. (Erkek)	49	İlkokul	Alçıpen	3.500	Evli	Adıyaman	Yamaç Mahallesi
K25	Ö.Y. (Erkek)	34	İlkokul	Kuaför	4.000	Evli	Elazığ	Yamaç Mahallesi
K26	N.K. (Erkek)	47	Orta Terk	Serbest Meslek	2.020	Evli	Malatya	Yamaç Mahallesi
K27	A.Ö. (Erkek)	53	İlkokul	İşçi	2.020	Evli	Adıyaman	Yamaç Mahallesi
K28	T.A. (Erkek)	46	Lise	Serbest Meslek	2.020	Evli	Malatya	Yamaç Mahallesi
K29	C.K. (Erkek)	24	Lise	Çaycı	2.000	Bekar	Malatya	Beydağ'ı Mahallesi
K30	O.A. (Erkek)	68	İlkokul	Emekli	1.800	Evli	Malatya	Beydağ'ı Mahallesi

EK-2. GÖRÜŞME FORMU

Kentsel Dönüşüm ve Toplumsal Hafıza ile İlgili Görüşme Formu

1. Daha önce nerede oturuyordunuz?
 - a. Oturduğunuz mahallede kaç yıl ikamet ettiniz?
 - b. Oturduğunuz mahalleden memnun muydunuz?
2. Önceden oturduğunuz mahallenizde komşuluk ilişkileriniz nasıldı?
 - a. Oturduğunuz mahallenizde sizin için önemli olan insanlar, sözü geçen kimler vardı? Bunlar neler yapardı?
 - b. Oturduğunuz mahalledeki komşularınızla ilişkileriniz devam ediyor mu?
3. Önceki mahallenizdeki komşularınızla bir araya geldiğiniz toplanma alanları var mıydı?
 - a. Oturduğunuz mahallenizde yardımlaşma ile yapılan işler mevcut muydu?
 - b. Mahallenizdeki doğum, düğün, cenaze gibi durumlar yaklaşımı ile şimdiki arasında bir farklılık var mı?
4. Daha önce oturduğunuz mahallenizi özleyiyor musunuz, oraya dair özlediğiniz şeyler nelerdir?
 - a. Oturduğunuz mahallenizde kaç hane(aile) ile görüşüyordunuz, kaç evi tanıyordunuz?
5. Daha önce oturduğunuz mahallenizde seyyar satıcılar (yoğurtçu vb.) geliyor muydu?
 - a. Oturduğunuz mahallenizde bakkal mevcut muydu? Tanıyor muydunuz?
 - b. Oturduğunuz mahallenizde kahvehane mevcut muydu?
6. Daha önce oturduğunuz mahallenizden neden taşındınız?
 - a. Kendinizi “o mahalleli” olarak tanıtır mıydınız?
 - b. Mahallenizde istemediğiniz durumlar (hırsızlık, madde kullanımı.) oluyor muydu?
7. Evinizden taşındığınızda karşılaştığınız güçlükler neler oldu?
8. Şu an oturduğunuz evden memnun musunuz (evet ya da hayırsa neden?)
 - a. Şu an Komşuluk ilişkileriniz ne durumda?
 - b. Şu an oturduğunuz siteye veya çevresine satıcılar geliyor mu?
 - c. Şu an oturduğunuz sitede kaç hane ile görüşüyorsunuz?
9. Daha önce oturduğunuz mahallede mi güvende hissediyordunuz yoksa şuan bulunduğunuz mekânda mı? Neden?
10. Şu an bir kıyaslama yapacak olsanız eski mahalleniz mi yoksa şuan oturduğunuz evi mi tercih ederdingiz neden?
11. Bütün hayatınızı düşündüğünüzde kendinizi nereye ait hissediyorsunuz?
12. Evinizi seçerken akraba ya da tanıdıklara yakın olmasını tercih eder misiniz?
13. Kentsel dönüşüm sizin için ne ifade ediyor? Olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir?
 - a. Kentsel dönüşümden memnun musunuz (değilseniz neden)?
 - b. Kentsel dönüşüm süreci içerisinde neler yaşadınız?
 - c. Kentsel dönüşümü siz yapıyor olsanız neleri farklı yapardınız?
14. Bulduğunuz ilden memnun musunuz?
15. Şu an oturduğunuz ev kime ait?
16. Kentte mi doğdunuz?
17. Kaç yıldır kentte oturuyorsunuz?
18. Sizce kentli kimdir? Kendinizi kentli olarak görüyor musunuz?
19. Nerelisiniz? Doğum yeriniz?
20. Yaşınız? Cinsiyetiniz? Medeni durumunuz?
21. Eğitim durumunuz? Mesleğiniz? Gelir durumunuz?

EK-3- SAHAYLA İLGİLİ FOTOĞRAFLAR

Resim 1. TOKİ Tarafından Yapılan Sitelerin Parklarından Bir Görüntü

Resim 2. Göç İle Gelen Bireylerin Kendi İmkanları İle Oluşturdukları Alanlar

Resim 3. Kentsel Dönüşümden Sonra Yapılan Sitelerin Yüksekliği

Resim 4. Dik Yokuşlar

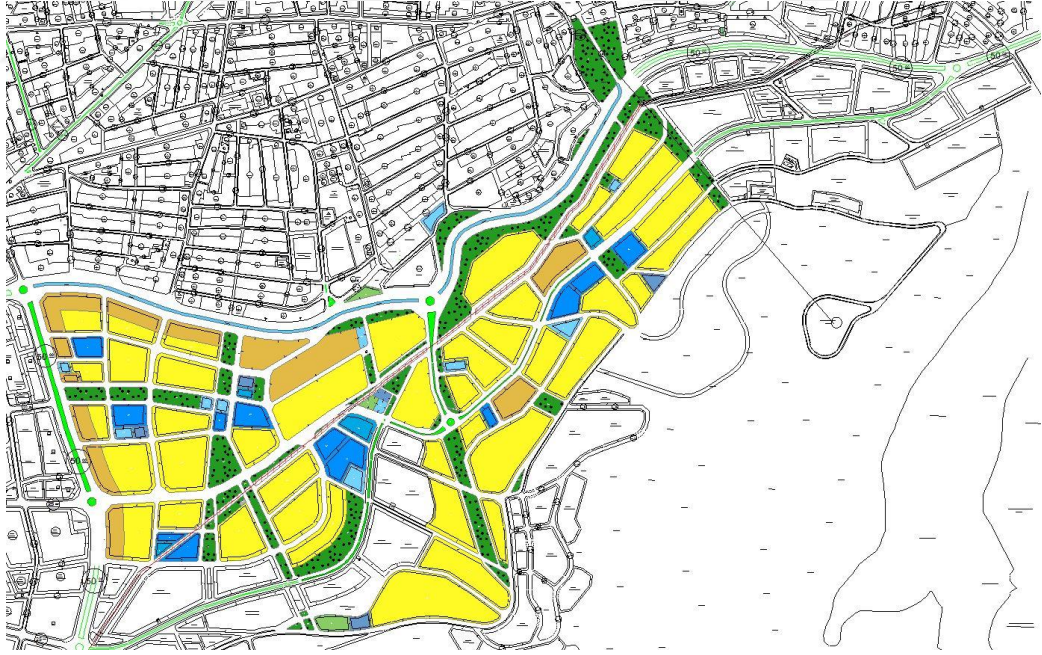
Resim 5. Site ve Müstakil Evleri Ayıran Yol

Resim6. Yüksekten Gün Batımı

Resim 7: Binaların Yoğunluk Açısından Görünümü

Resim 8: Kentsel Dönüşüm Alanı (Malatya Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Birimi)

Resim 9: Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Planlama Şube Müdürlüğü

Resim 10: Eğimin Kent Merkezinden Çeperlere Doğru Attığı Görülmektedir